TĖVYNĖS SARGAS

1987. 2

La

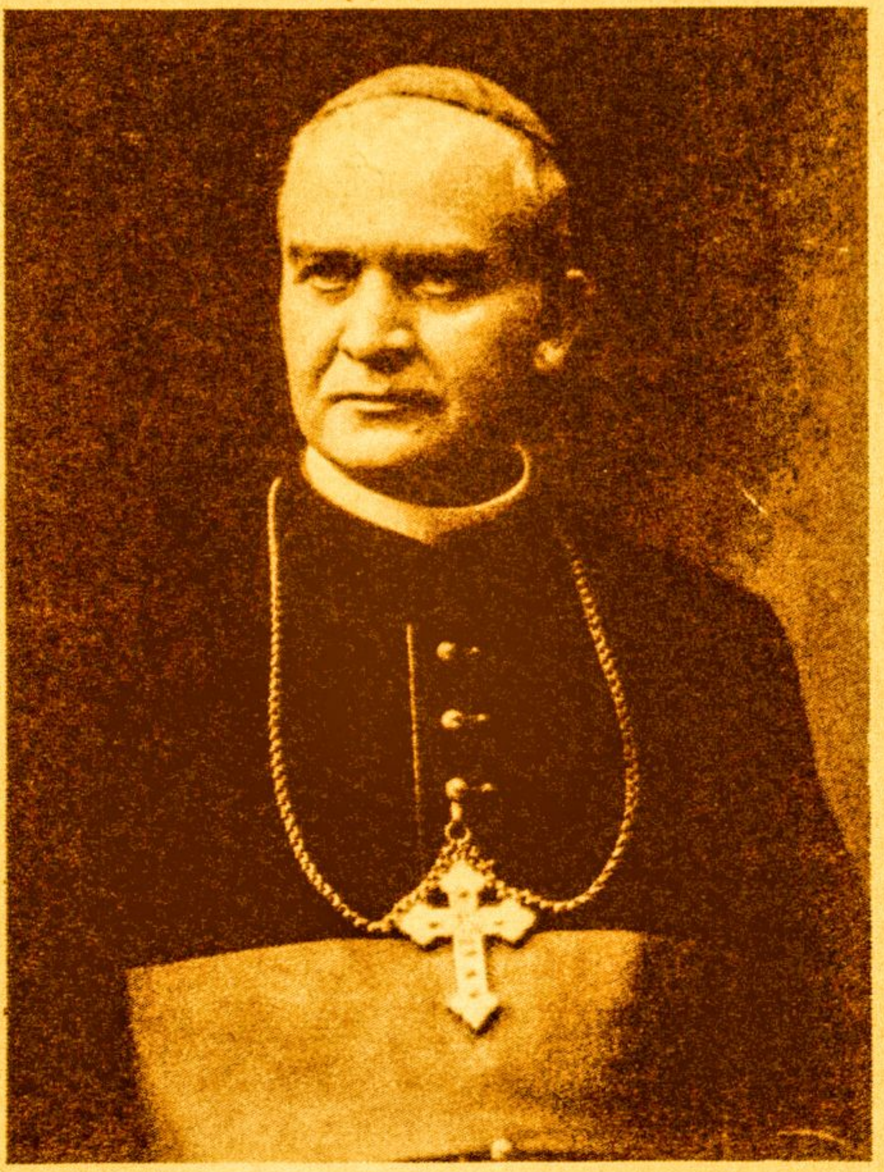

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Algirdas J. Kasulaitis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 894 East 223rd Street, Euclid, Ohio 44123. Tel. (216) 261-4994

Administracija: Adomas Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis Fondas.

Antanas Rudis
Box 434
Monee, IL 60449

Published by Pope Leo XIII Literary Fund.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Viršelyje:

Arkivyskupas JURGIS MATULAITIS, Tėvų Marijonų vienuolijos atnaujintojas, Vilniaus vyskupas, Šventojo Sosto Atstovas Lietuvai, konkordato autorius, Lietuvos bažnytinės provincijos kūrėjas — šiemet Bažnyčios išaukštintas palaimintuoju. Giliu nuolankumu didžiuojamės, kad jis buvo ir krikščioniškosios demokratijos pranokėjas ir puoselėtojas, socialinio teisingumo šauklys.

TĖVYNĖS SARGAS

1987 *Lietuvos krikšto metai* Nr. 2 (67)

VIEŠPATIES DOVANOS

Gyvendami svetingame, bet nesavame krašte ir kasdien stebėdami pavergtos tautos kruviną kryžiaus kelią ir dideles pavergtųjų brolių ir seserų kančias, mes ne kartą priekaištaujame Tautų Valdovui, kodėl Jis leidžia mums visiems tiek kentėti. Kartais neviltis sugnyba širdį, kartais nusiminimas užgožia viltį. Ir ne be reikalo. Tariame, kad esame apleisti, palikti savo valiai gyvenimo paraštėje, pasaulinės istorijos pakrantėje. Tariame, kad nevilčiai ir nusiminimui turime racijos ir tam pateikiame eilę faktų.

Tačiau iš tikrųjų lietuvių tauta tam tikra prasme jaučia išskirtinę Tautų Valdovo malonę. Kova prieš nutautimą Lietuvoje vyksta pilnu tempu. Kova už Dievą ir Bažnyčią žavi šviesiuosius pasaulio protus ir širdis. Pavergtosios Lietuvos žemė priglaudė būrius šventų asmenybių ir tautos didvyrių. Lietuvoje yra gyvas ir lietuviškasis valstybingumas ir krikščionybė. 40 metų žiauriausios okupacijos nepajėgė sužlugdyti nei tautinio savitumo, nei laisvės troškimo, nei pasiaukojimo kovai jai atgauti. Tai vyksta ne be istorinio tęstinumo įtakos ar Viešpaties valios. Arba kitais žodžiais: Lietuva dėl mums nežinomo likimo kentėjo ir kenčia didelę agoniją, bet ji lygiai ir aiškiai yra Viešpaties išskirtinoje globoje.

Ypatingai tai ryšku šiemet, kai švenčiame Lietuvos krikšto 600 metų sukaktį ir arkivyskupo Jurgio Matulaičio palaimintuoju paskelbimą. Abu šie įvykiai bus švenčiami ne tik pavergtoje Lietuvoje nežiūrint įvairiausių trukdymų, bet ir visame pasaulyje, pradedant krikščionybės lopšiu Romoje. Tenai pats Šventasis

...s Nacionalinė
... Mažvydo Biblioteka

Tėvas atskleis pasauliui Viešpaties dovanas lietuvių tautai: galimybę minėti krikšto jubiliejų ir matyti vieną savo sūnų išaukštintą altoriaus garbėje.

Mes turime priimti tai kaip Kristaus mums teikiamas dovanas. Kaip realius Viešpaties malonės ženklus. Juk esame mažytė tauta 5 bilijonų žmonijos masėje. Neimponuojame pasauliui nei mokslo laimėjimais, nei meno šedevrais, nei kuo kitu. O tačiau mūsų tautos laisvės troškimas, jos prisirišimas prie Vakarų kultūros, jos ištikimybė Katalikų Bažnyčiai žėri deimantų skaistumu visam pasauliui.

Lietuvių tauta liūdija šiandien visai žmonijai, kad yra vertybių, kurios pralenkia atomines bombas, architektūros stebūklus ir mokslo atsiekimus ir šias vertybes mūsų mažoji tauta atskleidžia visiems, kaip kelrodį ateičiai. Tai gilus ir taurus patriotiškumas, nuolankus ir viltingas tikėjimas, asmens orumo primatas, socialinio teisingumo siekimas, ištikimybė laisvei ir pagarba tauriam žmoniškumui.

Kažin kokia Lietuva bus, kai ji švęs 700 metų krikšto jubiliejų? Kažin kada Viešpats išsirinks iš būrio šventųjų lietuvių kitą ir leis jam oficialiai tokiu atsiskleisti prieš jo sostą? Tačiau šiandien tokią apskritą sukaktį minime ir didžiuojamės nauju palaimintuoju kaip ryškiomis Viešpaties dovanomis ir realiais vilties ženklais mūsų tautos istorinio kelio prieblandoje.

Tauta, kuriais atsiveria istorija ir dangus negali pulti į neviltį ir nusiminimą. Jai yra pažadėta ateitis, nes jai yra atskleista viltis ir duotas pasiryžimas. Visa kita mes turime atlikti patys.

ATEINANČIUOSE NUMERIUOSE

* **Politinio gyvenimo etika**
* **Žmogaus teisės Romos katalikybėje**
* **Bepinigė visuomenė**
* **Krikščioniškoji demokratija Belgijoje**
* **Maritainas Bažnyčios ir valstybės klausimu**
* **100 metų tradicija**

KOVA PRIEŠ BAŽNYČIĄ ŠIANDIENOS AMERIKOJE

JONAS VIRPŠA

"Daug kunigų, seserų vienuolių ir didelė dauguma katalikų nežino, kad Vatikanas kontroliuoja sekančius: 1. žinių perteikimo organizacijas (Associated Press, United Press International, etc.), 2. viešųjų mokyklų visas sistemas, 3. federalinės ir steitų valdžios įstaigas (FBI, IRS, Darbo departamento, karines pajėgas, policiją, etc.), 4. juridinę sistemą įskaitant Aukščiausiąjį teismą, 5. Jungtines Tautas (UN, pasaulinę vyriausybę), 6. pasaulinę Bažnyčią (?), 7. pašto ir telefono įstaigas (įskaitant AT&T, etc.), 8. organizuotą kriminalizmą, socializmą, nacių partiją, fašizmą, etc."

Toks keturių spalvų plakatas buvo 1985 m. pavasarį išsiuntinėtas 40-čiai katalikų perijodinių leidinių redakcijoms, nežinomam skaičiui kitos perijodinės spaudos ir buvo išlipintas įvairiose eilės miestų vietose: skelbimų lentose, tuščių pastatų sienose, etc. (Atlantoj, Miami Beach, Dallas, Washington, D.C., Nashville, Tenn. ir kt.) Panašūs plakatai daugelyje Amerikos miestų buvo platinami ir 1984 m. pavasaryj.

Tai reiškinys, kurį daugelis katalikų nenorėtų matyti ir iš tikrųjų nusiduoda nematą. Tai vienas iš daugelio šiandienos kovos prieš Katalikų Bažnyčią reiškinių, anti-katalikybės apraiškų. Kad ir kaip kai kurie katalikai (ir kiti amerikiečiai) norėtų, tai nėra koks atitrauktas istorinis įvykis turįs tik teoretinės reikšmės. Tai šiandienos labai aktuali realybė. Tai faktas, kuris turi gilios reikšmės šiandienos katalikų gyvenime ir jų santykiuose su kitais amerikiečiais. Tai šlykščios istorinės anti-katalikybės naujas atsiskleidimas.

Gaila, bet minimas plakatas tėra tik vienas iš daugelio kovos prieš Bažnyčią reiškinių. Štai Tony ir Susan Alamo krikščionių fundacija be sustojimo leidžia ir platina pamfletus, kurie nėra mažiau priešingi katalikams negu anas plakatas. Pagal Alamo jis tame plakate nematęs nieko blogo, nieko anti-katalikiško. Pagal jį katalikai "turėtų klausyti Viešpaties, bet ne Popiežiaus ne Anti-

kristo." Bet ko galima laukti iš asmens, kuris prez. Reaganą vadina "jėzuitų kriminalistu."

Michael Schwartz, Katalikų Civilinių ir Religinių Teisių Lygos direktorius ir "*Anti-Catholicism in America*" knygos autorius 1985 m. kovo 24 d. "Our Sunday Visitor" žurnalo laidoje rašo, kad kova prieš katalikybę ir Bažnyčią Amerikoje toli gražu nėra nurimusi. Jis rašo: "1977 m. kai aš įsijungiau į lygą, anti-katalikybės išorinių apraiškų nebuvo matyti. Tokių apraiškų yra šiandien." M. Schwartz sako, kad tuomet ir dabar pagrindiniai kovos prieš Bažnyčią šaltiniai yra liberaliniai, avant-garde, anti-religiniai sentimentai, kai kurie įsisenėję katalikų priešai, Americans United for the Separation of Church and State ir abortų sąjudis. Prie šių dar reikia priskirti American Civil Liberties Union, tautybių neapykantos liekanas (etnikai yra žemesnės rasės žmonės!) ir anti-katalikybės židiniai dešiniųjų konservatorių grupėje.

1960 - 1980 metų laikotarpyje kovingoji anti-katalikybė buvo kiek aprimusi, nes jos vadai, žvelgdami į Vatikano II susirinkimo sukeltas bangeles, buvo įsitikinę, kad Bažnyčia nyksta. Tačiau ji ne tik nenugaišo, bet dargi sustiprėjo, ypač Popiežiaus Jono Pauliaus II įtakoje. Patamsių gaivalai pamatė, kad jie klydo ir jie tuojau sustiprino savo akciją.

1982 m. į kovą prieš katalikybę stipriau įsijungė ir žydai. Tam buvo kelios priežastys. Izraeliui įsibrovus į Libaną, labai sustiprėjo amerikiečių kritika. Būdami jautrūs anti-semitizmui, Amerikos žydai tuojau šoko pulti katalikus (geriausia gynyba juk yra puolimas!). Žydai dar daugiau užpyko kai Šventasis Tėvas audiencijoje priėmė Palestinos Išlaisvinimo Organizacijos vadą Yasir Arafatą, kurio žydai nekenčia turbūt nemažiau, kaip dr. Mengele. Izraelyje ir Amerikoje šio susitikimo pasėkoje žydai katalikams išliejo daug neapykantos.

Žydų savisaugos jausmas dar labiau sustiprėjo Libano falangistų milicijai išžudžius būrius arabų dviejose palestiniečių pabėgėlių stovyklose. Kadangi Izraelis buvo falangistų sąjungininkas, daug kas pasaulyje už žudymus kaltino žydus. Gindamasis, didžiausias JAV žydų savaitraštis Brooklyno *Jewish Press* pirmojo puslapio vedamajame pareiškė, kad žudynių kalte turi prisiimti ir Popiežius, nes susitikdamas su Arafatu, jis falangistams davė ženklą, kad oponentų žudynės yra leistinos (sic!).

Kaip matome kova prieš Bažnyčią ir prieš katalikybę nėra

sumažėjusi. Būdingu pavyzdžiu gali tarnauti 1979 m. Popiežiaus vizitas Amerikon. Jo lankymosi metu beveik visa Amerika, visi jos sluogsniai, ji sutiko pagarbiai ir vaišingai. Milijonai katalikų ir nekatalikų dėmesingai klausė jo pamokslų ir kalbų, su juo meldėsi ir jo buvimu krašte džiaugėsi. Atrodė, kad katalikybė pagaliau atsikratė savo priešų ir buvo traktuojama pagarbiai ir be prejudicijos. Tačiau taip atrodo tik paviršiuje. Iš tikrųjų vien to meto spalio mėnesyje užregistruoti tokie faktai:

— Unitarų dvasiškis Colts Neck New Jersey viename mieste sušaukė viešą susirinkimą svarstyti klausimui kaip sustabdyti katalikų galios grėsmę Amerikos visuomenei. Jis apgailestavo, kad jau daugiau neplatinama Paul Blanchard knyga "Amerikos laisvė ir katalikų jėga", kuri saugoja amerikiečius nuo katalikų grėsmės jų laisvėms. (Šioji knyga yra viena iš pikčiausių anti-katalikiškų knygų bet kada išleistų).

— Biblinio instituto savininkas Pensacola, FL patalpino vietos dienraštyje viso puslapio skelbimą, kuriame jis atvirai kaltino vietos katalikų vyskupą "sovietinio romanizmo" rėmimu.

— Wisconsino Evangelikų Liuteronų Sinodas viešai patikino savo nusistatymą, kad Popiežius yra Biblijos Antikristas.

— Youngstown, OH protestantų ministeris vietos dienraštyje The Youngstown Vindicator rašė, kad Popiežiui jokių būdu negalima leisti lankytis Amerikoje, nes yra nusistatęs "sunaikinti respubliką". Pagal tą dvasiškį "katalikybė yra lygiai tiek anti-amerikietiška ir anti-kristinė kiek ir rusiškasis komunizmas."

— Jack Chick, žinomas evangelikų religinės literatūros leidėjas, pradėjo leisti "komikų" knygeles, kuriose Katalikų Bažnyčia buvo kaltinama šėtono garbinimu ir konspiracija, kuri užsiima kriminalizmu, kad sunaikintų tikrąją krikščionybę. Šios knygelės buvo platinamos visame pasaulyje.

— Vienas tų knygelių "didvyris" Alberto Rivera įsteigė antikristo informacijos centrą, kurios tikslas buvo kovoti prieš šią katalikų konspiraciją. Rivera save skelbėsi buvusiu jėzuitu ir net vyskupu, kuriam buvo duotas slaptas uždavinys sunaikinti Pietų Amerikos protestantų bendruomenes. Vėliau vienas protestantų žurnalas atskleidė, kad jis niekada nebuvo jėzuitu, juoba vyskupu, bet esąs paprastas sukčius. Rivera savo būsimiems aukotojam rašė, kad jie jam nesiųstų grynų pinigų, nes pašto tarnautojai, kurie yra Columbo vyčiai juos išvagia iš jam adresuotų vokų.

— Bart Brewer, kuris atrodo tikrai yra ex-kunigas ir tuometu baptistų misijonierius San Diego mieste netik platino prie vietos katalikų bažnyčios prieš-katalikiškus pamfletus, bet brovėsi į ją ir kitas katalikų bažnyčias, kur fiziškai trukdė žmonėms eiti išpažinties. Tik policija jį ir jo pasekėjus pagaliau nuo to sutrukdė.

— Pasaulinė Dievo bažnyčia ir sekminių adventistai savo oficialiuose leidiniuose rašė, kad Popiežiaus vizitas tai biblinių pranašysčių, liečiančių antikristą išsipildymas.

— Rev. Bob Jones III, tas pats, kuris airių teroristui Rev. Ian Paisley suteikė garbės doktoratą ir kurio universitete draudžiamas draugavimas tarp juodųjų ir baltųjų studentų, nes tai prieštarauja Šv. Raštui, paskelbė, kad Billy Graham jau negalima laikyti tikru krikščioniu, nes jis teigiamai atsiliepia apie antikristą iš Romos.

— Popiežiaus vizito metu prie vienos Tallahassee, FL katalikų Bažnyčios buvo iškabintas didžiulis plakatas su užrašu "jie jį vadina papa, bet jis rengiasi kaip mama".

Visa šita vyko pora savaičių būvyje. Kažin ar reikia didesnių įrodymų, kad šlykšti anti-bažnytinė hydra netik nėra žuvusi, bet klestėte klesti amerikinėje visuomenėje.

Kitas geras pavyzdys iš to laikotarpio liečia taip pat Popiežiaus vizitą ir vieną iš džentelmeniškiausių katalikų draugų, žinomą liuteronų teologą rašytoją Dr. Martin Marty. Po Popiežiaus vizito Dr. Marty rašė savo skiltyje "The Christian Century" žurnale, kad jam keturių dienų būvyje skambino keturi ar penki žurnalistai, kurie tarė beveik susirgę nuo to "syrupinio saldumo", kurį Popiežiui rodę protestantai ir žydai. Esą, rekomenduok mums kokį atsakingą protestantą anti-kataliką, kad išgirstume ir jo nuomonę.

Dr. Marty toliau rašo, kad jis visą naktį galvojęs ir niekaip neradęs tokio "atsakingo anti-kataliko". Jokiu būdu negalima kaltinti Dr. Marty pikta valia, nes jis įvairiais būdais yra įrodęs savo draugiškumą katalikams ir yra net buvęs pirmuoju nekataliku amerikiečių Katalikų Istorinės Draugijos pirmininku. Tačiau mažų mažiausia jis parodė savo naivumą.

Pirma, jau pats žurnalistų elgesys ieškant "atsakingo anti-kataliko" buvo patentuotai anti-katalikiškas. Tačiau nei tie reporteriai, nei Dr. Marty to nesuvokė.

Antra, gerokai naivus buvo jo prisipažinimas, kad ir visą

naktį ieškojęs, jis nesurado tokių žmonių. Iš vienos pusės, žinoma, pats ieškojimas buvo kvailokas. Kaip teologui ir apskritai intelektualui jam turėjo būti aišku, kad toks "padaras" kaip "atsakingas anti-katalikas" nėra įmanomas. Iš kitos, antikatalikiškumo apraiškų buvo tiek gausu, kad jų nematyti reikėjo būti beveik aklam.

Tačiau, kažkodėl jam neatėjo į galvą, kad Anglijos karalienei lankantis Amerikoje ar Izraelio prezidentui ar premjerui, reporteriai niekuomet neieško "atsakingo" anglikono ar žydų rabino, kad gautų jų anti-anglikoniškas ar anti-semitines nuomones.

Gal šis faktas tik rodo garbingų žmonių tikėjimą visų kitų žmonių gera valia ir jų...liūdną naivumą. Daugelis garbingų ir atvirų protestantų ir net išprususių katalikų jokiu būdu nepriima fakto, kad šlykšti ir šiurkšti anti-katalikybė šiuo metu egzistuoja. Daugių daugiausiai jie tik pripažįsta, kad taip buvo praeityje. Tik jokiu būdu ne šiandien. Įdomus psichologinis reiškinys.

Tie žmonės, o jų yra devynios galybės, net labai apsišvietusių ir prasikišusių, jokiu būdu netiki, kad pvz. abortų kontroversija yra kupina anti-katalikybės elementų, nors jie negali nematyti, kad abortų šalininkai neretai apsivelka sutanomis ir vienuolių abitais ir žygiuoja demonstruoti prie katalikų katedrų. Jiems sunku įmatyti anti-katalikybę švietimo mokesčių ginče, nors nevienas kongresmanas ir senatorius aiškiai taria esą prieš toki įstatymą, nes jis remsiąs katalikų mokyklas. Jie mato spaudos laisvę rašinyje, kuriame siūloma Popiežių nulinčiuoti. Jie mato Šv. Rašto interpretaciją teigime, kad Bažnyčia yra "Babelio paleistuvė". Jie giliu pasipiktinimu užsidega prieš mažiausią rasizmo, anti-semitizmo, seksizmo užuominą, bet net akim nemirkteli anti-katalikybei siautėjant. Ir taip daro net kai kurie katalikai...

Šitokį nusistatymą simbolizuoja daugelio (net katalikų) kartojimas, kad anti-katalikybė Amerikoje dingo kartu su John F. Kennedy prezidentiniu laimėjimu. Taip įsitikinusieji nemato, kad jo religija buvo didžiulis rinkiminis faktorius, kad jis būdamas kataliku prarado bent penkis milijonus balsų, kad jam reikėjo save susiniekinti prieš minią protestantų dvasiškių Houstone, kur jis pasižadėjo nesivadovauti savo religijos preceptais krašto valdyme ir pan. Joks kitas Amerikos prezidentas, o jie visi buvo protestantai, tokio pasižadėjimo nei buvo reikalautas, nei savanoriškai nepadarė. Tiesa, kad Kennedy buvo išrinktas pre-

zidentu, bet lygiai tiesa, kad rinkiminėj kampanijoj jis pasisakė prieš diplomatinių ryšių sumezgimą su Vatikanu, prieš konstitucinę paramą parapinėms mokykloms ir kt. Katalikas kandidatas pasisavina anti-katalikų programą, sunku prieš jį agituoti.

Kad anti-katalikybė toli gražu nėra pradingusi nuo amerikinės scenos pailiustruoja ir sen. Edward Kennedy bandymas 1980 m. paveržti iš prez. Carterio partijos nominaciją. Tų metų gegužės mėn. žinoma viešosios nomonės tyrimo firma — Louis Harris apklausinėjo tuo klausimu eilę registruotų demokratų. Kai kuriuo atžvilgiu apklausinėjimo rezultatai buvo tokie, kurių laukta. Pvz. daugelis demokratų reiškė rūpesti Kennedy asmeninio gyvenimo vingiais, ypač Chappaquidick nelaime, etc. Tačiau net pačią firmą nustebino neabejotinas faktas, kad daugeliui demokratų Kennedy religija buvo savarbus ir neigiamas faktorius. 29% ne katalikų demokratų pasisakė greičiausiai už kataliką Kennedy nebalsuosią, o du trečdaliai taip pasisakiusių prisipažino tikrai nebalsuosią už jį dėl jo katalikybės. Iš tikrųjų niekas nebuvo pasikeitę nuo 1928 m., kai gubernatorius Al Smith kandidatavo, ar 1960 m. kai John F. Kennedy kandidadavo.

Nematyti, tad, šiandieninės anti-katalikybės, reiškia žvelgti į amerikine realybę primerktomis akimis. Deja, tai nėra pats tiksliausias būdas tai realybei suvokti.

Istorinė peržvalga

Nusistatymas prieš Katalikų Bažnyčią, prieš katalikybę yra tiek senas kiek sena yra Amerika. Anti-katalikybė yra amerikietiškos kultūros dalis. Daugelių atvejų jos puoselėtojai nėra nei sąmoningi, nei pikti anti-katalikai, tačiau jų veikla veikia amerikiečių tautinį charakterį, turi įtakos krašto institucijoms ir įtakoja istorijos vyksmą.

Geriausias tokios įtakos pavyzdys yra katalikų švietimo problema. Beveik kiekviename šiandienos demokratiniame krašte religinės (ar privatinės) mokyklos yra daugiau ar mažiau valstybės remiamos, nes pripažistama jų vertė į nuopelnai apskritai visuomenei. Net ir pačioje Amerikoje daug metų valstybė parapines mokyklas rėmė dėl tų pačių priežasčių. Ši parama buvo sustabdyta dėl anti-katalikiško nusistatymo ir jokios kitokios priežasties. Tokia nenormali padėtis tebeegzistuoja ir šiandien, nors yra aišku kaip dieną, kad katalikams savo švietimo sistemą suspendavus,

visas viešasis švietims (viešosios mokyklos) patektų į sunkiai įsivaizduojamą krizę.

Amerikinės anti-katalikybės šaknys yra giliai ileistos Anglijoj, reformacijoj ir absoliutizme. Henrikui VIII nusisukus nuo Bažnyčios, Anglijoje prasidėjo kovą prieš ją, kuri, žinoma buvo perkelta ir į kolonijas.

Katalikybė, tiesa, neatplaukė kartu su pirmaisiais kolonistais. Tačiau kai 1608 m. Jamestownas tapo pirmas pastovus anglų imigrantų miestelis, jame protestantai turėjo įleidę stiprias šaknis. Atsitiktinai tuo metu Anglijoje anti-katalikybė siautėjo beveik nesustabdomai, tad nenuostabu, kad tokios nuotaikos vyravo ir anglų kolonistuose. Niekur nebuvo tiek neapykantos katalikams kaip puritoniškoje Massachusets valstijoje, kurį, kaip ir apskritai Naujoji Anglija, buvo apgyventa non-komformistais, kurie buvo palikę anglikonų bendruomenę, nes ji jiems buvus per katalikiška. Jiems "papizmas" buvo pačio blogio įsikūnijimas.

Katalikų tikėjimas Massachusets valstijoje buvo uždraustas įstatymu. Katalikų kunigams buvo griežtai uždrausta net koją į valstijos teritoriją įkelti. Šio draudimo pirmas sulaužymas buvo baudžiamas ištrėmimu, antras — mirtimi. Visi žmonės, kurie buvo įtariami esą katalikai, buvo tremiami į kitas kolonijas. Kalėdų šventimas buvo uždraustas kaip "papiškas stabų garbinimas". Raganų medžioklių pirmoji auka buvo katalikė Goody Glover, kurios nusikaltimas buvęs jos viešai deklaruojama katalikybė ir jos sugebėjimas "greitai sukalbėti Pater Noster lotyniškai."

Vaikų knygos buvo pilnos eilėraštukų ir paveikslų, kurie vaizdavo "romanizmo" baisenybes. Bažnyčios neapykanta nesumažėjo net ir tuo metu kai puritoniška ortodoksija buvo jau išsikvėpusi. Kai vienas turtinga pilietis vardu Paul Duddley 1750 m. mirė, jis testamentu paliko stambią sumą pinigų finansuoti metinėms paskaitoms, kurių tikslas buvo "susekti, atskleisti ir nuteisti Romos Bažnyčios stabų garbintojus: jų tironiją, uzurpaciją, prakeiktas herezijas, fatališkas klaidas, biauriausius pritarus ir kitokius suktumus aukščiausiuose jos sluogsniuose." Duddley paskaitos tęsėsi iki XXa. Argi reikia dar paaiškinimo?!

Savo ruožtu Virginija buvo anglikoniška, kaip Massachusets puritoniška. Ji irgi turėjo visą katalogą anti-katalikiškų įstatymų.

Įtariamieji "papizmu" turėjo prisiekti karališkosios valdžios vyresnybę, kitaip nebuvo į valstiją įsileidžiami.

To meto katalikai išgyveno tik tris trumpus religinės laisvės laikotarpius. Maryland valstija buvo įkurta kataliko ir joje kurį laiką gyvavo religinė laisvė. New Yorko gubernatorium buvo katalikas Thomas Dougan — ir čia trumpai gyvavo religinė laisvė. Gi Pennsylvanijoj kveikeriai leido katalikams tiek laisvės, kiek jos leido Anglijos įstatymai. Tačiau šie periodai buvo trumpi: Marylande tarp 1634 ir 1644 m., New Yorke tarp 1683 ir 1689 m. ir Pennsylvanijoje kiek ilgiau. Iš tikrųjų XVIII a. Pennsylvanija buvo vienintėlė valstija, kurioje katalikai buvo toleruojami.

Amerikos revoliucijos metu katalikybė buvo naudojama kaip ginklas prieš karalių. Jis buvo vaizduojamas kaip slaptas jėzuitas, kuris kasdien kalba rožančių. Iš tikrųjų kiek vėliau katalikų prestižas net pakilo kai revoliucionieriai gavo karinės ir finansinės paramos iš katalikiškos Ispanijos ir Prancūzijos. Protestantams įspūdį darė ir tokie katalikai didvyriai kaip Kosčiuška, Pulaski, Lafayette ir kt. Pagaliau nebuvo galima apeiti tokių katalikų kaip nepriklausomybės akto signataro Charles Carroll, jo pusbrolio kun. John Carroll, revoliucijos finansuotojų George Meade ir Oliver Pallock, karo laivyno "tėvo" John Barry, armijos intendantūros viršininko gen. Stephen Mayland, ar pulk. John Fitzgerald, kuris buvo gen. Washingtono asmeninis sekretorius. Savo ruožtu Dr. Thomas Burke kontinentiniame kongrese atstovavo Šiaurės Karoliną ir vėliau buvo jos gubernatorius. Dar kiti du katalikai buvo taip pat nepriklausomybės akto signatarai: Thomas Fitzsimmons iš Pennsylvanijos ir Daniel Carroll iš Marylando.

Nenuostabu, kad to išdavoje anti-katalikybė gerokai subliuško. Net pati konstitucija panaikino religinį faktorių kaip federalinės tarnybos būtinybę. Tai rodė, kad katalikai jau buvo pažengę didelį žingsnį į pilnos pilietybės teises. Kaip lygiai faktą, kad krašto "tėvai" nusisuko nuo savo dvasinių vadovų John Locke ir Jean Jacques Rousseau siūlymo suteikti visiems religinę laisvę išskyrus katalikus. Ir nors atskiros valstijos toli gražu nebuvo tokios tolerantingos kaip federalinė vyriausybė, katalikai vistiek galėjo pasidžiaugti atvanga nusitesusia iki 1820 m., kada prasidėjo taip vadinama "nativistų" era, kuri tesėsi iki pilietinio karo, taigi apie 45 metus.

Ši era buvo klasikinės kovos prieš Bažnyčią laikotarpis. Šiur-

kštūs žodžiai dabar virto smurto veiksmais ir vėliau antikatalikybė išvirto masiniu politiniu sąjūdžiu. Iš tikrųjų ši kolektyvinė isterija nesibaigė, nes buvo paneigta ar nugalėta, bet paprastai išsikvėpė neapykantos orgijos spasmose ir buvo nustumta į šalį vergijos krizės problemų.

Kovą prieš katalikybę atnaujino daugiausiai trys faktoriai: pirma, vis augantis protestantų atgimimas vis daugiau reiškėsi kaip anti-katalikiška polemika. Antra, teritorinė plėtra ir urbanizacija keitė žemdirbių gyvenimo būdą ir prisidėjo prie socialinės dislokacijos. Trečia, gerokai pagausėjusi neturtingų airių katalikų imigracija sudarė patogų "atlaidų ožį" socialinio skaldymosi nuodėmėms pateisinti.

Airiai katalikai mažais būreliais imigravo į Ameriką jau nuo revoliucijos meto. Apie 1820 m. būreliai tapo būriais, o po 1840 m. jie imigravo dešimtimis tūkstančiais. Airijoje siautė badas ir anglų religinis bei politinis persekiojimas. 1845-49 m. badmetis buvo skaudžiausias iš visų ir galybė airių paliko tėvynę ieškodami laimės Amerikoje. Tačiau dar ilgai truko kol jie tą laimę surado. Amerikoje airiai tuo metu sudarė pirmą miesto padugnių sluogsnį, kuris pasižymėjo nežmonišku vargingumu, girtuokliavimu, gausiais nusikaltimais ir ligomis. Vietiniams gyventojams jie buvo baisesni už marą. Net ir vergijos metu airiai buvo laikomi socialiniai žemesniais už negrus. Jie buvo vadinami "baltaisiais nigeriais" ir pietiečiai žemvaldžiai mieliau juos samdydavo prasčiausiems laikiniems darbams negu komerciškai brangesnius vergus.

Tokiose sąlygose anti-katalikybė netrukus iš naujo sužydėjo. Laikraščiai ir knygos diena dienon visuomenę maitino vis fantastiškiausiom istorijom. "Katalikai yra mūsų respublikos laisvių priešai", Austrijos imperatorius sudarė slaptą sutartį su Popiežium užimti Ameriką ir sukurti iš jos bazę pasaulio sunaikinimui; vienintėlis katalikų mokyklų tikslas yra atversti protestantų vaikus į katalikybę; moterų vienuolynai yra paleistuvavimo lizdai (čia buvo garsi vad. Maria Mack istorija). Pagal tą istoriją katalikių moterų vienuolynų tikslas yra tarnauti viengungių kunigų lytinėms aistroms. iš tokių kasdieninių lytinių ryšių gimę kūdikiai būdavo tuojau krikštijami, nusmaugiami ir palaidojami specialiuose tuneliuose. Šios liguistos Maria Mack fantazijos buvo skleidžiamos laikraščiuose su visomis smulkmenomis, kurios

buvo dar fantastiškesnės negu pati istorija. Žinoma, neilgai trukus paaiškėjo, kad Mack viską iš piršto laužia, tačiau tai neturėjo jokios reikšmės. Istorijos buvo "geros" ir jokia tiesa jas negalėjo sustabdyti nuo plėtimosi.

Iki 1835 m. ši prieš-bažnytinė istorija buvo plačiai paskliduši, bet neorganizuota. Tais metais ji savo lizdą susisuko "Native American" politinėje partijoje, kuri perėmė katalikų puolimų vadovavimą. Šis periodas pasižymėjo kova už katalikų mokyklų teises ir protestantų smurko veiksmais New Yorke, Philadephijoje ir kitur nuo kurių žuvo visa eilė katalikų, daugiausia vargingų airių.

Smurto ir žudynių banga kiek nuslūgo 1845 m. vykusio Meksikos karo metu. Karas buvo labai kontroversinis. Vieni jame matė pietiečių pastangas išplėsti vergiją. Kai kurie anti-katalikai protestantai jame matė puikiausią progą "išvaduoti" meksikiečius "pagonis" iš "romietiškų" prietarų. Visa eilė Meksikos katalikų bažnyčių buvo išniekintos ir sudegintos. Nežiūrint, kad to meto kariuomenėje buvo proporcingai daug daugiau katalikų negu protestantų, katalikybės priešams tai nesudarė jokio skirtumo. Prezidentas Polk tik rizikuodamas savo reputacija, paskyrė du jėzuitu kariuomenės kapelionais, kurių tikslas buvo netik patarnauti katalikams kariams, bet parodyti meksikiečiams, kad amerikiečiai nėra atėję sugriauti jų Katalikų Bažnyčios. Už tai Polk susilaukė kritikos iš ex-kunigo William Hogan, kuris parašė visą knygą puldamas jį už tuodu kapelionus.

Čia reikia pastebėti, kad nuo pat pradžios iki dabar, visuose laikotarpiuose, anti-katalikybės draugai, didesniam įspūdžiui sukurti niekuomet nesivaržė klastos ir melo, Pamfletus ir knygas rašė ne vienas "ex-kunigas" ir "ex-vienuolė", kurie niekuomet net katalikais nebuvo. Tai turėjo padaryti jų "faktus"patikimesniais ir to dažnai jie atsiekdavo. Tačiau kiekviename laikotarpyje, deja, buvo ir tikrų ex-katalikų kunigų, vienuolių ir pasauliečių, kurie buvo tape Bažnyčios priešais, dažnai daug aštresniais negu protestantai, žydai ar bedieviai. Jų yra ir šiandien. Gal daugiausiai žalos daro tokie katalikai, kurie formaliai Bažnyčiai priklauso ir net praktikuoja, bet visuomeninėje plotmėje yra pasisavinę liberalų anti-katalikų programą už kurią jie net kovoja.

Meksikiečių karo metu susikūrė ir nativistų slapta organizacija — "Order of United Americans", kuri turėjo savo slaptą

ritualą, laipsnius, slaptažodžius ir kitokių parafarnaliją ir butaforiją. Organizacijos tikslas buvo kovoti prieš airių imigrantų ekonominę kompeticiją. Už kiek laiko susikūrė ir kita nativistų organizacija — "Order of the Star Spangled Banner", kuri buvo aiškiau politinė ir aršiau anti-katalikiška. Šios dvi slaptos organizacijos sudarė bazę taip vadinamam "Know Nothing" sąjūdžiui, kuris 1850 - 55 m. būvyje išvystė pačią aršiausią smurtinę anti-katalikišką akciją Amerikos istorijoje.

Amerikoje nebuvo didesnio miesto, kuriame nebūtų buvę katalikų žudynių. Pvz. St. Louis mieste 1854 m. buvo nužudyti 10 žmonių. O Louisville 1855 m. 20 katalikų. Dešimtys bažnyčių buvo išniekintos ar net sudegintos. Padėtis dar pablogėjo kai 1854 m. Know Nothing partija įgijo politinės jėgos. Pasivadinę "American Party" šie "neišmanėliai" (gal durniai?) išrinko 43 narius į Atstovų rūmus, kuriuose jau buvo 27 Know Nothing partijos nariai. Jie taip pat laimėjo penkias senato vietas ir taip su 75 narių kongresine delegacija jie savo rankose turėjo balansą tarp demokratų ir naujai susikūrusios respublikonų partijos. Tačiau nežiūrint tokios jėgos "neišmanėliai" kongrese absoliučiai nieko nepasiekė, nors jų anti-bažnytinė akcija buvo stipri ir be perstojimo. Visi jų konkretūs anti-katalikiškų įstatymų projektai buvo sugniuždyti, nes abi didžiosios partijos jų nerėmė.

Daugiausiai politinio pasisekimo "neišmanėliai" turėjo Massachusets valstijoje. Čia 1854 m. rinkimuose gubernatorius, visi renkamieji valstijos valdininkai, visi valstijos senatoriai ir 376 iš 378 atstovų rūmų narių buvo "neišmanėliai". Jų daugumas nei anksčiau, nei vėliau politikoje nedalyvavo. Tačiau ir šie "politikai" nieką atsiekė, nors Amerikoje nėra buvę tokios absoliutinės politinės jėgos susikoncentravimo.

Išsirinkę baptistų dvasiškį atstovų rūmų pirmininku, Know Nothings nubalsavo penkis svarbesnius įstatymus: blaivybės įstatymą, kuris reikalavo, kad King James Biblija būtų skaitoma visose viešosiose mokyklose; privačių mokytojų egzaminų įstatymą; valstijos konstitucijos papildymą, draudžiant valstijos fondų naudojimą parapinių mokyklų paramai (tačiau tas nebuvo taikoma protestantų privačioms mokykloms) ir vienuolynų inspekcijos įstatymą.

Įstatymą diskutuojant vienas žvalesnis "neišmanėlis" susiprato, kad Massachusets nėra nei vieno vienuolyno ir pasiūlė

inspektuoti "seminarijas, bendrabučius, akademijas, vienuolynus ir panašaus pobūdžio institucijas".

Pasakyta — padaryta. Netrukus buvo sudarytas septynių narių komitetas, kuris pirmuoju pasirinko Šv. Kryžiaus kolegiją Worcesteryje. Čia nieko nerado, išskyrus labai "gerą vyno pasirinkimą". Sekanti inspekcija vyko Roxbury katalikų mokykloj. Čia lygiai nerado nieko įtartino, tik išgąsdino vaikus — inspektorių buvo net 20 asmenų. Inspekcija buvo baigta šampanu aplaistyta vakariene. Į jų pačių išleistą prohibicijos įstatymą jie dėmesio patys nekreipė. Sekanti inspekcija su dar didesniu būriu inspektorių turėjo vykti Lowell vienuolyne, tačiau visi jie atsidūrė Mrs. Patterson paleistuvių namuose (tikras istorinis faktas!). Čia inspektoriai netik sulaužė prohibicijos įstatymą, bet ir kai kuriuos kitus...

Tai jau buvo perdaug net ir anti-katalikiškiems protestantams. Spauda buvo pasipiktinusi tokiu elgesiu ir inspektorius negailestingai plakė. Po apklausinėjimo atstovų rūmai nubalsavo komitetą paleisti, o jo pirmininką išmetė iš savo tarpo.

Tačiau tuo "neišmanėliai" nesibaigė. 1854 m. jie laimėjo daugumą Delaware atstovų rūmuose, o kartu su "Whigs" kontroliavo ir Pennsylvanijos legislatūrą. 1855 m. jie laimėjo daugumą Rhode Island, New Hampshire, Connecticut, Maryland, Kentucky, Pennsylvania, New York ir California legislatūrose. tačiau nors jie ir nepriėmė kokių įpatingų įstatymų, jų anti-katalikiška akcija niekuomet nesumažėjo. Kiek vėliau vergijos klausimu nesutardami pietiečių ir šiauriečių sparnai suskilo ir išsiskyrė. Šis konfliktas buvo ir "neišmanėlių" galo pradžia. Jie galutinai žlugo civilinio karo metu.

Civilinio karo pasėkoje

Civilinis karas, šalia labai tragiškų pasėkų, iškėlė ir katalikų patriotizmą, kurį jau ir jų priešams buvo sunku kvestijonuoti. Tokie iškilūs karo vadai kaip gen Sheridan ir gen. Rosecrans buvo katalikai šiauriečių armijoj, o gen. Beuaregard ir gen. Longstreet pietiečių. Tarp 30 karo kapelionų pietiečių armijoj tarnavo kun. Abram Ryan, poetas ir kun. Francis X. Leroy, vėliau New Orleans arkivyskupas. Šiauriečių armija turėjo 40 kapelionų, kurių tarpe buvo kun. John Ireland vėliau St. Paul arkivyskupas ir kun. Lawrence McMahon, vėliau Hartfordo arkivyskupas. 600

katalikių vienuolių tarnavo gailestingomis seserimis abiejose pusėse. Karo metu daug anti-katalikiškų įstatymų buvo panaikinti.

Vidurvakarių vokiečiai labai neapkentė vergijos ir be išimties stojo šiauriečių pusėn. Tačiau airiai, kurie vergiją sutapatino su protestantais, abolicija nesirūpino, laikydami tai protestantų reikalu. Negelbėjo ir jų įsitikinimas, kad išlaisvinti vergai bus jiems ekonominiai konkurentai. Tokia padėtis sudarė fonų ir vadinamų New Yorko naujokų šaukimo riaušių kurios įvyko 1863 m. ir kuris yra gal pats nešvariausias Amerikos katalikų istorijos puslapis. Tais metais prez. Lincolnas paskelbė pirmą privalomą naujokų šaukimą. Airiai, kurie tarė, kad jie jau gana daug prisidėjo prie karo vedimo, prieš jį griežtai nusistatė. Nepadėjo ir faktas, kad iš karinės tarnybos buvo galima oficialiai išsipirkti už $300. Daug įvairių amerikiečių tai galėjo padaryti nesunkiai, bet imigrantui darbininkui tai buvo neįmanoma suma. Kilo šūkis, kad "vargšai kariauja turtingųjų kare."

Paskutinį lašą į sklidiną taurę šaukimo išvakarėse įpylė New Yorko "Tribune" paskelbęs, kad civilinis karas tai airių kaltė, nes jie balsavo už demokratus, bet ne aboliucionistus. Už dviejų dienų, liepos 13 d., airiai išsprogo. Tris dienas New Yorkas skendo katalikų riaušėse. Negrai buvo kariami ant gatvių lempų stulpų. 5 milijonai vertės nuosavybės sunaikinta, virš 400 žmonių nužudyti ar sužeisti. Nei policija, kariuomenė, nei kunigai įaudrintų riaušininkų negalėjo nuraminti.

Tačiau riaušės tik sustiprino anti-katalikišką akciją. Vienurd ji sumažėdavo, kitur padidėdavo. Visai ji niekuomet nenurimo.

Šiuo metu katalikai išvystė dvi amerikoniškas institucijas: darbo unijas ir didesnių miestų vadinamas politines mašinas. Ir tai buvo logiška imigrantų darbininkijos išdava. Daugelis paprasčiausių darbininkų miestų pramonėse buvo imigrantai katalikai. Nenuostabu, kad jiems kovojant už savo teises, darbo unija tapo galingu įrankiu. Lygiai nenuostabu, kad gausūs miestų darbininkai išnaudojo savo skaičių politinei jėgai sukurti. Ypač tai išnaudojo skriaudžiami airiai.

Šiuo metu krašte sustiprėjo ir anglo-saksų rasinio superioriteto mitas. Buvo įrodinėjama, kad anglo-saksai yra natūraliai protingesni, turi aukštesnę moralės sąvoką, įgimtą savivaldybinį instinktą, ir pačios istorijos yra pašaukti nešti žemesnėms rasėms

savo aukštesnės kultūros vertybes. toks mitas labai patiko "natūraliems" amerikiečiams, i.e. ankstesniems imigrantams ir jis skrido kaip negesinamas gaisras. Politinėje srityje mitas reiškėsi imigracijos varžymu, socialinių reformų stabdymu ir diskriminacija prieš "žemesnes" slavų, italų ir kitas tautybes. Politinis šios akcijos vadas buvo Massachusets senatorius Henry Cabot Lodge, o visuomeninę išraišką sąjūdis gavo per "American Protective Association".

APA buvo tik didžiausia iš daugelio to meto anti-katalikų organizacijų. Ji buvo slapta, susiorganizavusi masonų pavyzdžiu. Faktiškai didžiausios jos rėmėjos ir buvo vidurvakarių masonų ložės. Ji per eilę metų išplatino milijonus anti-katalikiškų pamfletų, daugiausiai pornografinių vienuolynų tema. Gal "svarbiausias" jos leidinys buvo falsifikuota enciklika, kuri kvietė katalikus sukilti šv. Ignaco dieną. Ji sukėlė ypač vidurvakariuose daug nerimo ir net panikos. Vienas protestantų dvasiškis "sukilimo" dieną, pasipuošęs koloratka traukiniu atvažiavo į vieną Indianos miestą nei negalvodamas, kad anti-katalikai jį gali palaikyti slaptai atvykstančiu popiežium vadovauti sukilimui. Jis vargšelis buvo taip sumuštas, kad vos nenumirė. Sukilimui neįvykus, Bažnyčios priešai paskelbė, kad tai buvo tik jėzuitų triukas patriotinėms organizacijoms diskredituoti.

APA išprovakavo pora riaušių, tačiau ne tokiu mastu kaip "neišmanėliai" anksčiau ar Klu Klux Klanas vėliau. Tačiau po 1895 m. APA pradėjo greitai žlugti daugiausiai dėl vidinių ginčų ir griežtos respublikonų reakcijos kai jos nariai bandė kištis į respublikonų vidaus reikalus. Daug įtakos turėjo ir ispanų - amerikiečių karas, kurį daugelis laiko galutinių katalikų lojalumo Amerikai bandymu. Katalikai bandymą puikiausiai išlaikė.

Šiam perijode pasirodė ir šiaip svarbių istorinių veikalų, kurie buvo stipriai anti-katalikiški, šalia įprastinės prieš-bažnytinės pamfletinės pornografijos. Vienas tokių veikalų buvo Henry Charles Lea trijų tomų "Viduramžių inkvizicijos istorija". Nors jis buvo svarbus mokslinis veikalas, jo labai sutirštintas anti-katalikiškumas buvo aiškus ir šiurkštus. to meto dominuojanti socialinė doktrina buvo "socialinis darvinizmas", pagal kurį darbininkų klasės priespauda buvo netik pateisinama, bet ir girtina. O didelė darbininkijos dauguma buvo katalikai. Būdingas tam perijodui yra anglų istoriko Edward A. Freeman patarimas kaip išspręsti

Amerikos rasinę problemą: kiekvienas airis turi nušauti po vieną negrą ir būti už tai pakaratas...

Tai buvo metas kai filosofas William James kūrė amerikinio pragmatizmo doktriną. Nors ji nebuvo specialiai antikatalikiška, ji vėliau tarnavo kaip teoretinė bazė John Dewey radikaliai antikrikščioniškam "bendrajam tikėjimui" propagavusiam sekuliarinį humanizmą.

Ku Klux Klanas

Pirmasis XX a. dešimtmetis buvo palyginus ramus. Organizuota akcija prieš Bažnyčią ir katalikybę buvo gerokai aprimusi. Tiesa, šiame dešimtmetyje imigracija iš Italijos ir Airijos pasiekė savo zenitą ir Amerikoje buvo daug priešiškumo naujiems imigrantams daugiausiai dėlto, kad jie nebuvo katalikai, bet tiesioginė anti-katalikiška akcija nebuvo žymi.

Tačiau antrojo dešimtmečio pradžia pagimdė naujus legijonus neapykanta degančių anti-katalikų. Pirmasis jų buvo Tom Watson iš Georgia valstijos savo akciją pradėjęs 1910 m. jis buvo mažo miestelio teisininkas, kurį laiką kongreso narys ir 1896 m. populistų vice-prezidentinis kandidatas. Neišrinktas, jis vėliau nusipirko populistų laikraštį, jį pavadino "Watson's Magazine" ir per jį kraštui skelbė populistų idėjas.

1910 m. be jokios ypatingesnės priežasties, jis pradėjo bjauriausią, isterišką, beveik pornografinę kompaniją prieš katalikus ir žydus. Vienoje vietoje jis rašė: "Klausykloje kunigas sužino kurios mergaitės ir ištekėjusios moterys gali būti suvedžiotos. Tai sužinojęs, jis nebūtų žmoniškas, jei nepasinaudotų susidėjusia situacija." Pagal ji klausykla buvo didžiausio nemoralumo vieta, kur nekaltos mergaitės "išpažindavo slaptai nevedusiems paleistuviams, kurie nusidavę kunigais turėdavo lytinio džiaugsmo su rinktiniausiomis pasaulio moterimis."

Tai tik mažas pavyzdys jo nenustojančios akcijos prieš katalikybę ir katalikus.

Nežiūrint, kad vieną kartą paštas jį kaltino pornografijos siuntinėjimu, jis nebuvo nubaustas, jo šalininkams teismuose jį teisinant. Tačiau pirmojo pasaulinio karo metu paštui pavyko juo atsikratyti greičiau dėlto, kad jis visomis jėgomis priešinosi Amerikos įsijungimui į karą.

Po karo Watson vėl išvystė savo akciją, dabar į "velnių"

...vos Nacionalinė ...žvydo Biblioteka

kategoriją pakeldamas ir Tautų Sąjungą. 1920 m. jis buvo išrinktas į JAV senatą ir kai už dviejų metų jis mirė, jo laidotuvėse dalyvavo 10,000 jo pasekėjų. Jo garbei pasakytos kalbos JAV kongrese sudarė 294 psl. knygą, tačiau joje nebuvo nė vienos eilutės, kuri užsimintų jo šlykščiausią akciją prieš katalikus ir žydus. Argi nebūdingas faktas?

Prieš mirtį Watson ir JAV armijos štabo viršininkas bei buvęs civilinio karo generolas Nelson Miler įkūrė specialiai anti-katalikišką "Guardian of Liberty" organizaciją.

Ši organizacija, išskyrus neapykantą, nieku kitu nepasižymėjo. Gal tik tuo, kad vienas jos lektorių William C. Black atgaivino iš piršto išlaužtą vadinamą "slaptąją jėzuitų priesaiką". Pagal Black visi ketvirtojo laipsnio Columbo vyčiai atsisako bet kokio lojalumo ne katalikų institucijoms ir prisiekia žudyti visus heretikus ir masonus pagal savo viršininkų ar Popiežiaus įsakymą. Žvėriškiausios tokio žudymo smulkmenos buvo anos "priesaikos" dalis.

Pirmasis spaustuvininkas, išspausdinęs šimtus tūkstančių tos priesaikos tekstų, kuri buvo naudojami 1912 m. rinkiminėje kampanijoje, buvo Columbo vyčių patrauktas į teismą. Jis prisipažino kaltu ir buvo nubaustas sąlygine bausme.

1914 m. du laikraščiai buvo rasti kaltais už "priesaikos" spausdinimą ir nubausti. Tačiau katalikams nepavyko patraukti teisman didžiausią šios priesaikos platintoją "The Menace" laikraštį. Jis buvo įsteigtas 1911 m. gruodžio mėn. ir jo specifinis uždavinys buvo kurstyti neapykantą prieš Katalikų Bažnyčią. 1912 m. gale jis turėjo jau 120,000 skaitytojų, o 1914 m. jau 1.5 milijono. Tai buvo Amerikos istorijoje plačiausiai skaitomas anti-katalikiškas laikraštis.

Ironiška, kad "The Menace" populiarumas ir anti-katalikiškas kovingumas paskatino kunigą ir vėliau arkivyskupą John F. Noll išleisti "Our Sunday Visitor" (1912 m. gegužės 5 d.), kuris iki šios dienos gina Katalikų Bažnyčios ir jos narių integralumą.

Tačiau "The Menace" pasisekimas skatino ir kitus anti-katalikus sekti jo pėdomis. 1914 m. Amerikoje ėjo nemažiau 60 periodinių leidinių, kurių pagrindinis tikslas buvo Katalikų Bažnyčios šmeižimas.

Karo metai buvo tik laikinis susitrukdymas kovoje prieš katalikybę. 1920 m. dešimtmetyje anti-katalikybė buvo stipriausia

nuo "neišmanėlių" laikų. Ją kurstė trys faktoriai: prohibicija, imigracijos suvaržymas ir Ku Klux Klanas.

Prohibicijos sąjūdis nebuvo naujas. Jis vyravo visą XIX a. šimtmetį. Naujo impulso jis įgavo kaip atliepis į tikrai rimtą girtuoklystės problemą, kai minios miestų darbininkijos skendo alkoholyje. Iš esmės jis nebuvo prieš-katalikiškas sąjūdis, tačiau jis buvo politinė išraiška idealizuoto anglo-saksiško protestantizmo nostalgijos. Praktiškai sąjūdis kurstė kaimus prieš miestus "vietinius" prieš "svetimuosius" ir evangelinius protestantus prieš katalikus, žydus, liuteronus ir episkopalus.

Religinė prohibicijos sąjūdžio bazė buvo metodistai, tuo metu didžiausia protestantų bendruomenė. Prieš juos stovėjo katalikai, liuteronai, žydai ir episkopalai. Miestiečiai buvo lygiai griežtai prieš prohibiciją nusistatę.

Jei prohibicija rodė evangelinių krikščionių politinį triumfą, tai vad. Scopes teismas 1925 m. rodė jų smukimą. Teismas turėjo didelę įtaką visai amerikiečių kultūros krypčiai ir evangeliniams krikščionims truko 50 metų kol jie vėl atsigavo.

To meto nuotaikoms buvo būdingas imigracijos suvaržymas 1921 ir 1924 m. įstatymais. Pirmą kartą JAV nustatė imigracijos skaičius įvairiems kraštams ir drastiškai sumažino Vidurio ir Rytų Europos kraštų gyventojų imigraciją. Japonai ir kinai buvo visiškai iš imigracijos kvotų išjungti.

Ši nuotaika netrukus rado dar ryškesnį įsikūnijimą masiniame Ku Klux Klano sąjūdyje. Tai buvo amerikiečių atsakymas į Vokietijos nacius ir Italijos fašistus. Jis atstovavo super-nacionalistinę reakciją prieš pokario kosmopolitizmą ir išpažino nacių bei fašistų populizmo, rasizmo ir anti-katalikybės idėjas. Nors Klanas nekentė juodžių, žydų, užsieniečių ir liberalų, jo didžiausia neapykanta buvo nukreipta prieš Katalikų Bažnyčią. Tai buvo plačiausiai paplitęs, galingiausias ir pikčiausias anti-katalikų sąjūdis Amerikos istorijoje.

Ku Klux Klano pradžia reikia laikyti 1915 m. Padėkos dienos naktį, kai ant Stone kalno Georgia valstijoje, degančio kryžiaus šviesoje 24 baltomis paklodėmis apsivynioję vyrai davė lojalumo priesaiką apdraudos agentui, buvusiam metodistų dvasiškiui William J. Simmons, kuris tapo KKK vyčių nematomos imperijos pirmuoju imperatorium ir imperatorišku išminčium.

Pirmuosius penkis metus Klanas vos laikėsi. 1920 m. orga-

nizacija turėjo vos 200 narių. Tais metais, tačiau, Klanas pradėjo augti į jos vadovavimą įsijungus specialistams publicistams Edward Young Clarke ir Elizabeth Tyler. Jie savo akciją nukreipė prieš žydus ir katalikus ir ji rado didžiausio atgarsio. Į Atlanta, Ga. Klano centrą aplikacijos plaukė be sustojimo. Vienerių metų laikotarpyje Klanas iš 200 narių išaugo į vieno milijono narių organizaciją. 1925 m. Klanas skelbėsi turįs 9 mil. narių, nors nepriklausomi stebėtojai tarė juos turint apie 5 milijonus narių.

Pagrindinė KKK kryptis buvo kova prieš katalikybę. Jie naudojo visas klasines anti-katalikiškas priemones: paskaitas, kurias skaitė tariami ex-kunigai ir buvusios vienuolės, tariamą Columbo vyčių priesaiką, visą potvynį literatūros, kuri skelbė Popiežiaus "politines užmačias", moterų vienuolynų nemoralumą ir pan. nesąmones. Iš tikrųjų Klaną sudarė ne tik kriminalinis elementas ir ignorantai, bet ir vidurinė klasė, Iš tikrųjų KKK netrukus netik kontroliavo tūkstančius savivaldybių, bet ir Indianos, Oklahomos, Colorado ir Oregono gubernatūras.

Oregono valstijoje Klanas 1923 m. kartu su škotų masonerija priėmė vad. Oregono mokyklų įsakymą, pagal kurį visi valstijos vaikai turėjo lankyti viešasias mokyklas. Netrukus ir kitos valstijos bandė pravesti tokius įstatymus, tačiau JAV aukščiausias teismas Oregono įstatymą pripažino antikonstituciniu.

Vienas iš KKK kovos būdų buvo masinės demonstracijos ir smurtas. Kita priemonė buvo politinės machinacijos. 1925 m. jų teroras buvo nusiaubęs visą kraštą. Tai buvo jų siautėjimo ir populiarumo viršūnė. 1926 m. buvo išaiškinta visa eilė KKK kriminalizmo atvejų bei įvairiausių politinių machinacijų, įskaitant visokių finansinių trūkumų. Klano galia pradėjo smukti ir 1928 m. jis turėjo vos 150,000 narių.

Tačiau skaičiui mažėjant nemažėjo anti-katalikiška neapykanta ir akcija, kuri dabar visų pirmiausiai buvo nukreipta prieš prezidentinį kandidatą New Yorko gubernatorių Al Smith. Prieš jį ir jo kandidatūrą buvo išvystyta tokia akcija, kuri lygios neturėjo Amerikos istorijoje.

Nors respublikonų kandidatas Herbert Hoover šią anti-katalikišką akciją pasmerkė, kiti respublikonai nebuvo tokie skrupulingi. Smith pralaimėjo žiauriai. Net pati New Yorko valstija, kuri jį buvo išsirinkusi gubernatorium keturis kartus, dabar už jį nebalsavo.

Po 1928 m. rinkimų kraštas pasuko į kitą pusę. Religinė intolerancija dabar užleido vietą demokratiniam pliuralizmui, kuris pradėjo tapti net tam tikru religiniu "principu" — sekuliarizmu. Bet gal daugiausiai taikos nešė depresija. Kai ekonominis skurdas lietė vis didesnes mases žmonių, svarbiausiu uždaviniu tapo išsigelbėjimas. Religinė neapykanta pastebimai sunyko.

Labai savotišką vaidmenį šiame laikotarpyje suvaidino kun. Charles Coughlin, žymus radijo pamokslininkas ir kalbėtojas, pradžioje žavėjęs milijonus katalikų ir protestantų savo politinėmis ir ekonominėmis idėjomis, bet vėliau išvirtęs fašistu ir anti-semitu, kol vyskupo suspenduotas jis išnyko antrojo pasaulinio karo bangose.

Depresijos metu gimusi religinė taika suiro 1939 m. kai prez. Rooseveltas paskelbė siunčiąs Myron C. Taylor į Vatikaną "asmeninio atstovo" titulu. Protestantai sujudo ir Baltieji Rūmai beveik skendo protestuose. Tūkstančiai pamokslų ir straipsnių pritilo tik prasidėjus karui.

Pokario periodas

Po karo prez. Trumanas netik paliko Taylor atstovu, bet 1946 m. suteikė jam ambasadoriaus titulą. Protestantai visų frontu puolė Bažnyčią i Trumaną, kuris, esą, skaldo tautą.

Protestantų (ir žydų) akcija kiek aprimo Myron Taylor 1950 m. iš pareigų atsisakius. Jie ragino prez. Trumaną dabar nieko į jo vietą neskirti ir taip "nenormalia" padėtį vėl sutvarkyti. Tačiau Trumanas jau 1951 m. į Taylor vietą paskyrė gen. Mark Clark, bet jau ne "asmeniniu atstovu", o pilnu akredituotu ambasadoriaus titulu.

Dabar buvo eilė katalikams džiaugtis, Kardinolas Spelmanas šį mostą tuojau išgyrė ir, žinoma, jam visiškai pritarė.

Tačiau džiaugsmas buvo trumpalaikis. Protestantų viršūnės beveik be išimties buvo prieš Clark paskyrimą nusistačiusios ir išvystė labai stiprią propagandinę akciją bei didžiulį spaudimą į kongresą, Pvz. žymus vyskupas Oxnam "Nation" žurnale atvirai tarė, kad "amerikiečiai nesileis vedami keliu į Romą."

Ginčams siaučiant 1952 m. sausio mėn. gen. Clark paprašė prezidentą, kad šis atšauktų jo paskyrimą. Viešai generolas pareiškė, kad jis nenorįs nustoti generolo laipsnio priimdamas am-

basadoriaus vietą, bet privačiai tarė, kad jis labai nustebęs paskyrimo sukeltu triukšmu.

Trumanui ir katalikams tai buvo didelis pralaimėjimas. Nei jis, nei vėlesni prezidentai per 20 metų šio klausimo daugiau nekėlė iki R. Nixono, kuris 1970 m. savo "asmeniniu atstovu" į Vatikaną paskyrė Henry Cabot Lodge, Jr.

Anti-katalikiška akcija nenurimo ir kitose srityse. 1942 m. protestantai įsteigė "Protestants and Other Americans United for Separation of Church and State", kuri veikia iki šiandien. Ji netrukus pasirodė kas esanti, nors pasimokiusi iš praeities, ši organizacija viešai visur skelbia nesanti anti-katalikiška. Kaip tik dėlto ji ir šiandien randa rėmėjų protestantų viršūnėse, nors jos akcija rodo, jog ji yra tik Klanas be paklodžių.

Kiek verti jos vieši pareiškimai ir kiek ji nėra anti-katalikiška rodo, kad ir tokie faktai: ji ėmėsi iniciatyvos atimti pilietybę amerikiečiams kardinolams, kurie dalyvavo Popiežiaus rinkimuose; ji oficialiai reikalavo, kad kongresas tirtų Katalikų Bažnyčią Amerikoje kaip užsienio agentūrą; ji protestavo prieš katalikų universitetams skiriamus miestų vardus, nes esą "amerikietiški vardai priklauso Amerikai" ir t.t.

Šis laikotarpis turėjo ir kitų problemų, tarp jų parapinių mokyklų valdinės paramos, sen. McCarthy komunistų ieškojimo valdžios įstaigose ir kt. Tačiau apskritai 1950 m. dešimtmetis buvo katalikų progreso dešimtmetis. Pokarinė ekonominė gerovė įgalino šimtus tūkstančių katalikų jaunuolių lankyti ir baigti universitetus ir įsijungti į profesijas bei įmonių vadovų eiles. Prelato Fulton Sheen televizijos programa buvo nepaprastai populiari. Tokios įžymybės kaip Clare Booth Luce ir Tennessee Williams tapo konvertitais, o 1956 m. jaunas senatorius John F. Kennedy vos netapo viceprezidentiniu kandidatu. Už keturių metų Kennedy tapo pirmuoju kataliku prezidentu, nors už tai ir turėjo užmokėti savo nekatalikiška kalba protestantų dvasininkams Houston mieste. (Kad kalba buvo protestantams pataikaujanti yra nenuostabu, nes ją parašė to meto madingas katalikų intelektualas John Cogley, kuris vėliau katalikybės išsigynė. Trumpai prieš mirtį jis pareiškė, kad jau 1957 m. jis nustojo būti tikinčiu kataliku.)

Tačiau perdaug Kennedy kaltinti irgi negalima. Jo uždavinys buvo laimėti rinkimus, o ne kovoti su katalikybės priešais. Tą

uždavinį jis pasiekė. Jo išrinkimas buvo didelis katalikų laimėjimas. Tai rodė ir katalikų politinį subrendimą ir katalikų priešų nugalimumą. Ar kaina, kurią jaunasis prezidentas mokėjo už išrinkimą, iš anksto pažadėdamas protestantams nebūti perdaug katalikiškas, nebuvo per aukšta, parodys ateitis.

Amerikos katalikų prestižas nebuvo niekuomet tiek aukštas kiek "dviejų Jonų eroje". Prezidentas Kennedy ir Popiežius Jonas XXIII sužavėjo netik amerikiečius, bet ir visą pasaulį, netik katalikus, bet ir milijonus kitų žmonių. Daugelio nekatalikų baimė, kad katalikas prezidentas kažinką respublikai padarys, neišsipildė, ir jie nežinojo ką daryti. Kennedy daugeliu atvejų laikėsi nekatalikiškos politikos su kuria kovingieji nekatalikai negalėjo nesutikti, pvz. gimimų kontrolės ir mokyklų paramos klausimais. Iš kitos pusės, tais klausimais, kuriais nebuvo aštrių skirtumų, Kennedy laikėsi katalikų linijos, pvz. civilinių teisių, Pietų Amerikos, komunizmo klausimais.

Rimtos katalikų ir nekatalikų santykiams įtakos turėjo, žinoma, ir Vatikano II Santaryba. Pvz. šimtmečius Bažnyčia buvo suprantama kaip konservatyvi, užkietėjusi, nekintanti ir mažai dėmesio kreipianti į visuomenę, kurioje ji egzistavo. Dabar ji netik tą liniją nepatvirtino, bet ją keitė, pradėjo pokalbį su moderniuoju pasauliu ir net ėmėsi ekumeninių pastangų.

Šį tolerancijos dvasia negalėjo neturėti įtakos tiek katalikams, tiek kitiems krikščionims. Katalikai dabar ir šiaip jau turtingesni ir geriau išsimokslinę, tvirčiau jungėsi į Amerikos visuomene ir jos institucijas. Bažnyčios pakeitimas juos įgalino dar giliau mestis į šios visuomenės gyvenimą, pvz. anglų kalbos į mišias įvedimas, penktadienio pasninko panaikinimas ir pan.

Pasikeitimai Bažnyčioje turėjo įtakos ir nekatalikams. Jiems dabar atrodo, kad daug kam keičiantis, bus galima pakeisti viską. Jie labai lengvai padarė klaidą neesminius pakitimus laikydami esminių pasikeitimų pradžia. Kai tokie jų nerealistiniai lūkesčiai neišsipildė, jie vėl jautė nusivylimą, kuris netrukus išvirto priešiškumu.

Čia nepadėjo ir kiti faktoriai. Iš vienos pusės Vatikano II Santaryba Amerikos Bažnyčiai pirmaisiais metais buvo labai traumatiška. Susidarė įspūdis (ne faktas), kad Bažnyčia nežino kas esanti. Buvusi tvirta, aiški ir visa žinanti, ji dabar atrodė silpna, susimaišiusi. Atrodė, kad ji įra ir byra.

Nenuostabu, kad tas periodas buvo ryškus tūkstančių kunigų ir seserų vienuolių supasaulėjimu, net dviejų vyskupų laicizavimu. Daugelis jų nustojo netik pašaukimo, bet ir tikėjimo dovanos. Katalikiškos mokyklos nustojo šimtų tūkstančių mokinių, o bažnyčios nuolatinių maldininkų.

Liūdnu sutapimu ir amerikiečių visuomenė apskritai tuo metu pergyveno tam tikrą sutrikimą. Priežastys — civilinių teisių kova, Vietnamo karo skaldantis efektas, vadinamoji jaunimo revoliucija ir pan.

Ypatingai nuostolingas Bažnyčios prestižui buvo gimimų kontrolės klausimas. Gimimų kontrolė jau prieš dešimtmečius buvo tapusi socialiniai priimtinas faktas, o vėl naujoms priemonėms atsiradus, tapo daugeliui net pozityviu veiksmu. Visos protestantų bendruomenės kontrolei pritarė. Nepadėjo ir katalikų masių šiuo klausimu sumišimas. Nevienas teologas pradėjo laikyti kai kurias priemones moraliai priimtinomis. Bažnyčios Tėvai nepadarė jokio tiesioginio ir aiškaus sprendimo. Popiežius Paulius VI paskyrė komisiją klausimui studijuoti. Ir taip kelis metus nebuvo tvirto nusistatymo. Kai 1968 m. vasarą Paulius VI paskelbė savo encikliką Humanae Vitae — buvo per vėlu. Daugelis net pačių katalikų buvo palinkę į liberalesnę gimimų kontrolės problemos interpretaciją ir enciklikos giliaprasmiškumas jiems jau neturėjo įtakos. Net ir nevienas vyskupas kvestijonavo enciklikos kai kurias tezes. Nepadėjo ir faktas, kad paties Pauliaus VI paskirta komisija priėjo kiek kitokių išvadų negu Popiežius.

Viešoji opinija Amerikoje buvo masiškai prieš tokį Bažnyčios nutarimą nusistačiusi. Beveik visa spauda buvo prieš Humanae Vitae, ją niekino ir iš jos šaipėsi. Tuo pasinaudojo abortų šalininkai ir pradėjo vystyti kampaniją už gyvybės žudymą, kuri tęsiasi iki šiandien. Ši kampanija nuo pat pradžios ir sąmoningai buvo ir kartu absoliučiai anti-katalikiška. 1973 m. prieš gyvybę ir katalikus išėjo ir JAV Aukščiausias Teismas.

Akcija prieš katalikybę ir Bažnyčią, deja, nėra nurimusi ir šiandien. Atvirkščiai, ji stiprėja. Bažnyčios priešai, pamatę, kad ji netik nesilpnėja, kaip jie tikėjosi, bet yra stipresnė, negu bet kada, iš naujo galanda kalavijus. Popiežiaus Jono Pauliaus II asmuo ir veiksmai jiems tarnauja iššūkiu, nors jis yra beveik visuotinai giriamas.

Modernizmui ir sekuliaririzmui pagraužus "didžiąsias" pro-

testantų bendruomenes, į jų vietą dabar braunasi populiarios "evangelinių" ir fundamentalistų sektos. ne vienas jų pamokslininkas šiandien per televiziją pasiekiąs milijonus klausytojų, veda prieš katalikybę doktrinines kovas. Dar daugiau, jie yra išvystę milijoninę veiklą tarp katalikų ir yra pasiekę nemažų laimėjimų, ypač tarp jaunimo ir ispaniškai kalbančiųjų.

Knygos, televizija, radijas, filmas yra puiki anti-katalikiškos veiklos priemonė, kurių jau neįmanoma suskaičiuoti. Televizija ir filmas nedrįsta nei žodelio pasisakyti prieš kitus visuomenės sluogsnius, tačiau akcijas prieš katalikybę čia bujoja. "Sister Mary Ignatius explains it all to you" yra šlykštus kovos prieš katalikybę pavyzdys. Ne kitokie ir kiti: "Life of Brien" niekina patį Kristų, "The End" juokiasi iš susitaikinimo sakramento, "Nasty Habits" pajuokia vienuoles, "Shogun" visi jėzuitai yra kriminalistai, o "The Thorn Birds" vaizduoja pasileidusį kasrdinolą, kuris vaikosi savo meilužę Didžiosios Savaitės vakarais televizijoje.

Nuo anti-katalikybės nėra švarus ir Amerikos akademinis sluogsnis. Žinomas filosofas viešai rašo, kad šv. Elžbietos Ann Seton santuoką persekiojo lytinė psichozė, kilusi iš gilaus katalikų tikėjimo. Jam visai nesvarbus faktas, kad ji katalikybe pradėjo domėtis tik vyrui mirus. Akademinis žurnalas rašo, kad Bažnyčia nepakėlė piršto padėti Hitlerio žudomiems žydams.

Priešiškumas katalikybei yra persunkęs ir šiandienos kultūrinį bei intelektualinį Amerikos gyvenimą. Tiesa, katalikai vis gausiau juose reiškiasi, tačiau nevienas iš jų už įsijungimą į intelektualinį gyvenimą turi mokėti brangią kainą — tapti anti-katalikiško nusistatymo skelbėjais. Iš tikrųjų patys šiurkščiausi išpuokliai prieš Bažnyčią dažnai yra daromi ex-katalikų arba katalikų, kurie didžiuojasi savo "nepriklausomybe".

Turbūt negreitai Amerikoje įsiviešpataus pakantos ir pagarbos laikotarpis. Pakantos vieni kitiems ir pagarbos visiems žmonėms ir jų grupėms, kurie siekia geresnio gyvenimo sau ir kitiems. O gal Bažnyčios persekiojimas ir kančia yra jos mistinis ryšys su Kristumi, kurio triumfas ant Kryžiaus irgi buvo paženklintas kančia.

KD POSĖDŽIAUJA BELGIJOJE

Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos pirmininkas **inž. Adolfas Venskus** *š. m. vasario 9 d.dalyvavo Europos Krikščionių Demorkatų Sąjungos (UEDC) ir Europos Liaudies Partijos (PPE) tarptautinės politikos komisijos posėdžiuose, kurie įvyko Europos parlamento rūmuose Briuselyje. Į šių posėdžių dienotvarkę buvo įtraukti ir komunizmo pavergtųjų tautų klausimai. Pranešimus padarė Čekoslovakijos, Lietuvos, Lenkijos ir Vengrijos atstovai. Inž. A. Venskus informavo apie religinį persekiojimą pavergtoje Lietuvoje, plačiai cituodamas ištraukas iš paskutinių Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikų.*

Vasario 10 d. Venskus taip pat Briuselyje dalyvavo Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos biuro posėdžiuose. Šių po sėdžių pabaigoje priimta reezoliucija, kurioje Vakarų pasaulio krikščionių demokratų partijos kviečiamos ir toliau aktyviai sekti dabartines pavergtų tautų problemas, stengiantis joms padėti visais galimais būdais. Rezoliucijoje atskiru straipsniu paminėtos Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybės ir jų likimas.

Tos pačios dienos vakare Venskus dalyvavo Briuselyje Europos Parlamento krikščionių demokratų grupės pirmininko dr. Egon Klepsch suruoštame priėmime, kuris buvo skirtas buv. EP pirmininkui P. Pflimlin pagerbti. (kdi)

•

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Lithuania and the United States (The Establishment of State Relations) by Constantine R. Jurgėla, Ph.D., 1985, Lithuanian Historical Society, An Affiliate of the Lithuanian Research and Studies Center, Chicagto, Ill. Kietais viršeliais, 264 psl., iliustruota, kaina nepažymėta.

Antanas Paškus, **Krikščionis psichologinėje kultūroje,** kritinis skerspjūvis, Lituanistikos tyrimų ir studijų centras, Chicago, Ill., 1987 m. Viršelis Nijolės Palubinskienės, minkštais viršeliais, 215 psl., kaina nepažymėta.

Moteris, lietuvių moterų žurnalas, 1987 m. Nr. 1 (175), red. Nora Kulpavičienė. Leidžia Kanados lietuvių katalikių moterų draugija. Redakcijos ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto, Ont. M6H 1A8, Canada. Prenumerata metams $10.00.

MITAI AR TIKROVĖ?

A. ALBUŠIS

Iš arčiau stebint lietuvių išeivių gyvenimą ir veiklą Amerikoje, nesunku gan greitai pastebėti kai kuriuos ryškesnius to gyvenimo bruožus. Iš vienos pusės gan greit galima pastebėti visą eilę labai pozityvių ir ryškių faktų, gal net stebinančių, turint galvoje esamas sąlygas. Pavergtosios Lietuvos laisvės kovos padėtis, nežiūrint mūsų dažno rūpinimosi ja, yra iš tiesų labai gera, turint galvoje 40 metų kovos perspektyvą. Kultūrinis — meninis gyvenimas toli gražu dar nemiršta, o neretai puošiasi ir rimtesniais laimėjimais. Lietuvių Enciklopedija, Aidai, Lietuvių Fondas, kasmetinis literatūros derlius, pasaulio lietuvių dienos, dainų ir šokių šventės ir pan., tai vis labai šviesūs ir prasmingi išeivių darbo rezultatai.

Iš kitos pusės labai greit galima pastebėti ir šešėlius. Jų gausoka. Nutautimas be galo retina sąmoningosios išeivijos gretas. Laikraščių prenumeratos labai sumažėję. Gausiais pinigais švaistomasi be jokio saiko ar tvarkos. Lituanistinės mokyklos silpsta ir jų nauda pastebimai mažėja. Parapijos silpsta ir jų įtaka mažėja. Yra jų ir daugiau.

Tik įdėmiau įsižiūrėjus galima pastebėti ir dar vieną labai įdomų ir iš tikrųjų prasmingą reiškinį. Tai lietuviškosios išeivijos mitologija. Eilę mitų, kuriais išeivija maitinama (ar minta) ir kuriuos ji daugiau ar mažiau įsisavinus ar bent toleruoja.

Jei iš vienos pusės šis tikėjimas mitais rodo išeivijos tam tikrą normalumo laipsnį (juk mitų buvo ir yra visur ir visais laikais), tai iš kitos ženklina jos tendenciją atskilti nuo gyvenamosios realybės, kuri gal būt per skaudi priimti atviromis akimis. Pagaliau nesvarbu (bent šio rašinio rėmuose) iš kur tie mitai kilę ar kas yra jų autoriais — svarbiau, kad jie egzistuoja ir teikia išeiviškai kultūrai tam tikrą specifini savitą koloritą.

Websterio žodynas mitą tarp kitko aptaria kaip "nepagrįstą tikėjimą, kurio nekritiškai laikosi kuri suinteresuota grupė." Mūsų atveju ši aptartis yra visiškai tiksli. Mitų mūsuose gausu kaip lygiai ir suinteresuotų grupių. O "nepagrįsti tikėjimai" kaip tik yra ir šio rašinio tema.

Lietuviškosios politikos "nerealumas"

Vienas tokių mitų, labai sąmoningai kai kurių suinteresuotų grupių per eilę metų diegiamas visuomenei yra taip vadinamas lietuviškosios politikos "nerealumas." Dar iš nepriklausomybės metų politika besidominti visuomenės dalis labai lengvai mitu patikėjo ir jis dabar jau taip įsitvirtinęs, kad kažin ar būtų galima jį greitai iš sąmonės išrauti.

Mito tezė labai paprasta (ir todėl lengvai įsiūloma nekritiškai visuomenei): Lietuvos valstybei neegzistuojant nei galima, nei reikalinga lietuviškoji politika. Ipso facto nereikalingos ir politinės partijos/grupės, nes jos neturinčios ką veikti. Jų veiklos laukas yra valstybė. Nėra valstybės, nereikia ir partijų ir partinės politinės veiklos. Dar daugiau, partijos ir politinė veikla iš esmės yra neigiamo pobūdžio, irzlios ir todėl keliančios erzelį visuoimenėje, tad jų sutvarkymas yra iš esmės pozityvus faktas.

Kad tikrovė yra diametraliai skirtinga šio mito išpažinėjai nei mato, nei žino. Greičiausiai ir žinojimo faktas padėties nepakeistų, nes šis mitas yra vienas daugiausiai angažuojantis jo išpažinėjam. Šiuo mitu tikintieji sunkiai įtikinami istoriniais ar kitokiais faktais.

Juk politinė veikla toli gražu neįspraudžiama į rinkiminius ar krašto administracinius rėmus. Politinis švietimas, politinių klausimų akademinis svarstymas, Lietuvos laisvinimas, ryšiai su laisvų kraštų politinėmis institucijomis ir organizacijomis, politinis planavimas, politinės studijos, politinės asmenybės kūrimas ir tobulinimas ir t.t. yra lygiai politikos dalis kaip ir rinkimai ar administraciniai politikos elementai. Suredukuoti politiką tik į rinkimus, reiškia iškreipti jos prigimtį ir apimtį.

Iš kitos pusės juk ir mūsų pačios ryškiausios politinės grupės netik gimė, bet ir labai aktyviai reiškėsi politikoje kai savos valstybės būte nebuvo. Socialdemokratai, krikščionys demokratai, liaudininkai ir tam tikra prasme tautininkai atsirado, savo planus ir programas kūrė, Lietuvą laisvino ir apskritai politiškai veikė caristinės Rusijos okupacijos metu. Nei nepriklausomoje Lietuvoje, nei šiandien niekas nei žodžio neprasižiojo, o, kad tai buvęs neprasmingas, nelegalus ar dar kitokis veikimas. Ir tuometinė politinė veikla, ir politinės partijos buvo ir yra visuotinai giriamos. Kodėl tad šiandien tokia pat veikla ir tokios pat politinės grupės taip sistemingai ir negailestingai kritikuojamos?

Dar daugiau — politinės grupės dargi ir labai neteisingai kaltinamos netvarkos kėlimu ir vienybės skaldymu. Tiesiog nuostabu. Štai kokiame 200 lietuvių susirinkime, kokis vienas interesuotas pilietis didžiu balsu šūkteri, esą tos politinės partijos — tai didžiausios vienybės skaldytojos! Dar būtų neblogai, kad susirinkusieji bent patylėtų, bet ne, dažniausiai tokiam piliečiui net paploja! Tik retai kada kitas pilietis atsistoja, vardan tiesos, pirmąjį sudrausti.

Kokia, gi, tikrovė? Iš tikrųjų jau daug metų mūsų politinės grupės džentelmeniškai viena kitos nepuola, jau seniai iš savo žodynų išbraukė keiksmažodžius ir iš veiklos demagogiją ir kuo gražiausiai sugyvena VLIKe ir ALTe. Tiesa, yra išimčių, daugiausiai vienos partijos sferoje. Atvirkščiai, šiandien daug daugiau ypač pogrindinių peštynių PLB, daug mažiau bendradarbiavimo menininkuose, daug mažiau draugiškumo tarp laikraščių ir žurnalų negu politiniame gyvenime. Net lietuviškos parapijos kai kur taip šnairuoja viena į kitą, kad net nemini viena kitos vardo, tačiau kas kelia netvarką, kas skaldo vienybę, žinoma, politinės grupės!

Argi nejuokinga, kad didžiausi politinių grupių ir politinės veiklos kritikai yra tie patys, kurie lygiai dalia nenustoja kartoję, kad politinės grupės jau mirę ar merdinčios. Taip ir nelengva suprasti kodėl tos mirusios ar mirštančios politinės grupės yra dar tokios galingos, kad visuomenėje kelia didžiausią netvarką.

Šis mitas yra klasiškas. Gal todėl, turbūt, dar negreitai dings iš lietuviškojo gyvenimo. O jau būtų pats laikas.

"Nepasaulėžiūrinė" politika

Gal broliams frontininkams ir nepatiks, bet mitu yra ir taip vadinama nepasaulėžiūrinė politika. Kurta dar nepriklausomoje Lietuvoje ir formuluota tuojau po karo Vokietijos stovyklinės aplinkos sąlygose (kai vokiečiai kūrė savo krikščionis demokratus ir socialdemokratus), nepasaulėžiūrinė politika esanti tokia politika, kuri išskiria pasaulėžiūrą iš politikos apskritai ir draudžia valstybei udoti pasaulėžiūrą kaip prievartinį valdžios vykdymo elementą.

Iš tikrųjų tai utopinė filosofiją, iš esmės priimtina, bet tik teorinėje plotmėje, prileidžiant, kad kada nors žmogus ir žmonija bus pasiekę tokį išsivystymo laipsnį, kuris įgalins jį ir ją visuomet

ir visur tarnauti vienas kitam ir viešajam gėriui bojant kiekvieno ir visų pačių geriausių interesų, bet kol liūtas su ėriuku nesugyvena ir lapė su viščiukais nesibroliauja, nepasaulėžiūrinė politika, deja, tėra utopinys siekinys.

Kalbėti šiandien apie nepasaulėžiūrinę politiką reiškia kalbėti apie negalimybę. Gal dar svarbiau — apie netikslybę, turinčią tendencijos kenkti iš esmės prasmingai politinei veiklai.

Čia nekalbame apie diktatūrinių kraštų politiką. Ji, žinoma, yra pasaulėžiūrinė, tačiau visuomet pertempta, iškraipyta, suniekinta. Diktatūra pačia savo prigimtim yra išklypa, nenormalybė ir naikintina. Nekalba apie diktatūrinę politiką ir nepasaulėžiūrinės politikos šalininkai. Jie ją, nepasaulėžiūrinę politiką, bando grįsti filosofija, net teologija, ją bandydami sutvirtinti demokratinių kraštų pavyzdžiais.

Mėgstama tarti, kad Amerikos politika yra nepasaulėžiūrinė. Bet ar iš tikrųjų? Mes tariame, kad ji nei tokia yra, nei gali būti. Pasvarstykime du dalykus: valdžios vykdymo teoriją ir praktiką.

Amerikos labai komplikuotame, bet laisvame, gyvenime valdžia šiandien paliečia kiekvieną žmogų ir beveik kiekvieną jo veiksmą — tiesioginiai ar ne, stipriau ar silpniau. Krašto ir valstijų biudžetai, krašto apsaugos biudžetas, švietimas, parama protiniams ligoniams ir invalidams, gamtos turtų naudojimas, branduolinių ginklų gamyba ir naudojimo politika, federaliniai pajamų ir galybė kitokių mokesčių, susisiekimas — keliai, areodromai, uostai, erdvių politika, sveikatingumo klausimai — tai tik dalelė tūkstančių sričių ir problemų, kurias valdžia sprendžia įstatymais, įsakymais ir teisiniais precedentais.

Sakyti, kad prezidentas, kongresas ir teismas visais šiais klausimais daro sprendimus nesivadovaudami jokia pasaulėžiūra, reiškia teigti nesąmonę, nes negalimybę. Galvoti, kad liberalai, katalikai, konservatoriai, ateistai, žydai, vienokios ar kitokis kilmės, ekonominio pajėgumno, amžiaus, ar dar kitoki Amerikos politikai už politikos ribų yra vienoki, o politiniame darbe staiga kitoki (ne katalikai, ne liberalai, ne vyrai, ne kapitalistai, etc.) reiškia galvoti ne konkretybės ir realybis kategorijomis.

Dar daugiau, Amerikos valdžia (federalinė ir steitų) šiandien prievartinėmis priemonėmis tvarko pornografiją, abortus, televiziją, radiją, tarnavimą kariuomenėje, branduolinės energijos atmatų paskirstymą, alkio problemas, nudizmą, oro spėjimą, namų

statybą, našlių ir mažamečių vaikų globą ir daugybę kitų dalykų. Argi iš tikrųjų galime tikėti, kad tai įmanoma daryti visiškai išjungus pasaulėžiūrą iš sprendimų darymo sferos.

Argi valdžios nusistatymas pornografijos ir nudizmo klausimais yra visuomet pagristas biologiniais, ekonominiais ar klimatiniais sumetimais? Mes manome, kad čia labai mažą vaidmenį vaidina galimybė nusideginti saule ar pinigų sutaupymas neperkant rūbų. Greičiau tam tikri sprendimai ir įstatymai liečią pornografiją ir nudizmą yra pagrįsti pasaulėžiūriniu nusistatymu.

Tas pats ir su kitomis sritimis. tik reta jų išvengia gilaus pasaulėžiūrinio įsitikinimo. Nutarimas skirti pinigus keliams tiesti ar taisyti, į mėnulį skristi ir vaikams šelpti yra visuomet pasaulėžiūrinės prigimties — tik labai retai pinigų yra tiek, kad būtų galima sprendimus daryti nebojant alternatyvų.

Net jei tariant, kad JAV valdžia uzurpavusi daugelį dalykų, kurių neturėtų uzurpuoti, pats klausimo kėlimas yra iš esmės pasaulėžiūrinio pobūdžio. Juk tarti, kad valdžia turi ar neturi teisės tvarkyti ar kelių tiesimo, ar kariuomenės, ar televizijos stočių paskirstyno, ar socialinės globos, jau tuo pačiu suponuoja darymą sprendimų grindžiamų pasaulėžiūriniu įsitikinimu, bet ne ekonominiais, klimatologiniais ar kitokiais sumetimais.

Dar daugiau — teigti, kad valdžia iš viso negali vartoti prievartinių priemonių pagrįstų pasaulėžiūriniais įsitikinimais reiškia arba teigti, kad valdžia iš viso negali vartoti prievartinių priemonių arba tegali vartoti jas neišeidama iš pasaulėžiūrinio nusistatymo. Bet argi tai įmanoma?

Niekas neabejoja, kad teismai turi teisę bausti nusikaltėlius. Tačiau kuo ši teisė paremta? Fizika, matematika ar pasaulėžiūriniu nusistatymui. Niekas neabejoja, kad valdžia turi teisę piliečius apdėti mokesčiais, šaukti į kariuomenę, apsaugoti vaikučius nuo bjauriausio lytinio smurto, tvarkyti lėktuvais susisiekimą bei vaistų kokybę. Tačiau kuo ši teisė paremta? Aliaskos klimatu, chemine formule, saulėtų dienų santykiu su lietingomis. Ne, pasaulėžiūriniu įsitikinimu, kuris gyvas kiekviename politiniame akte.

Dar daugiau. Jau šiandien esame priartėję prie tokių faktų kaip gyvybės sukūrimo šalia motinos, galimybės išlaikyti ligonius prirakintus prie mašinų, gal net dešimtmečius, erdvių kelionių, kurios tęsis net metų metais, galimybės nustatyti kūdikio lytį bei

fizinę ir protinę sistemą jam ar jai dar negimus ir t.t. Kas turi teisę daryti šiais klausimais sprendimus? Mes manome, kad valdžia ne tik galės, bet ir privalės vaidinti tokiuose sprendimuose atitinkamą vaidmenį. Mes lygiai manome, kad tie vyrai ir moterys sprendimus darys pagal savo giliausius pasaulėžiūrinius įsitikinimus.

Žinoma, nemažiau svarbus dalykas, kad visi sprendimai tarnautų patiems geriausiems tautos interesams ir niekuomet neprieštarautų Dievo valiai ir jo įsakymams. bet net ir šis imperatyvas visų pirmiausiai išplaukia iš giliausio pasaulėžiūrinio nusistatymo, bet ne kokių nors kitokių sumetimų.

Amerikos politinės partijos yra nepasaulėžiūrinės

Kitas mitas, kuriuo tikima kaip kokia neginčijama tiesa, tai Amerikos politinių partijų nepasaulėžiūriškumas. Esą tiek demokratai, tiek respublikonai visus sprendimus darą, įstatymų projektus rekomenduoją, ar konkrečius politinius projektus vykdą remdamiesi tik viešosios gerovės reikalavimais ar kuriais kitais "aukštesniais" sumetimais, tik ne atskirų politikų ar kokia nors "oficialia" valdžios pasaulėžiūra.

Žinoma, reikia būti gerokai neprimatančiam, kad nepastebėtum tokio mąstymo "skylių". Visų pirmiausiai tik retas prisimena, kad šalia demokratų ir respublikonų Amerikoje gyvuoja ir veikia visas būrys ir kitų partijų. Tiesa, jos federalinėje plotmėje nėra reikšmingos ir spaudos bei radijo ir televizijos didele dalim ignoruojamos, tačiau jos vaidina tam tikrą vaidmenį. Iš kitos pusės ir tos pačios respublikonų ir demokratų partijos iš tikrųjų yra daugelio partijų federacijos. Beveik kiekvienas steitas turi savo demokratų ir respublikonų partijas, kartais net ir kitaip besivadinančias. Tarp jų skirtumas beveik visuomet yra kaip tik ne ekonominiame nusistatyme, bet pasaulėžiūrinėj diferencijacijoje.

Juk beveik be išimties pietietis demokratas turi mažai ką bendro su Bostono demokratu ar San Francisco demokratu. Iš tikrųjų nevienas pietų demokratas labai lengvai balsuoja už respublikonus pas kuriuos jis dažnai randa savo idėjinius namus. ir ne todėl, žinoma, kad jis pas juos randa kažkokią nepasaulėžiūrinę

užuojautą, bet atvirkščiai — ten jam pasaulėžiūriškai artimesni žmonės ir jų idėjos.

Yra abiejose partijose ir gilesnio skirtingumo, net apskričių partijų plotmėje. Ir visi tie skirtumai savo esmėje yra pasaulėžiūrinės prigimties. Kas išlaiko abi partijas federalinėje plotmėje vieningas, kitais žodžiais "demokratų" ir "respublikonų" partijas viso krašto mąstu, tai ne jų nepasaulėžiūriškumas, bet politinis brandumas, diktuojąs partinių federacijų pranašumą prieš skaldymosi prabangą. Visas politinis partinis gyvenimas Amerikoje koncentruojasi steitų partijose, pasaulėžiūrinėse partijose, ir tik kas 4 metai atsiskleidžia federalinėje plotmėje, deklaratyvinėje, parodomoje plotmėje. Tais atvejais natūraliai demonstruojamos bendrybės, idėjos, kurios riša, bet ne skiria. Iš čia ir klaidinga nepasaulėžiūriškumo idėja iš tikrųjų mažai ką bendro turinti su realiu gyvenimu ir veikla.

Savo ruožtu visa eilė mažų Amerikos partijų yra aiškiai pasaulėžiūrinės prigimties ir praktikos. Tik dėlto, kad jos mažos, dar nereiškia, kad jos nėra tikros politinės partijos. O jų pasaulėžiūriškumas tik liūdija faktą, kad net ir Amerikos politiniame gyvenime yra aiškios pasaulėžiūrinės šaknys.

Spaudos objektyvumas

Jau daug mažiau mąstoma ir kalbama apie kitą mitą — tai tariamą spaudos "objektyvumą". Tačiau ir čia retkarčiais vienas ar kitas pakeltu balsu reikalauja spaudos objektyvumo ar kaltina ją esant neobjektyvia, tad lyg prieš ką nusikaltusia. Spaudos objektyvumo reikalaujama lyg kokios šventos teisės, tarsi būtinybės. Ogi "neobjektyvioji" spauda skaudžiai barama ir jai tariama, kad nepasitaisius bus blogai...

Tik retas, o gal ir nė vienas tokių burnotojų nepamato ir tepamąsto, kad kaip negali būti bepasaulėžiūrinės politikos, taip negali būti ir vadinamosios objektyviosios spaudos. Jie reikalauja negalimybės ir todėl jos niekad negauna. Kaip tik dėl tos negalimybės ir pats reikalavimas kartojasi metai iš metų.

Spauda (laikraščiai ir žurnalai) redaguojama žmonių turinčių tam tikrus nusistatymus. Ji leidžiama ir finansuojama žmonių ar jų sambūrių, kurie turi įvairiais klausimais įvairius nusistatymus. Redaktoriai ir reporteriai, skiltininkai ir kiti redakcijų nariai

pasižymi ypatingu nuomonių aštrumu, nes daugumoje yra šviesūs, gyveniman pasinėrę, naujienas gaudyte gaudą žmonės. Todėl manyti, kad šie žmonės netik nori, bet ir gali visuomet būti 100% objektyvūs yra tikėti negalimybe.

Jau pats laikraščio ir žurnalo pobūdis bei apimtis (o taip pat ir radijo bei televizijos žinių skyrių) juos riboja, o tuo pačiu neleidžia jiems būti objektyviems apimties ir turinio prasme. Neretai jie ribojami (taigi jų objektyvumui trukdoma) teismų sprendimais, įstatymais, daugumos skaitytojų valia, net įsakymais (karo metu) ir pan.

Bet svarbiausia tam tariamajam objektyvumui netarnauja kaip tik tasai žmogiškasis nusiteikimas, kuris kiekvieną žmogų angažuoja susikurti vienokį ar kitokį nusistatymą įvairiausiais klausimais. Gilioje esmėje jo pasaulėžiūriškumas, o kartu ir juo grįsti ar iš jo išplaukę įvairūs nusistatymai įvairiais konkrečiais kasdien kylančiais klausimais.

Tad ir vėl laukti, kad tokių žmonių redaguojama spauda neatlieptų jų giliausių įsitikinimų, jų interesų, jų nusistatymų, reiškia laukti negalimybės. iš tikrųjų tik retas gyvenimo reiškinys yra toks aiškus, kad didžiausia dauguma dėl jo nesiginčija. Pvz. žmogžudystė yra vienas iš tokių faktų, kuris yra beveik visuotinai (bet tik beveik!) pasmerktas. Todėl žmogžudystė beveik visoje spaudoje traktuojama vienodai, tad, sakysim, objektyviai. Tačiau jau su žmogžudyste tampriai susiję klausimai, pvz. už ją mirties bausme baudimas, kalinimo trukmė ir pan. toli gražu nėra ne tik visuotinai sutarti ir daugelis turi įvairiausių nuomonių apie juos. Argi mes galime laukti, ir iš tikrųjų ar turėtume laukti, kad visa spauda tais klausimais būtų objektyvi. Čia pagaliau iškyla ir pats esmingasis klausimas — kas yra objektyvumas?

Tiesa, skaitytojai turi teisę netik laukti, bet ir reikalauti, kad spauda nemeluotų, būtų jautri žmogaus asmeniui ir jo orumui, bei atvira. Bet tai yra kitos prigimties elementai. Melas yra moralinis nusikaltimas, žmogaus niekinimas yra nusikaltimas artimo meilei, o slaptumas dažniausiai, nors nevisuomet, priedanga įvairioms manipuliacijoms. Spaudos nusistatymas, gi, jei savaime nelaužo moralinių normų, yra žmogaus ar jų grupių privilegija, teisė ir net pareiga, kurių niekas negali keisti ar į jas kėsintis.

Lietuvių kalba lietuviškumui nereikalinga

Tai mitas apie kurį mažiausiai kalbama, bet ant jo altoriaus jau daug smilkalo sudeginta. Tai įsitikinimas, kad lietuviškai sąmonei išlaikyti ir ugdyti lietuvių kalba nereikalinga. Mums menasi, kad tai savęs apgaudinėjimo mitas.

Laikraščiai jau vis dažniau mirga mišrių vedybų nuotraukomis, jų bendradarbių skaičius mažėja, jaunų vaikų tingūs tėvai vis dažniau taria, esą lietuvių kalba nereikalinga, nes juk gyvename Amerikoje. Esą mes galime būti gerais lietuviais ir nemokėdami lietuvių kalbos.

Kad galima išlikti lietuviais (gerais?) be lietuvių kalbos, gal ir tiesa, bet lygiai tiesa, kad tai tik brangios ir gražios išimtys. O išimtys taisyklės negadina, tik ją patvirtina. Ir tai liūdija pats gyvenimas. Tik ant rankų pirštų galime suskaičiuoti tokius lietuvius, kurie lietuviškai nemokėdami tarnauja lietuvybei kokia nors kūrybine prasme. (Nekalbame čia apie visus tuos, kurie lietuviškai nemokėdami, vistik sakosi lietuviais esą. Jais džiaugiamės, bet jų tik retas įstengia kūrybiškai dalyvauti lietuvių visuomenėje).

Gyvenimo faktai, gi, lieka labai skaudūs. Didelė dauguma lietuviškai nekalbančių lietuvių kurį laiką vegetavę lietuvių visuomenėje, beveik be išimties iš jos dingsta negrįžtamai. Istorijos būvyje lietuvių tauta yra nustojusi šimtus tūkstančių tokių lietuvių, šiandieninė išeivija dešimtis tūkstančių.

PLB priklauso visi lietuviai

Dabar lyg pritilęs, bet vienu laiku labai populiarus mitas — tai "aksioma" pagal kurią kiekvienas lietuvis automatiškai yra ir PLB narys. Nori ar ne, spardaisi ar ne, jei lietuvis, tai priklausai ir Bendruomenei (didžiąja raide).

Buvo metas kai vienas ar kitas Bendruomenės vadovas viešai raštu tarė, kad Bendruomenė tai — tauta. Ne tautos dalis, ne jos gal dar ir gyva šaka, bet tiesiog tauta ir viskas. Iš to, žinoma, išplaukia ir tam tikros prerogatyvos bei galios. Juk tauta, tai ne juokas.

Turime tarp reikšmingesnių popierių pasidėję ir vėlesnio

vadovo teigima, pagal kurį Bendruomenei priklauso netik laisavojo pasaulio lietuviai, bet ir pavergtosios Lietuvos. Esą vertybių skalėje PLB stovi aukščiau tautos, nes ši tik PLB (pasaulinės!) dalis. Kaip kirviu nukirsta! Būta ir esama ir dar kitokių, vis galingų ir visa apmančių bendruomeninių teiginių.

Šitokis megalomaninis užsidegimas šiuo metu yra kiek atslūgęs, eilei prasikišusių visuomenininkų ir spaudos žmonių tarus, kad vistik taip nėra. PLB nėra nei centimetru didesnė, ar aukštesnė, ar mandresnė už kitas organizacijas, tik jos bazė platesnė ir tikslai bendresni. Jai priklauso tik tie, kurie pareiškia norą jai priklausyti. Jai priklausyti **gali** visi lietuviai, jei jie to panori.

Toks kuklumo priminimas didžiai nepatinka eilei PLB vadovų. Pasaulinis visuotinumas netik teikė PLB gausos įspūdį (4.5 mil. narių — tai ne juokas!), bet ir galios jausmą. Ji tapo veiksniu, galingesniu už kitus. Jis įgalino PLB perimti visą darbą, visą galią ir visas privilegijas.

Deja, dabar teks kiek suglausti bures. Mūsų visuomeniniame gyvenime tai vienas prasmingesnių reiškinių.

Iš istorijos į istoriją

Mūsų teologijos mokslo veteranas, kūrybingasis prof. Antanas Maceina jau keliais atvejais taria, kad negalima persikelti iš vienos istorijos į kitą ir šioje naujoje kūrybiškai įaugti ir reikštis. Lietuvis, kuris nutausta, sąmoningai palieka savo tautą ir kultūrą, ir sąmoningai bando įsijungti į amerikiečių (ar kitokią) visuomenę, to tikslo nepasieks, nes negalima pereiti iš vienos istorijos į kitą.

Norėtume ir tokį teigimą laikyti mitu tik nedrįstame galynėtis su garbiuoju profesorium. Todėl iškelsime tik keletą klausimų, kurie netiesioginiai atliks tai, ko tiesioginiai nedrįstame.

Viena, žinoma, būtų daug lengviau, jei aiškiau žinotume, ką reiškia jungtis į kitos tautos istoriją? Kada žmogus palieka savo pirminę istoriją — kai nustoja kalbos? Atsisako papročių ir tradicijų? Kodėl jis negali į kitą istoriją įsijungti, kai turbūt milijonai tai padarė arba jie bent manosi, kad taip padarę? Negi jie yra kažkoki klajūnai? Bet ar jie yra tie nelaimingieji klajūnai, jei jie to nežino, taip savęs nesuvokia?

Iš kitos pusės, kaip su antrąja ir trečiąja karta? Jie juk jau gimę Amerikoje ar kuriame kitame krašte. Jei jų tėvai lietuviai

ir jie auklėjami lietuviškai ar gi ir jiems taikoma šio istorinio kraustymosi negalimybė? Bet jie plačia tikrąja prasme yra ir amerikiečiai, ir vokiečiai, ir argentiniečiai. Tad kodėl jiems negalima įaugti į Amerikos, Vokietijos ar Argentinos istoriją?

Mums atrodo, kad šį ir panašius klausimus narpliojant per daug dėmesio kreipiama į filosofinius niuansus ir per mažai į gyvenimo kasdienybę. Keliasdešimt metų Amerikinio gyvenimo patyrimas rodo milijonus ateivių gražiai įsiliejusių į amerikinio gyvenimo ritmą. Tarp jų tikriausiai dešimtys tūkstančių, kurie šiame amerikiniame gyvenime reiškiasi ir gyvai, ir net kūrybiškai. Todėl teigimas, kad negalima išsijungti iš vienos istorijos į kitą gal ir tikslus kokioj labai specifinėj plotmėj, bet nelabai patikimas kaip visa apimanti taisyklė.

Atvirai kalbant, mes ateiviai, arba kaip kam patinka — tremtiniai, esame labai jautrūs tautiškumo, tautinio priklausomumo, tautinės kultūros ir pan. klausimams. Mums atrodo, kad tasis jautrumas kartais ir pagimdo kai kurių nusistatymų ar teiginių, kurie yra ir per siauri ir per griežti. Iš tikrųjų būtų naudingiau ir prasmingiau į tokius klausimus žvelgti blaivesnėmis ir ramesnėmis akimis.

Pasitikėjimas išeivių gera valia

Pagaliau bent trys mitai turi ryšio su mūsų nusistatymu sanatykių su pavergtąja Lietuva ir jos okupantu klausimais.

Kad išeivijos nusistatymas santykių klausimu nėra vienodas, bet įvairuoja, nenuostabu. Pats klausimas yra labai jautrus, svarbus ir įtaigojamas įvairių aplinkybių okupacijos pergyvenimo laipsnio, tarptautinės politikos atžvilgių, laisvinimo kovos pergyvenimo ir t.t. Tačiau nuostabu, kad tokiu jautriu klausimu galimos tiesiog priešingos nuomonės.

Sakykim, beveik visuotinai sutinkame, kad bendradadrbiavimas su okupantu nepriimtinas, nes jis netarnauja geriausiems pavergtosios Lietuvos intesresams. Tačiau yra mūsuose (ir ne vienas) kultūrininkų, kurie netik su okupantu bendradarbiauja, bet tokį broliavimąsi su juo teisina ir perša kitiems.

Aiškesniais ir grubesniais tokio bendradarbiavimo atvejais kilus disputams, ne vienas mūsų šiandienos vadų pats sakosi tikis ir kitiems perša kaip tik vieną iš mūsų minėtų mitų, būtent,

santykiuose su okupantu reikia pasitikėti išeivių protingumu ir gera valia. Esą, juk neturime nei savos valdžios, nei kitų institucijų, kurios turėtų įsakomosios galios tai kam gi drausti žmones nuo to, ką negali tvarkyti. Iš kitos pusės, esą, lietuviai labai patriotiški ir protingi, tad santykiuose su komunistais jie visuomet paisys pačių geriausių Lietuvos intesresų.

Kad tai mitas ir dargi labai naivus mitas, nė įrodinėti nereikia — gyvenimo patirtis tą jau daug kartų patvirtino. Tačiau, deja, juo tikima ir jis skelbiamas ir toliau.

Kad Kremlius propagandinei, psichologinei, slaptai kovai išleidžia bilijonus dolerių — nėra ypatinga paslaptis. (Vien slaptai propagandinei veiklai ir dokumentų klastojimui S. Sąjunga išleidžia dešimtys tūkstančių specialiai išmokytų, dažnai ypatingai veiksmingų ir talentingų agentų su ilga praktika ir gilia patirtimi. O ką jau kalbėti apie penktąją koloną — faktiškai milijonus agentų ir bendrakeleivių kiekviename pasaulio krašte. Galvoti, tad, kad su tokiomis pajėgomis galinėtis užtenka patriotiškumo ir geros valios, reiškia būti ypatingai naiviam. Argi chirurgui, inžinieriui, muzikui, batsiuviui, mokytojui užtenka geros valios ir patriotiškumo? Argi reikia dar specialaus mokslo, lavinimosi, patyrimo, praktikos? Negi dėlto dar reikėtų ginčytis?

Iš kitos pusės net diplomatams, siunčiamiems į vieną ar kitą kraštą, yra kursai, specialios mokyklos, slapti vadovėliai — jiems prirengti, juos paruošti. O mums nevieną kartą lendant liūtui į nasrus užtenka geros valios. Pagaliau JAV net įstatymu draudžia savo piliečiams oficialiai santykiauti su kitų kraštų vadovybėmis, o mes, va, tariame, kad visi lietuviai yra tokie gudrūs, kad jiems užtenka tik geros valios.

Pagaliau tokis mūsų kai kurių veiksnių" nusistatymas nėra ir toks "nekaltas" kaip kai kas tai bando teigti. Atvirkščiai, savęs užliūliavimas, įsitikinėjimas tariama stiprybe, gudrumu ar kitokiomis ypatybėmis turi tendencijos netik save pervertinti, bet kartu išstatyti nemažam pavojuj. Tardami esą nenugalimi, mes tik padedame priešui mus kiršyti ir alinti, o saviesiems veiksniams kliudoma naudoti pačias tinkamiausias kovos priemones. Kovoje, kokią mes šiandien kovojame nieko nėra pavojingesnio kaip priešo neįvertinimas ir savęs pervertinimas. Pasikliovimas vien gera valia ir patriotiškumu srityje, kurioje veikia patys geriausi

priešo protai ir talentai, reikia pasikliovimą botagu kovoje su įniršusia meška.

Pasitikėjimas jaunimu

Labai aukščiau pateiktajam giminingas ir kitas mitas. Tai ultra-patriotiškas pasitikėjimas jaunimu, santykiaujančiu su pavergtuoju kraštu ir okupantu. Nesakome bendradarbiaujančiu su okupantu, nes ne visuomet santykiavimas išvirsta į bendradarbiavimą. Ir tai sveikintina.

Esa reikia tik džiaugtis, kad jaunimas į pavergtąją Lietuvą vykstąs ir nebijoti, kad jis ten apsikrės komunistinėmis bacilomis ar susidarys netikrą okupuoto krašto vaizdą. Esą, mūsų jaunimas yra tiek gudrus i tiek išprusęs, kad jis lengvai su komunizmo agentais susitvarko. Dar daugiau beveik visi grįžta geresniais lietuviais.

Čia pabrėžtini du dalykai. Vienas, tai tas pats savęs pervertinimo sindromas. Aklas pasitikėjimas bet kuo yra nesveikas, juo labiau savęs įsitikinimas, kad mūsų jaunimas yra visa galva protingesnis už mus ir kitų kraštų jaunimą. Deja, gyvenimo realybė yra kitokia. Mūsų jaunimas toli gražu nėra ne tik gudresnis už kitus komunistinėje teorijoje ir praktikoje, bet dažnai teturi minimalų nusimanymą tuose reikaluose. Nereikia būti naiviems ir tikėti tuo, ko nėra.

Antra, tai iš pavergtosios Lietuvos grįžusio jaunimo lietuviškumas. Neteko pastebėti nė vieno (o stebėta taip pat nevienas), kurio lietuviškumas būtų ypatingai sustiprėjęs po lankymosi pav. Lietuvoje. Iš kitos pusės teko pastebėti asmeniškai net kelis, kurie net ilgėliau Lietuvoje pabuvoję, net į kalbas nenori leistis apie jos stovį, bet tebekalba apie teatrus ir operas. Susidaro kažkoks keistas įspūdis, kad vengiama žvelgti realybei į akis, turbūt norint užsigarantuoti ateities keliones.

Norime šioje vietoje aiškiai pasisakyti, kad mes nesame prieš bendradarbiavimą su pavergtąja tauta ara keliones į okupuotą Lietuvą. Bet mes negalime džiaugtis tikėjimu mitais, kurie turi tendenciją kenkti geriausiems pavergtosios Lietuvos ir išeivijos interesams. Tik realus ir kiek galint protingesnis žvilgsnis į jaunimo santykius su tauta ir okupantus sudarys sąlygas ir jam ir

vyresniesiems bendrauti su pavergtaisiais broliais prasmingiausioj plotmėj.

Išeiviai negali egzistuoti be ryšio su tėvyne

Abu aukščiau minėti mitai — "pasitikėjimas išeivių gera valia" ir "pasitikėjimas jaunimu" — dažnai dar grindžiami trečiu mitu, kuris skelbiamas lyg prigimtinis įstatymas. Tai, esą, aksiomatinė tiesa, kad išeivija negalinti egzistuoti be ryšio su tėvyne. Esą, tam tarnauja ir kelionės į pavergtąją Lietuvą ir kai kurie ryšiai su okupantu, ir net kai kurios nuolaidos.

Niekas ryšio su tėvyne reikalingumo neginčytų, jei jis nebūtų padaromas būtinybe, aksioma. Juk mes visi ir jaučiame, ir žinome tokio ryšio svarbumą ir palaimą. Išeivijai visuomet grėsė ir grės nutautimas, antros ir trečios kartos nubyrėjimas ir eventualiai sunykimas, jei jos negaivins gyvi ir kūrybiški ryšiai su tautos kamienu, tėvyne.

Tačiau šie ryšiai nėra būtinybė. Geriausias tam pavyzdys yra žydai. Jie visame pasaulyje išsilaikė 2000 metų be savo tėvynės, be savos valstybės, bet to ką mes vadiname tautos kamienu. Kad jie vargo, skurdo, buvo persekiojami ir žuvo — tai faktai, kurie yra neatskiriama žydų istorijos dalis. Tačiau jie išliko. Nesunyko ir Kanados prancūzai. Atvirkščiai, jie auga ir bujoja.

Išeivijos ateitis priklauso nuo pačios išeivijos. Mes galime išlikti šimtus metų, jei to norime. Ryšys su tėvyne labai geras ir prasmingas dalykas, bet ne būtinybė. Kas taip taria, taria netiesą.

Budinga, kad ir pati išeivija pirmą dešimtmetį po karo apie kokią ryšių būtinybę nekalbėjo. Stalinas ryšių neleido, net laiškų, ir mes, nors gailėjomės, bet tų ryšių būtinybės nedramatizavome. Į būtinybės rangą jie tebuvo pakelti geležinei uždangai kiek prasiskleidus, kelionėms ir kitokiems santykiams, kartais abejotinos vertės, pateisinti.

Tarėme kai kuriuos mūsų visuomenėje esančius nusistatymus ir reiškinius esant mitais. Nemanome, kad jie gyvybiniai žalingi mūsų visuomenei, nes jai tokie būtų, jie jau seniai būtų tą visuomenę nugaišinę. Tačiau lygiai nemanome, kad jie sveikai

ir kūrybingai visuomenei būtų sveiki ir reikalingi. Manome, kad jie iš esmės netarnauja mūsų geriausiems interesams. Vienas iš subrendusios visuomenės būdingų bruožų yra ir gebėjimas, ir valingas noras į gyvenimą žvelgti blaiviu ir realiu žvilgsniu. Fantazija ir mitologija turi savo vietą tiek tautos, tiek jos atplaišos gyvenime, tačiau tik labai ribotuose rėmuose. Kaip netarnauja fantazija ir mitai chirurgijoje ar inžinerijoje, taip jie netarnauja ir politikoje ar visuomeninėj veikloj. Jei vienas mūsų esminių uždavinių yra padidinti jau esamą tvarką, tai mes nepadidinsime sumitologindami tai, kas priklauso tiesos ir realybės.

Pažvelgus į šią tarptautinę krikščionių demokratų veiklą, svarbu atydžiau pažvelgti į šį tarptautinės politikos barą, kuris ir praeityje vaidino svarbią rolę Lietuvos valstybės aststatyme. 1918 m. atsikuriant nepriklausomai valstybei, Lietuvos Krikščionių Demokratų Partija, jos vadovų ir valstybininkų Mykolo Krupavičiaus ir Aleksandro Stulginskio asmenyse, nuo kurių gimimo jau suėjo 100 metų, paliko mums nemarių paminklų — paruošė ir įgyvendino pavyzdinę žemės reformą skurdui įveikti ir atliko daug kitų reikšmingų darbų bei pažadino svarbius sąjūdžius. Tie katalikiški sąjūdžiai, atsivežti iš tėvynės, gyvuoja ir išeivijoje ir tautos pavergimo kovoje yra labai svarbūs. Turint visa tai omenyje, visų išeivijos krikščioniškų organizacijų reikšmingumas pavergtai tėvynei atietyje priklausys nuo jų sugebėjimo dalyvauti pasaulinėje srovėje ir nuo talentingumo pasinaudoti tos srovės humanistine ir politine jėga tarnaujant Dievui ir tėvynei. Tai naujųjų laikų, krikščioniškų lietuvių išeivijos sąjūdžių kelias įprasminti save.

Antanas Rudis

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA PRANCŪZIJOJE

VINCAS STAUGAITIS

Kai kurie svarbiausieji Vakarų Europos krikščionių demokratų pradininkai buvo prancūzai, tarp jų Lamennais, Lacordaire, de Mun, Harmel, Sangnier ir kt. Prieš antrąjį pasaulinį karą Prancūzija turėjo ir dvi quasi-krikščionių demokratų partijas: *Parti Democrate Populaire* ir *Jeune Republique*. Nežiūrint to, krikščioniškoji demokratija Prancūzijoje vystėsi lėtai ir nevienodai. Prancūzų katalikai niekuomet nebuvo tokie vieningi kaip italų ar vokiečių katalikai. Iš kitos pusės Prancūzijoje prieš antrąjį pasaulinį karą nesusikūrė ir neveikė tokios partijos kaip *Partito Popolare* Italijoje ar *Zentrum* Vokietijoje. Net ir *Movement Republicain Populaire (MRP)* niekad taip nebuvo prancūzų katalikų remiamas kaip analoginės partijos Vokietijoje ar Italijoje.

Gal pati didžiausia krikščioniškosios demokratijos lėto augimo priežastis buvo kartus katalikų ir respublikonų konfliktas, kurio šaknys siekia Didžiąją Prancūzų revoliuciją 1789 m. Prieš antrąjį pasaulinį karą prancūzų katalikai buvo identifikuojami su konservatizmu, dažniausiai reakcionieriška jo šaka. Savo ruožtu katalikai niekuomet neatleido respublikai už Bažnyčios turtų nusavinimą revoliucijos pasėkoje ir už jos suniveliavimą iki valstybės departamento Dvasiškojo Civilinės Konstitucijos Aktu 1792 m. Tiesa, Napoleonas vienu iš pirmųjų savo aktų bandė šią Bažnyčios – valstybės prarają sumažinti. 1801 m. konkordatas, kuris išsilaikė iki 1905 m. valstybės ir Bažnyčios atskyrimo, grąžino Bažnyčiai prieš 1789 m. status quo, tačiau tą atsvėrė vaidnamieji Organiniai Statutai, kurie vyriausybei suteikė daug daugiau galios bažnytiniuose skyrimuose negu ji anksčiau turėjo. Iš kitos pusės, kai Napoleonas 1804 m. pats save vainikavo imperatorium Popiežiaus akivaizdoje, jis aiškiai parodė, kas jo nuomone, yra ponas ir kas tarnas.

Burbonams 1814 m. grįžus į sostą, juos atlydėjo kunigai ir autokratija. Nenuostabu, kad Popiežius ir Bažnyčia buvo laikomi revoliucijos, respublikos ir imperijos priešais, nusikaltusiais prieš

"laisvę, lygybę ir brolybę". Tokia nuotaika išsilaikė iki pirmojo pasaulinio karo: neužtaisomas ir kuo plačiausias kylys.

Katalikų – respublikonų nesutarimo šerdim byvo *la probleme scolaire,* kuri buvo lyg Maginot linija tarp kairės ir dešinės iki pat II pasualinio karo. Tai buvo pats karčiausias ir daugiausiai skaldantis ginčas, kuris ne vieną prancūzų krikščionių demokratų programą ir bandymą susprogdino.

Prieš 1789 m. revoliuciją švietimas Prancūzijoje buvo Bažnyčios prerogatyva ir, kadangi tuo metu Bažnyčia ir valstybė buvo tampriai susijusios, švietimas buvo lyg viešoji tarnyba pavesta Bažnyčiai vykdyti. Napoleono valdymo metu švietimą perėmė valstybė, nors 1801 m. konkordatas ir leido kunigams būti mokytojais viešose mokyklose. Toks susitvarkymas nekėlė didelių problemų iki 1828 m., kai jėzuitams buvo uždrausta mokyklose mokyti. Katlaikai perėjo į defenzyvą ir pradėjo reikalauti savų "laisvų" mokyklų pilno pripažinimo. Čia jiems padėjo tuometinio (1830 - 40) antiklerikalizmo sumažėjimas ir apskritai Bažnyčios atkutimas. (Pvz. 1848 m. revoliucijos metu bažnyčios nebuvo nei deginamos, nei plėšiamos kaip 1789 m. ar 1830 m. revoliucijų metu. Deja, 1871 m. priešbažnytinė akcija vėl vyko visu aršumu.

Vos atkutus, Bažnyčia stvėrėsi "laisvųjų" mokyklų kūrimo ir gynimo. Tačiau daugelio manymu tai buvo netikslus ėjimas. Tocqueville 1950 m. manė, kad tai buvo "didžiulė klaida", nes vieton "apsiribojęs ginti savo ... pagrindines teises, jie (kunigia) aiškiai parodė savo intencijas visokį švietimą dominuoti ar net kontroliuoti". (Oeuvres et correspondences inedites, II t., 21 psl.).

Katalikų kampanija eventualiai pasisekė ir 1850 m. įstatymas jiems leido atidaryti vidurines mokyklas. Antrosios imperijos gale (1870 m.) tose mokyklose mokėsi daugiau mokinių, negu valdinėse. Tas nusitęsė ir į trečią respubliką, nes atstovų rūmus dominavo kunigai ir monarchistai. 1875 m. jiems jau buvo leista steigti katalikiškus universitetus. Tačiau 1876 m. rinkimus laimėjo kairieji ir naujieji atstovų rūmai ne tik buvo respublikoniški, bet aiškiai anti-kunigiški. Kairieji netruko perimti respubliką ir pirmas jų žingsnis buvo pašalinti Bažnyčios anti-respublikinę įtaką. Jų manymu respublika tik tuomet bus saugi nuo kontrrevoliucijos, kai iš švietimo bus pašalinta katalikų įtaka.

Ir taip 1880 m. jėzuitai buvo iš Prancūzijos ištremti ir kitiems vienuoliams uždrausta mokyti be valstybės leidimo. 1882 m. įsteigtas nemokamas valstybinis švietimas ir religijos mokymas iš mokyklų pašalintas. (Tačiau ketvirtadieniais pamokų nebuvo ir tėvai galėjo tą dieną sutvarkyti savo vaikų religinį švieitmą). Tuo būdu apie 1890 m. viešosiose mokyklose jau mokėsi daugiau mokinių negu katalikiškose.

Tokia *la guerre scolaire* padėtis tęsėsi iki pačios XX a. pradžios, kuomet vėl visa eile įstatymų katalikų teisės buvo toliau suvaržytos. (Tai daugiausia Waldeck - Rousseau ir Emile Comber pastangos). Vienuoliams buvo griežtai uždrausta mokyklose dirbti. Pagaliau 1905 m. Bažnyčia buvo atskirta nuo valstybės. Tuomettiniai katalikai tai laikė didžiausia nelaime, nors iš tikrųjų tai buvo ir respublikonų – katalikų ilgalaikio ginčo galo pradžia. Priešininkams išsiskyrus, dabar abi šaloys galėjo pradėti galvoti apie sugyvenimą. Abu pasauliniai karai kartėlį dar daugiau sumažino. Visi pamatė, kad geri katalikai buvo ir geri prancūzai, ir geri demokratai — respublikos gynėjai.

Tačiau *le probleme scolaire* sprendėsi nelengvai ir nusitęsė iki 1960 m. dešimtmečio, nors padėtis vis gerėjo. 1919 m. Astier įstatymas leido "laisvoms" techniškoms mokykloms valstybės subsidijas, o 1920 m. tokios subsidijos buvo leistos ir katalikų jaunimo organizacijoms. 1948 m. Poinso – Chapuis dekreto šeimų sąjungos užmokėjo už neturtingų vaikų mokymą katalikiškose mokyklose. Galiausiai 1959 m. Debre įstatymu katalikų mokyklų mokytojų algos buvo apmokamos valstybės. Ir taip *la guerre scolaire* buvo galų gale baigtas.

Nežiūrint šios problemos eventualaus išsprendžio, tarp katalikų ir respublikonų buvo ir yra esminių skirtumų nuo didžiosios revoliucijos iki penktosios respublikos. Nepertraukiamas ginčas vyko ne dėl priemonių, bet tikslų. Boulangistai, Charles Mayrras pasekėjai ir Vishy šalininkai nenorėjo respubliką tik pakeisti. Jie norėjo ją sugriauti. Iš to kilo ir didžioji neapykanta tarp Dreufuso šalininkų ir priešų, Populiariojo Fronto ir *Action Francaise*, katalikų ir respublikonų. Ketvirtojoje respublikoje ši istorinė neapykanta kiek atlyžo dėka MRP, bet visiškai neišnyko.

Kamenannais ir Lacordaire

Rašiusieji apie krikščioniškosios demokratijos pradžią

Prancūzijoj dažniausiai daro skirtumą tarp "socialinės katalikybės" ir "krikščioniškosios demokraitjos". Teigiama, kad Lemennais, Lacordaire, Ozanam, deMun, Harmel or La Tur du Pin idėjos iš esmės buvo "socialinės", nes tie vyrai industrializacijos ir ekonominio liberalizmo problemoms spręsti ieškojo socialinių, bet ne politinių būdų. Išskyrus Lacordaire, visi kiti nebuvo išskirtinai susidomėję politine demokratija ir bandė problemas spręsti seno stiliaus paternalizmu ir pašalpomis. Ir tik kai XIX ir XX amžių sąvartoje Sangnier suprato, kad giliai įsišaknijusias politines ir ekonomines problemas gali išspręsti tik politinės priemnonės, krikščioniškoji demokratija — sąjūdis su aiškiais socialiniais tikslais ir pažymėtas politine demokratija, iškilo Prancūzijoje. Tačiau, iš kitos pusės, nors ir kiek drumstos Lamennais ir Lacordaire politinės idėjos aiškiai slėpė savyje daug principų, kurie vėliau jau aiškiai buvo formuluoti prancūzų krikščioniškosios demokratijos.

Lamennais teisingai dažnai vadinamas "pranašišku genijum". Šis užsispyręs bretonas kunigas, kuris 1843 m. buvo priverstas palikti Bažnyčią dėl savo neortodoksinių pažiūrų, jau tuo metu stebėtinai tiksliai pramatė Bažnyčios pasaulinių galių subliuškimą, Popiežiaus neklaidingumo paskelbimą, valstybės nuo Bažnyčios atskyrimą, demokratijos iškilimą ir jos eventualų susitaikymą su Bažnyčia. Ypatingai stipriai jis pabrėžė, kad Popiežius būtų žmonių pusėje, bet nesidėtų tik su monarchais, aristokratais ir valstybių valdžiomis. Šitokios idėjos patraukė Lacordaire ir jis kartu su Lamennais ir jaunu aristokratu Charles de Montalumbert 1830 m. įsteigė *L'Avenir* laikraštį. Nors šis ėjo tik vienus metus, bet buvo įtakingas. Tai buvo pirmasis krikščioniškos demokratijos žurnalas.

L'Avenir pasisakė už Bažnyčios ir valstybės atskyrimą, propagavo spaudos laisvę ir visiems žmonėms teisę balsuoti. Žurnalas taip pat siūlė įkurti darbo unijas, nors reikėjo laukti net 90 metų kol tokia pirmoji unija buvo įkurta (*Confederation Francaise de Travailleurs Chretiens* buvo įkurta 1919 m.).

Lacordaire vylėsi, kad Popiežius Grigalius XVI L'Avenir idėjas parems. Tuo reikalu jis 1832 m. vyko į Romą. Tačiau Popiežius tų idėjų ne tik neparėmė, bet 1932 m. išleistoje enciklikoje *Mirari Vos* jas pasmerkė, kartu pasmerkdamas Bažnyčios ir valstybės atskyrimą, spaudos laisvę ir bet kokią sąjungą su

"liberaliniais revoliucionieriais". Tačiau Lacordaire tas idėjas ir toliau diskretiškai puoselėjo, net ir tapęs domininkonu (1839). Griečiausiai dėl to jis eilę metų praleido prie Grenoblio buvusiame vienuolyne.

1848 m. iš vienuolyno "išsisukęs" Lacordaire sveikino susikūrusią respubliką ir įsteigė laikraštį *L'Ere Nouvelle,* kuris iš tikrųjų buvo L'Avenir tik kitu vardu. Savo straipsniuose Lacordaire vartojo "krikščioniškojo socializmo" ir "krikščioniškosios ekonomijos" terminus ir vylėsi, kad 1848 m. revoliucija atneš socialines ir ekonomines reformas, nes 1789 m. ir 1830 m. revoliucijos jų neatnešė. 1848 m. balandžio mėn. rinkimuose Lacordaire buvo išrinktas į parlamentą, tačiau už mėnesio iš jo pasitraukė giliai nusivylęs gaujos į jį įsiveržimu (gegužės 15 d.). Netrukus pasirodė, kad ir revoliucija tėra politinė. Lacordaire vėl grįžo į Grenoblį.

Bažnyčios atliepis į 1848 m. revoliuciją buvo kitoks negu Lacordaire. Socialinės revoliucijos akivaizdoje Popiežius ir jo hierarchija liko konservatorių pusėje. Net ir Montalambert, Lacordaire draugas iš L'Avenir meto, rašė: "Aš pasirinkau. Aš esu už valdžią — prieš sukilimą, už konservatizmą — prieš sunaikinimą, už visuomenę — prieš socializmą". (Žr. Spenn, *The Politics of Relief,* 134 psl.). Pijaus IX *Syllabus Errorum* (1864 m.), kuris pasmerkė "progresą, liberalizmą ir moderniąją civilizaciją", buvo XIX a. vidurio Bažnyčios konservatizmo simbolis. Tokiose sąlygose Lacordaire idėjos negalėjo nešti vaisių. Reikėjo laukti Popiežiaus Leono XIII, kuris Šv. Petro sostą užėmė 1878 m.

Ralliement, Cercles, Sillon

Leonas XIII (1878 - 1903) nusisuko nuo grynai negatyvaus požiūrio, plaukiančio iš Syllabus Errorum ir atsikreipė į tomistinį požiūrį, bandydamas sutaikinti tikėjimą su protu. Eilėje enciklikų — *Immortale Dei* (1885 m.), *Libertas* (1884 m.), *Rerum Novarum* (1891 m.) ir *Au Millieu des Sollicitudes* (1891 m.) jis ir toliau pasmerkė materializmą, socializmą ir sekuliarizmą, tačiau kartu pabrėžė Bažnyčios reikalą atsiliepti į socialinio ir ekonominio liberalizmo iššūkius. Pastarojoj enciklikoj, kuri buvo specialiai skirta prancūzams, jis pabrėžė, kad valdžios yra teisėtos: katalikai turi remti respubliką, bet nenusileisti užkietėjusiems anti-bažnytininkams. Jis aiškiai ragino prancūzų katalikus bendradarbiauti

su nuosaikiaisiais respublikonais plačioje nekonfesinėje koalicijoje.

Leono XIII įpėdinis šv. Pijus X (1903 - 1814) buvo kietai nusistatęs prieš Bažnyčios ir vgalsytbės atskyrimą. Jis netruko pasmerkti Sangnier (1910) pastangas padaryti Sillon krikščionių demokratų partija. Tačiau prieš respubliką ir jis perdaug nesipurtė. Tas leido katalikams susigyventi su ja ir su demokratija. Netrukus Prancūzijoje atkuto "socialinė katalikybė" Albert de Mun ir Rene de la Tour du Pin suorganizuotame *Oeuvre des Cercles* ir Leon Harmel suorganizuotame *Cercles d'Etudes*. Abu šie *Cercles* sąjūdžiai propagavo darbo unijų steigmą (kuriose dalyvautų ir darbininkai ir darbdaviai), šeimų sąjungas, įstatimdavystę tvarkančią jaunimo įdarbinimą, sekmadienio nedarbą bei nelaimingų atsitikimų, ligos ir bedarbės druadimą.

1890 m. dešimtmetyje augąs katalikų rūpestis socialiniais klausimais buvo lydimas katalikybės politinio vystymosi tiek nuosaikiame de Mun *Ralliement*, tiek daugiau progresyviniame Sagnier *Sillon*.

Albert de Mun pradžioj buvo katalikas rojalistas ir tik vėliau (apie 1891 m.) tapo respublikos šalininku. 1893 m. jis suorganizavo 35 narių parlamentinę *Ralliement* grupę — katalikus respublikos šalininkus. Nors daugelis jų buvo konservatoriai, bet kaip Bismarckas ir Disraelis jie propagavo tam tikros apimties socialinę įstatymdavystę kaip priešpriešą socializmui. De Mun Ralliement grupė buvo Dreyfuso sferos beveik sugniuždyta, bet 1901 m. jis ir Jacques Picu suorganizavo *Action Liberal Populaire*. Tai buvo katalikų parlamentarų grupė, siekusi dviejų dalykų: apginti Bažnyčios interesus ir socialinių reformų programa nugalėti revoliucinį socializmą. Nors ši grupė 1914 m. turėjo net 80 narių, *patronato* ir hierarchijos kritika neleido jai įsigyti parlamente reikiamos įtakos.

Albert de Mun nebuvo krikščionis demokratas, bet respublikonas ir paternalistinis konservatorius. Tačiau jo nuopelnai krikščioniškajai demokratijai yra dideli, nes jis ir jo draugai pripratino katalikus priimti respublikos faktą ir reikalą vyriausybei imtis socialinių problemų sprendimo.

Prieš pirmąjį pasaulinį karą Prancūzijos politinė ir socialinė atmosfera krikščioniškajai dmeokratijai nebuvo palanki. Kairės antiklerikalizmas ir dešinės antirespublikonizmas bei Dreyfuso

ir Bažnyčios – valstybės atskyrimo kartėlis neleido skleistis krikščioniškosios demokratijos sąjūdžiui. Tačiau ankstesniųjų "socialinių" ir "politinių" sąjūdžių sėklos vistik nešė vaisių. Iš tikrųjų Marc Sangnier *Sillon* ir jo įpėdinė *Jeune Republique* jau buvo beveik krikščioniškos demokratinės organizacijos.

Marc Sangnier, pamaldus katalikas ir respublikonas, į politinę veiklą įsijungė po Rerum Novarum pasirodymo, kai jis pradėjo organizuoti besimokantį ir darbo jaunimą studijuoti enciklikos mintims. Sąjūdis greitai plito ir *Cercles d'Etudes in Instituts Populaires* netrukus įsikūrė daugelyje miestų ir kaimų, ragindami katalikus tapti *respublicains democrates sans equiroque* ir įgyvendinti Bažnyčios socialinį mokymą.

Sangnier buvo užtektinai pasiturįs nusipirkti *Le Sillon* (1897 m.) per kurį ir vėliau per *L'Eveil demokratique* savaitraštį (1905 - 1910) skelbė savo respublikoniškas personalistines idėjas. Ir nors vėlesni krikščionys demokratai mėgo tą laikotarpį vadinti aukso amžium, kažin ar *les beaux temps du Sllon* tokiu iš tikrųjų buvo. Atrodo, kad sąjūdis prieš 1910 m. Popiežiui jį pasmerkiant, buvo jau begriuvąs. Tačiau visiškai jis nesugriuvo ir po Pijaus X pasmerkimo. Jo idėjas tęsė Sangnier 1912 m. įkurta *Jeune Republique,* kuri vėl buvo atgaivinta po I-jo pasaulinio karo.

Parti Democrate Populaire (PDP)

Marc Sangnier ir keli ji vienminčiai 1919 m. buvo išrinkti į parlamentą ir Sangnier bandė suorganizuoti Jeune Republique parlamentinę grupę, bet be pasisekimo. Tokios grupės reikėjo laukti iki 1924 m. nors ir prieš tai veikė dvi krikščionių demokratų grupės: *Federations des Republicains Democrates* Finistere ir Paryžiuje. Mažesnės krikščionių demokratų grupės veikė Limoges, Rouen, Clermont ir La Havre.

Sekantis logiškas žingsnis ir buvo krikščionių demokratų partijos įkūrimas, kuris ir įvyko 1924 m. Pirmą žingsnį žengė 1919 m. įkurtosios *Confederation Francaise des Travailleurs Chretiens (CFTC)* pirmasis generalinis sekretorius *Gaston Tessian*. Jau 1922 m. rugpjūčio mėn. Tessier pasiūlė visoms KD grupėms apsijungti prieš *Action Francaise* puolimus. Tačiau tik 1924 m. sausio mėn. katalikų Akcijos, darbo unijų ir politinių grupių atstovai susirinko Paryžiuje ir nutarė įsteigti krikščionių demokratų partiją. Tačiau ji įsteigta tik po 1924 m. gegužės mėn. visuotinių

rinkimų, kuriuose krikščionys demokratai dalyvavo kaip įvairių grupių atstovai ir gerokai nesėkmingai. Nežiūrint to, Sangnier ir Simon (Finiestre KD įkūrėjas 1912 m. ir parlamentaras nuo 1919 m.) įstengė suorganizuoti 14 narių parlamentinę grupę ir tuo pat metu įkurti *Parti Democrate Populaire*. Parlamentinė grupė, kuri vadinosi *Groupe des Democrates Populaires* 1927 m. pagausėjo vienu nariu, o 1928 m. jau turėjo 19 narių. 1932 - 36 m. ji turėjo 16 narių. o 1936 - 40 m. — dvyliką.

PDP niekuomet neturėjo precizinės programos, bet jau dieną po jos įsikūrimo ji spaudai paskelbė savo keturis principus:

1. Pilna parama respublikai ir politinėms laisvėms: sąžinės, švietimo, spaudos ir draugijų; 2. Tikros demokratijos siekimas reformuojant ekonomines ir socialines sąlygas ir ugdant nuoširdų darbdavių ir darbininkų bendradarbiavimą; 3. Civilinio ir moralinio švietimo ugdymas, respektuojant religinius įsitikinimus ir 4. Vykdyti užsienių politiką grįstą ne tik prancūzų tautiniais interesais, bet ir tarptautiniu bendradarbiaivmu.

Nors šie principai nebuvo detalizuoti, juose jau matyti tipingas prancūziškas krikščioniškosios demokratijos atspalvis, pvz. užuomina, kad demokratija yra ne tik politinė sąvoka, bet kartu socialinė ir ekonominė; tarptautinės kooperacijos pabrėžimas bei moralės ir religijos akcentavimas.

Nuo pat pradžios krikščioniškoji demokratija atsiskleidė kaip regijoninis, bet ne visuotinis sąjūdis. Oponentų niekad kitaip nevadinama, kaip klerikaline partija, PDP įtaka buvo jaučiama tik katalikiškose Prancūzijos dalyse. Savo viršūnę PDP pasiekė 1928 m., kai ji į parlamentą pravedė 19 atstovų (15 iš katalikiškų vakarų: Britainjos ir Normandijos ir šiaurės rytų: Alzaso ir Lotaringijos). Parlamente PDP reiškėsi daugiau kaip konservatyvi partija, gal tik su keliomis išimtimis. Ji rėmė šeimų paramos įstatymo pratęsimą, Briand susitaikymo politiką 1920 - 1930 m. sąvartoje ir vėliau pasmerkė fašizmą.

Gal didžiuausias PDP nuopelnas — tai jos visiškas ir visapusis katalikų organizacijų, katalikiškosios akcijos rėmimas. Jai padedant, tuo metu įsikūrė ir išbujojo tokios organizacijos kaip *Assoiciation Catholique de la Jeunesse Francaise (ACJF), Jaunesse Agricole Chretienne (JAC), Jeunesse Ouvriere Chretienne (JOC), Jeunesse Etudiante Chretienne (JEC)* ir kt. Šiose organizacijose ne vienas vėlesnis MRP vadas pradėjo pirmuosius žing-

snius politinės ir socialinės akcijos keliu. Iš kitos pusės PDP daug prisidėjo prie krikščioniškosios dmeokratijos idėjų puoselėjimo ypatingai per KD pakraipos spaudą: *Le Petit Democrate, L'Aube, Quest Eclair, L'Etoile de la Vendee,* etc.

Trumpai, PDP buvo aiški krikščionių demokratų partija, visiškai atsiskleidusi demokratijai ir siekusi geresnės krikščioniškos visuomenės sukūrimo. Ir nors tuo metu "katalikas respublikonas" jau nebuvo laikomas priešpriešа, tik nedidelė prancūzų dalis turėjo pilietinės drąsos pasisakyti už krikščioniškąją demokratiją kaip svarbią politinę, ekonominę ir socialinę idėją. Reikėjo Vichy, II-jo pasaulinio karo ir rezistencijos, kol krikščioniškoji demokratija iškilo į pirmąsias gretas.

KD ketvirtoj respublikoj: MRP

Šiandien krikščioniškoji demokratija Prancūzijoje toli gražu neturi tokios svrbios vietos kaip Vokietijoje ar Italijoje. Tačiau ketvirtosios respublikos metu (1946 - 1958) krikščioniškoji demokratija buvo didelė politinė jėga ir *Movement Republicain Populaire (MRP)* vaidino vyriausybėje raktinį vaidmenį. 1944 - 48 m. laikotarpyje iš 27 vyriausybių KD dalyvavo 23-se, visas rėmė, išskyrus Mendes-France (1954 m. birželis — 1955 m. vasaris), turėjo savo tris ministerius pirmininkus (Schuman, Bidault ir Pflimlin)ir 10 metų valdė užsienių reikalų ministeriją (1944 - 54 m.) Schuman ir Bidault asmenyse.

Tačiau nors ir netokia svarbi, šiandien krikščioniškosios demokratijos *tendance* Prancūzijoje vaidina dar gana reikšmingą vcaidmenį. Ji yra dar svarbi jėga centro - dešinės parlamentinėje grupėje (šalia komunistų, socialistų ir degaulistų). Prancūzijos krikščionys demokratai, nors ir tokiais nesivadindami, dalyvauja Europos Bendruomenėje, parlamente ir tarptautinėse KD organizacijose.

Į politinę prancūzų sceną MRP po karo įžygiavo su triukšmu. Dar 1936 m. PDP ir Jeune Republique surinko vos 3% balsų, o jau 1945 - 46 m. už MRP kandidatus balsavo 25% prancūzų balsuotojų. Tiesa, 1951 m. rinkimuose KD nustojo pusės balsuotojų, bet 1956 m. jie nenustojo nieko. 1951 m. jų parlamentinė grupė sumažėjo nuo 170 iki 100 atstovų ir liko tokia ir ateityje: ji buvo reikšminga ketvirtosios respublikos politikos dalis.

Tuo metu MRP buvo pagal vieną gaulistą "prieš savo valią

katalikiška ir rezistencijos vaikas". Rezistencija iš tikrųjų buvo krikščionių demokratų iškilimo laidas. Iš vienos pusės ji visiems laikams parodė, kad katalikai gali būti ir yra geri respublikonai, kovotojai už jos laisvę ir nepriklausomybę. Iš kitos — ji subrandino eilę prasikišusių vadų, kurių PDP anksčiau neturėjo.

1943 m. birželio mėn. po rezistencijos vado Jean Moulin egzekucijos, George Bidault tapo *Conseil National de la Resistance* pirmininku. Trys CNR nariai vėliau tapo ministeriais pirmininkais: Bidault, Francois de Menthon ir Pierre-Henri Teitgen. Kitas krikščionis demokratas — Maurice Schuman, buvęs Jeune Republique veikėjas, vėliau MRP vienas kūrėjų ir pirmasis pirminikas, garsėjo kaip laisvosios Prancūzijos balsas Londone 1940 - 44 m. laikotarpyje. Nemažesnį vaidmenį vaidino ir Robert Schuman, kuris buvo pamaldus katalikas, nuosaikus politikas, Europos vienytojas ir nepaprastai populiarus partijoje. Vienu ar kitu metu jis buvo Prancūzijos ministeriu pirmininku, finansų bei užsienių reikalų ministeriu.

Tačiau nuo pat pradžios MRP turėjo ir trūkumų. Vienas jų — tai nesutvarkyta organizacinė struktūra. Jo kūrėjai pramatė, kad MRP bus ne tik rinkiminė mašina, bet visų pirmiausiai platus sąjūdis, kuris apims paprastus vyrus ir moteris, kurie politinės doktrinos ir humanistinio idealizmo inspiruoti, sukurs naują ir tikrai demokratinį respublikonišką režimą. Šiam idealistiniam tikslui buvo pajungta ir partijos organizacija bei struktūra. Deja, netrukus pasirodė, kad šis "didis sąjūdis" pasidavė oligarchinėms idėjoms ir tapo "partija", kurioje vadovybė darė visus sprendimus. Nemažą vaidmenį čia vaidino ir partijos veikėjų angažavimosi stoka. Ne vienas buvęs išskirtinai aktyvus rezistencijoje ir pirmaisiais pokario metais, dabar bodėjosi partine politika ir nematė joje prasmės. Iš kitos pusės, kiti buvo nusivylę ketvirtosios respublikos atsiekimais (ar neatsiekimais). Dar kiti neišlaikė degaulistų ir komunistų nenustojančio MRP puldinėjimo.

MRP turėjo ir kitų silpnumų. Kaip minėta, ypač pokaryje, gausiai įaugo įvairių katalikų akcijos organizacijų — moterų, studentų, darbininkų, etc. Daugelis šių organizacijų narių MRP rėmė, bet ne visi. Įvairios studijos teigia, kad katalikų balsai buvo pasidalinę tarp krikščionių demokratų, gaulistų ir konservatorių. Iš tikrųjų prancūzų katalikai taip nerėmė MRP kaip katalikai kituose kraštuose rėmė tų kraštų KD partijas.

MRP 100% nerėmė ir katalikai darbininkai. Nors *Confederation Francaise des Travaileurs Chretiens (CFTC)* pokaryje ir buvo tampriai susijusi su MRP (nominaliai, tačiau buvo nepriklausoma), šis intymumas pradėjo mažėti, kai MRP pradėjo krypti į ekonominę dešinę. CFTC ir anksčiau jau kratėsi artimesnio ryšio su Bažnyčia, ypač raginama vidinės "rekonstrukcijos" grupės, kuri siekė visiško išsiskyrimo su hierarchija ir MRP. Apie 1960 m. ši grupė valdė jau apie 40% CFTC konferencijos narių. Jie, gi, savo tikslo atsiekė 1964 m., kai CFTC nubalsavo nusikonfesinti ir savo vardą pakeisti į *Confederation Francaise Democratique du Travail (CFDT)*. Tuo būdu MRP nustojo ir daugelio unijonistų balsų.

Kitas sunkumas, kuris slėgė MRP buvo nestipri partijos spauda. Partijos oficialus dienraštis *L'Aube* subliuško 1951 m. jo prenumeratai nukritus nuo 250,000 iki 45,000. Tai įvyko penkių metų būvyje. Tam buvo visa eilė priežasčių, tarp jų vadovybės klaidos. Negeriau buvo ir su partijos vadovybės organu *Forces Nouvelles*, kuris buvo sustingęs ortodoksijoj ir nei nemanė atskleisti savo puslapių prasmingai diskusijai. MRP gavo kiek paramos iš katalikų savaitraščių, tačiau toks *La Vie Catholique Illustree* daugiau rūpinosi katalikų akcija negu krikščioniškąja demokratija, o *Temoignage Chretien*, pradžioje buvęs MRP progresyvaus sparno oficiozu, vėliau visą laiką tik MRP kritikavo už jo kolonijinę ir ekonominę politiką. Gal svarbesni krikščionims demorkatams buvo *Terre Humaine*, *France Forum* ir *Esprit*. Nors jie ir nebuvo krikščionių demokratų žurnalai, beveik visi jų bendradarbiai buvo KD, net žymūs jų intelektualai, tad jų įtaka buvo svarbi ir toliau siekianti.

Didžiausia MRP probema buvo jos sritinis charakteris. Jo didžiuma balsų buvo iš katalikiškų apygardų, o kitose Prancūzijos dalyse ji neįstengė pralaužti balsuotojų bloko. Iš esmės sąjūdis buvo sritinė partija, nors kiek balsų gavo ir kitose srityse; ji buvo agrarinė partija, nors turėjo ir nemažą darbininkų pasitikėjimą; konservatyvi partija, nors ir ne visiškai; katalikų partija, nos jos santykiai su hierarchija nebuvo atokūs, o vadovybė nuolatos siekė konfesinės nepriklausomybės.

Tačiau MRP turėjo ir pliusų, kurie buvo nemaži. Nereikia užmiršti, kad MRP buvo tuo veiksniu, kuris katalikus galutinai sutaikė su respublika. Rezistencijos meto nacionalizacijos, ekono-

minio planavimo ir gerovės valstybės politika visiems laikams parodė, kad krikščionys demokratai nemažiau už socialistus rūpinasi ekonominiu ir socialiniu teisingumu. Jie lygiai parodė Prancūzijai (1947 - 51 m. laikotarpyje), kad krizės metu jie stato kraštą virš partijos. Ir nors pradžioj vykdę kolonistinę politiką, vėliau KD aiškiai pasisakė už Alžirijos ir juodosios Afrikos laisvę. Pagaliau jų nuopelnai yra dideli Prancūzijos — Vokietijos santykių išlyginime ir Europos Bendruomenės kūrime.

KD penktojoje respublikoje

Ketvirtajai respublikai griuvus, daug neužtarnautos kaltės teko didžiajai partijai — MRP. Jos įtaka pastebimai sumažėjo, kaip sumažėjo ir kitų centro partijų galios. 1957 - 1958 m. laikotarpyje raktinį vaidmenį vyriausybėse vaidino kaip tik šios centrinės politinės partijos, pvz. trečiojoje respublikoje radikalai, o ketvirtojoj — MRP. Tačiuau įvedus tieisoginius prezidento rinkimus (1962 m. spalio mėn) ir partijoms persitvarkant 1962 m. visuotiniuose rinkimuose, pamažu išsivystė kitokia partinė sistema. Prancūzija perėjo iš 6 partijų sistemos į 4 sistemą. Tuo pačiu metu kairė ir dešinė ne tik išvystė didesnį spaudimą į centrą, bet sudrausmino savo jėgas taip, kad spaudžiamas centras pradėjo iš tikrųjų trupėti.

1962 m. ir kitu atveju buvo krikščionims demokratams svarbūs, kaip ir apskritai visai partinei sistemai. Tai De Gaulle grįžimas į valdžią ir jo kova su parlamentine vyriausybe. 1958 - 62 m. laikotarpyje ketvirtosios respublikos partijos davė gen. De Gaulle laisvas rankas spręsti Alžirijos klausimą. Tačiau 1962 m. kovo mėn. Evian susitarimas šį "medaus mėnesį" panaikino. Partijos norėjo grąžinti parlamentinę sistemą, o De Gaulle nusistatė to niekuomet neleisti. 1962 m. balandžio mėn. jis metė joms pirmąjį iššūkį, paskirdamas Popmpidou ministeriu pirmininku vieton Debre, kuris buvo populiarus parlamente. 1962 m. gegužės mėn. 14 d. spaudos konferencijoj De Gaulle aiškiai pabrėžė, kad jis nei nemanąs atsisakyti Alžirijos fazėje įgytų galių. Kartu jis neslėpė savo nusistatymo prieš Europos integraciją. To išdavoje iš Pompidou kabineto pasitraukė penki MRP ministeriai. Už savaitės iš kabineto savo penkis narius atšaukė ir Nepriklausomųjų partija (konservatoriai). Tačiau šie atsisakė pasitraukti ir sukūrė nepriklausomą respublikonų partiją (dabar žinomą Respu-

blikonų Partijos vardu). Tai buvo Giscard d'Estaign pasekėjai, kurie 1962 m. referendume ir visuotiniuose rinkimuose palaikė De Gaulle.

Taip 1962 m. vidurvasary De Gaulle ir partijų santykiai buvo tiek apkartę, kad De Gaulle paskelbus norą pakeisti konstituciją nekonstituciniu būdu (i. e. rinkti prezidentą tiesioginiai) ir tai pravesti referendumo keliu, tai buvo paskutinis jo iššūkis partijoms. 1962 m. spalio 5 d. Pompidou pralaimėjo pasitikėjimo balsavimą parlamente ir po penkių dienų ketirtosios respublikos partijos sukūrė *Cartel des non*, vadovaujamą Paul Reynold. Kartelį sudarė socialistai, radikalai, krikščionys demokratai ir nepriklausomieji. Jį rėmė komunistai ir nepriklausomi socialistai. Tačiau jo nerėmė Prancūzijos piliečiai... 1962 m. spalio 28 d. De Gaulle laimėjo savo referendumą, surinkdamas 62% balsų. Už mėnesio De Gaulle laimėjo ir visuotinius rinkimus 35% balsų dauguma. Tai buvo skaudus partijų pralaimėjimas. MRTP neteko trečdalio atstovų, o nepriklausomieji — pusės. Ir taip vienu balsavimu buvo pakeista prancūzų politinė sistema. Ir taip gimė *Le fait majoritaire* ir *Gaullisme charismatique* pasikeitė į *Gaullisme partisan et majoritaire*. Fragmentuose ketvirtosios respublikos partinę sistemą pakeitė neblogai disciplinuota nuosaikiojo konservatizmo koalicija.

Netrukus pasidarė aišku, kad centro ir kairės partijoms teliko tik du keliai — sudaryti disciplinuotą centro ar kairės koaliciją. Tačiau net ir tuo atveju prieš juos veikė paprasta partinė aritmetika. Pvz. centrinei koalicijai buvo būtini ne tik visų nekomunistinių partijų balsai, bet ir dalies gaulistų. Kairės koalicijai buvo reikalingi ne tik visi komunistų ir socialistų balsai, bet ir daugelio radikalų. Kitaip gaulistų *majorite* buvo nenugalima.

Kaip ir buvo laukta, visi bandymai ta kryptimi buvo nesėkmingi. Centro koalicija, kuriai bandė vadovauti prezidentinis kandidatas Gaston Deferre niekad nesusilipdė, nes iš tikrųjų nei MRP, nei socialistai nenorėjo jo laimėjimo. 1965 m. birželio 25 d. Defferre savo kandidatūrą atsiėmė.

Kairieji tuomet bandė koaliciją su komunistais. Dabartinis prezidentas Francois Mitterand ėjo į 1965 m. ir 1974 m. rinkimus kaip Populiarojo Fronto prezidentinis kandidatas. Ši kairiųjų strategija pastatė krikščionis demokratus į keblią padėtį. Suspausti tarp dviejų jėgų (gaulistų ir kairiojo sparno) jie tegalėjo viltis

išrinkti užtektinai atstovų, kad galėtų lemti parlamento daugumą. Dėtis su socialistais jie daugiau negalėjo, kol šie buvo koalicijoje su komunistais.

Ir taip per 8 ateinančius metus (1965 - 1973) krikščionys demokratai bandė suorganizuoti politinį centrą į tokią jėgą, kuri savo rankose galėtų turėti parlamento pusiausvyrą. Šios akcijos vadas buvo krikščionių dmeokratų vienas vadų Jean Lacanuet. Pirmą kartą jo vardas Prancūzijoje pagarėsjo kai jis, Defferre pasitraukus, siekė prezidentūros ir surinko 3.7mil. balsų (15%). To padrąsintas Lacanuet nutarė įpkurti naują krikščionių demokratų — centristine partiją. Tokią *Centre Democrate (CD)* partiją jis įkūrė 1966 m. sausio mėn. Paskelbęs, kad naujoji partija yra prieš gaulizmą ir komunizmą, jis tarė, kad "prancūzai bursis apie centrą". Jis vylėsi, kad naująją partiją sudarys socialistų partijos socialdemokratų sparnas, nuosaikieji radikalai, nepriklausomieji, kurie nepritaria Giscard d'Estaign ir žinoma, visas MRP.

Tačiau sunkumai prasidėjo nuo pat pradžios. MRP darbo sąjungų sparnas pasmerkė naująją partiją savo 1966 m. sausio mėn. konferencijoj ir išstojo iš MRP, įsijungdami į socialistų partiją. Krikščionys demokratai, kurie rėmė De Gaulle, kaip Maurice Schuman ir Pierre Pflimlin, nenorėjo nieko bendro su naująja partija turėti. Didelė dauguma radikalų ir socialistų, su mažomis išimtimis, naująją partiją paprastai boikotavo. Galiausiai Giscard d'Estaign, kuris tą patį 1966 m. sausio mėn. buvo atleistas iš finansų ministerio pareigų, nutarė savo nepriklausomų respublikonų grupę paversti politine partija, kuri bus centristinė ir europinė. Po to nebuvo daug abejonių, kas laimės Lacanuet elektoratą.

Nenuostau, kad tokiose sąlygose *Centre Democrate* 1967 m. rinkimuose surinko tik 13.5% balsų. Populiarusis Frontas gavo 40% ir gaulistai 38 balsų. 1968 m. birželio mėn. rinkimuose Lacanuet surinko dar mažiau, tik 10.3% balsų ir tik susidėjęs su nepriklausomais ir MRP atstovais galėjo sudaryti parlamentinę grupę *(Progres et Democratie Moderne, FDM)*, kuri laimėjo 31 atstovą, vieną daugiau negu reikalingas minimumas parlamentinei grupei.

Po mėnesio nuo Pompidou išrinkimo, Lacanuet viltys atstatyti krikščionių demokratų partiją kaip balansuojančią jėgą visiškai subliuško, kai Jacques Duhamel, Joseph Fontanet ir Rene

Pleven, kurie buvo Pompidou rėmėjai, įėjo į kabinetą, kuriam vadovavo Chaban-Delmas (1969 m. birželio mėn.). Duhamel netruko įkurti naują politinę partiją *(Centre Democratie et Progres, CDP),* kuri buvo pro-gaulistinė ir kuri paveržė iš Lacanuet parlamentinės grupės 14 atstovų. Taip parlamento krikščionys demokratai perskilo į dvi dalis, nors per ateinančius rinkimus dar visi sutilpo vienoje frakcijoje.

1971 m. Lacanuet vėl bandė paveržti parlamentinę daugumą. Susidėjęs su Sarvan-Schreiber, jis bandė tai pasiekti KD ir radikalų balsais 1973 m. rinkimuose. Jų grupė, pavadinta *Mouvement Reformateur* buvo sukurta 1971 m. lapkričio mėn. Paryžiuje. Ją sudarė krikščionys demokratai, radikalai, socialdemokratai ir centristai respublikonai. Svarbiausi partneriai buvo KD ir radikalai.

Iš pradžių atrodo, kad naujasis sąjūdis bus sėkmingas. Radikalų vadu buvo energingasis jų gen. sekretorius Jean-Jacques Servan-Schreiber, kuris 1970 m. vasario mėn. paruošė ir paskelbė naują radikalų manifestą. Tačiau lygiai nuo pradžios jis turėjo ir kritikų. Vieniems nepatiko kai kurie manifesto punktai, kitiems jo entuziazmas regioninėms galioms. (Ne vienas radiikalas širdyje buvo jakobinistas, ypač kas lietė krašto švietimą ir gynybą). O kai jie išėjo rinkimuose prieš min. pirm. Chalban-Delmas, jo žingsnį kritikavo ir jį demagogu išvadino jo paties partijos pirm. Maurice Faure.

Rinkimus Servan-Schreiber pralaimėjo ir Maurice Faure bei kiti radikalų vadai tarė, kad nežiūrint daugelio radikalų nuomonės, alianza su KD nėra radikalams naudinga ir naudingiau likti prigludus prie socialistų. Ir taip 1971 m. nemaža dalis radikalų atmetė Mouvement Reformateur ir sekančiais metais priėmė Bendrąją kairės Programą, sukurdami naują *Mouvement des Radicaux de Gauche (MRG)* partiją. Tuo būdu į 1973 m. rinkimus ir radikalai ėjo suskilę į dvi šakas.

Rinkimams artėjant, Mouvement Reformateur sudarė beveik vieni krikščionys demokratai. Nenuostabu, kad sąjūdis juose ne ką laimėjo, surinkdamas kiek virš 3 mil. balsų (13%). Lacanuet neįstengė sudaryti nei balanso grupės parlamente, nei kurti centristinę vieningą, reikšmingą politinę partiją. Ir taip po metų, 1974 m. Lacanuet ir jo partija įsijungė į *Majorite*. Tam sąlygas sudarė 1974 m. balandžio mėn. prezidento Pompidou mirtis.

Statydamas savo kandidatūrą prezidentūrai Giscard d'Estaign kreipėsi tiesiginiai į Mouvement Reformateur opoziciją — krikščionis demokratus ir radikalus, kviesdamas juos talkon ir pažadėdamas, kad jis praves reformas be revoliucijos, pašalins įvairius prancūzų visuomenės kliuvinius ir patvarkys, kad Prancūzija vaidintų svarbiausią vaidmenį Europos bendruomenėje. Nežiūrint, kad šie pažadai nebuvo ypatingai konkretūs, Lacanuet nelaukdamas pasisakė už d'Estaign net prieš pirmą balsavimą. Netrukus jį pasekė ir Servan-Schreiber.

Giscard rinkimus laimėjo, bet nedidele persvara (Giscard — 50.8%, Mitterand — 49.2%). Analizė aiškiai parodė, kad krikščionių demokratų ir radikalų balsai buvo lemiantys. 1974 m. gegužės 27 d. Giscard pakvietė abi partijas įsijungti į vyriausybę, tačiau ministeriu pirmininku pakvietė gaulistą Jacques Chirac.

Krikščionys demokratai po 1974 m.

Po 1974 m. prezidentinių rinkimų, centro partijų — tiek krikščionių demokratų *tendence*, tiek radikalų *tendance*, optimizmas buvo didelis ir užkrečiantis. Giscard d'Estaing kalbėjo apie *un overture au centrem, une nouvelle majorite* ir net proporcingumo galimybę rinkimuose ir tai buvo muzika centristų ausyse. Jų viltis gaivino ir *l'Etat UDR* (gaulistinės valstybės) subliuškimas. Tačiau ši kiek utopinė nuotaika po trijų metų išsisklaidė, kai kairieji ir gaulistai 1977 m. savivaldybiniuose rinkimuisoe centrą nugalėijo didele dauguma. *Le Monde* ta proga pareiškė, kad "Vakarai jau daugiau nebėra krikščioniškai demokratiški".

Tačiau prancūzų politinis gyvenimas yra pilnas netikėtumų. Jau kitais 1978 m. kovo mėn. visuotiniuose rinkimuose naujoji centro - dešinės formacija — *Union pour la Democratie Francaise* parodė nelauktą jėgą ir tapo viena iš keturių stipriausių parlamento grupių. (UDF sudarė nepriklausomi respublikonai — dabar pasivadinę *Parti Republicain, PR,* krikščionys demokratai — *Cewntre des Democrates Sociaux, CDS* ir radikalai). Rinkimuose UDF gavo 21.5% balsų, gaulistai — 22.6%, socialistai — 22.6% ir komunistai — 20.6%. Šie rinkimai buvo reikšmingi ir tuo, kad suskilę krikščionys demokratai vėl apsijungė. CDS dabar vėl apjungė tiek Lacanuet *Centre Democrate* narius, tiek Duhamel *Centre Democratie et prpogress*. (Iš tikrųjų apsijungimas įvyko 1976 m.).

UDF svarbiausi partneriai buvo krikščionys demokratai ir respublikonai (konservatoriai). Radikalai čia vaidino daug mažesnį vaidmenį. Visi trys partneriai buvo antikomunistai, užsiangažavę už Atlanto sąjungą ir Europos integraciją bei lojalūs Giscard. Tačiau jie skyrėsi savo ekonominiais ir socialinės kaitos nusistatymais. Krikščionys dmeokratai siekė esminių reformų, gi respublikonai laikėsi savo konservatyvių pažiūrų. Iš kitos pusės KD ir respublikonai rėmėsi katalikų politine tradicija, o radikalai buvo antiklerikalizmo paveldėtojai.

Ar UDF išsivystys į stiprią krikščionių demokratų partiją kaip CDU Vokietijoje, ar tik stiprią centristinę partiją, sunku pasakyti. Daugelis mano (kartu su Le Monde), kad tam yra būtina proporcinė rinkimų sistema, kurios jau daug metų krikščionys demokratai siekia, kaip lygiai ir skirtumų sumažėjimas tarp KDir respublikonų. Šiuo metu tai tėra tik galimybių ribose. Tačiau jei ateitis ir nebus ypatingai UDF palanki, tol kol centristinės partijos vaidins reikšmingą vaidmenį, krikščionių demokratų svarba nemažės. Pagaliau niekad nereikia užmiršti, kad krikščioniškoji demokratija buvo tas sąjūdis, kuris Prancūzijos katalikus sutaikė su respublika ir atskleidė jiems demokratijos principus bei praktiką.

Bibliografija

Plati ir išsami bibliografija yra R.E.M. Irving veikale *Christian Democracy in France*, London: Allen & Unwin, 1973 m. Smulkus MRP leidinių sąrašas randamas Jean Charlot, *Repertoire des publications des partis politiques francaise*. 1944 - 1967, Paris: Collin, 1970 m. Įvairi šaltininė medžiaga, liečianti įvairias prancūzų krikščionių demokratų partijas yra sukrauta Foundation nationale des Sciences Politiques. Šiame archyve sukrauti MRP ir kitų KD partijų archyvai. Jo adresas: 207, Boulevard St. Germain, Paris, France. Žemiau yra patiekiamas pagrindinės literatūros dalinis sąrašas.

Anglų kalba

1 Andersen. R. D., *France, 1870 - 1914; Politics and Society*, London, Routledge & Kegan Paul, 1977.

2 Bodley, J.E.C., *The Church in France*, McMillen, 1906.

3 Bidault, G.,, *Resistance: The Political Autobiography of Georges Bidault*, London: Weidenfeld & Nicholson, 1967.

4 Bosworth, W., *Catholicism and Crisis in Modern France,* Princeton: Princeton University Press, 1962.
5 Brogan, D. W., *The Development of Modern France, 1870 - 1939,* London, Hamisk Hamilton, 1940.
6 Campbell, I,. "The End of Mitterand Experience", University of Warwick, Politics Paper No. 5, 1975 m. rugpiūtis.
7. Einaudi, M., and Goguel, F., *Christian Democracy in Italy and France,* Notre Dame: Notre Dame University Press, 1952.
8 Pears, J.R., *Political Parties and Elections in the French Fifth Republic,* London: Hurst, 1977.
9 Hayward, J.E.S., *Private Interest and Public Policy: The Experience of the French Economic and Social Council,* London: Longmans, 1966.
10 Irving, R.E.M., *Christian Democracy in France,* London: Allen & Unwin, 1973.
11 .... *The First Indochina War: French and American Policy in Vietnam*. London: Croom Helm, 1975.
12 Ketward, H. R., *Resistance in Vichy France,* Oxford: Oxford University Press, 1978.
13 Larkin, M., *Church and State After the Dreyfus Affair,* London: McMillan, 1974.
14 Rockefort, R., *Robert Schuman,* Paris: Cerf., 1968.
15 Williams, P.M., *Crisis and Compromise: Politics in the Fourth Republic,* London: Longmans, 1964, trečia laida.

Prancūzų kalba

1 Adam, G., *La C.F.T.C., 1940 – 1958,* Paris: Colin, 1964.
2 Biton, L., *La democratie chretienne dans la politique francaise,* Paris: Giraudeau & Cie, 1953.
3 Borne, E. et al., *Le MRP: Cet Inconnu,* Paris: Editions Poliglottes, 1961.
4 .... *De Marc Sangnier a Marc Coquelin,* Toulouse, 1953.
5 Buron, R., *Le plus beau des metiers,* Paris: Plon, 1963.
6 Caron , J., *Le Sillon et la democratie chretienne, 1894 - 1910*. Paris: Flon, 1966.
7 Chelini, J., *La ville et l'eglise: premier bilandes enquetes de sociologie religieuse urbaine,* Paris: Cerf., 1958.
8 Cornilleau, R., *Souvenirs at temoignages,* Rennes, 1959.
9 Coutrot, A. & Dreyfus, F., *Les forces religieuses dans la societe francaise,* Paris: Colin, 1965.
10 Dansette, A., *Histoire religieuse de la France contemporaine,* du

tomai, Paris: Flammarion, 1952.26 - 1956, Paris: Flammarion, 1957.
11 .... *Destine du catholisism francais, 1926 - 1956,* Paris: Flammarion, 1957.
12 De Gaulle, C., *Memoirs,* 5 tomai, Paris: Plon, 1954 - 1971.
13 Delmasure. A., *Les Catholiques et la politique,* Paris, La Colombe, 1960.
14 Duquesne, J., *Les catholiques francais sous l'occupation,* Paris: Grasset, 1966.
15 Fauret, J., *De Thorez a de Gaulle: les forces politiques en France,* Paris: Le Monde, 1951.
16 Gay, F., *Les Democrates d'inspiration chretienne a l'eprauve du pouvoir,* Paris: Bloud and Gay, 1950.
17 George, B., *Problems du catholisism francais,* Paris: Fayard, 1953.
18 .... *La press catholique,* Paris: Fayard, 1953.
19 Goguel, F., *Geographie des elections francaise,* Paris, Colin, 1970.
20 .... *La politique des partis sous la IIIs Republique,* Paris: Seuil, 1946.
21 Latraille, A., & Siegfried, A., *Les forces religieuses et la vie politique,* Paris: Colin, 1957.
22 Lamieux, V., *"Le MRP dans le system politique francais",* Paris: dissertation, 1960.
23 Lepointe, G., *Les rapports entre l'eglise et letet en France,* Paris: Presses Universitaires ded France, 1960.
24 Mayeur, F., *L'Aube: etude d'un journal d'opinion, 1932 - 1940,* Paris: Colin, 1966.
25 Maritain, J., *Christianisme et democratie,* Paris: Hartman, 1953.
26 Megrine, R., *La question scolaire en France,* Paris: Presses Universitaires de France, 1960.
27 Michel, H., *Histoire de la Resistance en France, 1940 - 1944,* Paris: Presses Universitaires de France, 1963.
28 Michel, H. & Mirhine - Gutzevitch, B., *Les idees politiques et sociales de la Resistance,* Paris: Presses Universitaires de France, 1954.
29 Montagne, H. de la., *Histoire de la democratie chretienne de Lamennais a Georges Bidault,* Paris: Amiot - Dumont, 1948.
30 Montuclard, M., *Conscience religieuse et democratie: la deuxienne democratie chretienne en France, 1891 - 1902.,* Paris: Seuil, 1965.
31 Pezet, E., *Chretiens au service de la cite: de Leon XIII au Sillon et an MRP,* Paris: Nouvelles Editions Latiner, 1965.
32 Raymond — Laurent, J., *Le parti Democrate Populaire, 1924 - 1944,* Le Mans, 1966.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA

Savo knygoje "Žmogus realiame gyvenime" vyskupas V. Brizgys iškelia visą eilę svarbių ir įdomių politinių klausimų. Autoriui leidus, čia pateikiame dar vieną tos knygos ištrauką. **Red.**

P. Leonas enciklikoje Graves de communi sako: "Tarpe social demokratijos ir krikščioniškos demokratijos nėra nieko bendro: jos viena nuo kitos skiriasi tiek, kiek socializmo doktrina skiriasi nuo Kristaus mokslo". Krikščioniškoji demokratija ir nuo liberalistinės demokratijos skiriasi tiek, kiek liberalizmas skiriasi nuo krikščionybės.

Tas pats P. Leonas XIII toliau sako: "Krikščioniškoji demokratija jau vien dėl to, kad pasivadino krikščioniška, turi remtis dieviškojo tikėjimo apreikštais dėsniais kaip savo pamatu, ir siekti vargingesniųjų gerovės tuo būdu, kad iš to būtų naudos ir žmonių sieloms sutvertoms amžinybei". Atsimintina, kas buvo jau pasakyta bendrai apie demokratiją. Tada galėsime krikščionišką demokratiją taip paaiškinti: Ji yra sąmoningų žmonių sąmoningas veikimas krikščionių dėsnių keliu siekiąs visos visuomenės, bet pirmoje eilėje vargingesniųjų gerovės. To siekiant, nėra jokio reikalo krikščioniškai demokratijai apsiriboti tik kuria nors viena gyvenimo sritim: ir kultūrinė ir socialinė ir politinė sritys yra jos keliai siekiant savo tikslo.

Krikščioniškos demokratijos visi socialiniai bei politiniai pagrindai ir veiklos būdai turi remtis "dieviškojo tikėjimo apreikštais dėsniais kaip savo pagrindu", turi visur su jais derintis. Tuo

---

33 Remond, R., *Forces religeuse et attitudes politiques dans la France contemporaire*, Paris, Colin, 1965.
34 .... *La droite en France de 1815 a nos jours*, Paris: Aubier, 1954.
35 Renard G., *Pour connaitre le Sillon*, Paris: 1966.
36 Rollet, H., *Albert de Mun et la parti catholique*, Paris: Boirin, 1949.
37 Suffert, G., *Les catholiques et la gauche*, Paris: Maspero, 1960.

pamatu krikščioniškoji demokratija remia savo pažiūras į valstybę ir į jos tikslą, į valstybės valdžią ir jos galią, jos pareigas ir teises, į pilietį — individą ir jo santykius su valstybe ir valdžia, į jo natūralias pareigas ir teises... į šeimą, mokyklą ir kitas gyvenimo sritis.

Taigi, krikščioniškoji demokratija išpažįsta antgamtinį autoritetą — Dievą, aukštesnį už visus žmogiškus autoritetus. Ji išpažįsta nekintančią natūralią ir pozityvinę dievišką teisę, kuri yra aukštesnė už visokią žmonių susikurtą teisę. Šis neklaidingasis kriteriumas neatsako tiesioginiai į visus smulkius konkrečius klausimus, tačiau pagrindiniuose žmogaus siekimuose gero, proto sprendimuose jis visada yra neklaidingas negatyvus kriteriumas. Kas yra aiškiai priešinga prigimties ir Dievo įstatymams, tai yra aiškiai klaidinga, tai negali išeiti visuomenei į gerą. Nors trumpoje dabarties perspektyvoje kas nors atrodytų gera, naudinga, tai anie kriteriumai įspėja nepasiduoti trumpos perspektyvos iliuzijoms, nes kas prieštarauja aniems aukštesniems įstatymams, galutinoje išvadoje visada visuomenei išeis į blogą. Kas tiems įstatymams neprieštarauja, praktikoje gali būti naudinga ar žalinga, pagal tai, kaip ir kada kas bus vykdoma. Taigi krikščioniškoji demokratija savo planų, sprendimų ir veiklos patikrinimui turi esminiai vertingą kriteriumą, kurio neturi kitos pasaulėžiūrinės ar nepasaulėžiūrinės demokratijos, nepripažįstančios nekintančių prigimties ir Dievo įstatymų.

Sekdama krikščionišką doktriną apie valstybės ir valdžios kilmę iš žmogaus prigimties, krikščioniškoji demokratija seka dėsnį, kad ta prasme valstybės valdžia yra iš Dievo. Demokratinėje santvarkoje visuomenė tik parenka valdžios formą ir valdžios asmenis, kurie valdžios galią vykdys. Valdžios pagrindinės galios seka iš prigimties teisių.

Pagal krikščioniškąją demokratiją, valdžia nėra absoliučiai visagalė. Savo įstatymuose, sprendimuose ir veikime ji turi paisyti natūralių ir Dievo pozityvių įstatymų. Jeigu valdžia kada nors ir kuriame dalyke jų nepaisytų, ten piliečiams tenka Dievo klausyti daugiau negu žmonių.

Piliečiai privalo gerbti savo valdžią ir jos klausyti ne vien iš bausmių baimės, bet iš sąžinės. Tačiau ir piliečiai turi savo natūralias teises ir pareigas, kurių jiems nepripažinti, jas pažeidinėti valdžia neturi teisės.

Nustatant santykius tarpe privačios iniciatyvos ir valdžios kompetencijos krikščioniškoji demokratija nesutinka nė su socializmu nė su kraštutiniu liberalizmu. Pagal krikščioniškos demokratijos doktriną, visokią gerą iniciatyvą tautoje reikia skatinti ir remti. Valdžiai nereikia siekti savo iniciatyvon ir į savo rankas paimti tokius darbus ir tokias sritis, ką gali pakankamai gerai padaryti privati visuomenės iniciatyva. Laisvė privačiai iniciatyvai skatina visuomenę į kūrybingumą, į sveiką konkurenciją, be kurių yra neįmanoma normali gyvenimo pažanga. Valdžiai priklauso tos sritys ir darbai, kurių negali nuveikti privati iniciatyva. Tačiau, kad privačią iniciatyvą apsaugojus nuo klaidų, kad jai davus naudingų direktyvų, valdžia gerai daro ir net privalo privačią iniciatyvą stebėti ir vertinti. Jeigu valdžioje esantiems žmonėms būtų aišku,kad iš kokios nors privačios iniciatyvos būtų žalos visuomenei, tokiu atveju būtų valdžios pareiga tokią iniciatyvą arba pakreipti gera linkme, arba visuomenę įspėti, ar tokią iniciatyvą net sukliudyti, kad visuomenę apsaugojus nuo žalos. Tokiu būdu į kūrybinį darbą yra traukiamos tautos visos pajėgos, piliečiai apsaugomi nuo klaidingų užsimojimų. Geros valios piliečiai nori būti savo tautoje ir valstybėje kūrybingi, nori savo iniciatyvai laisvės ir kartu yra dėkingi, jeigu valdžia ar kas kitas juos įspėja prieš galimą klaidą.

Šeimos tvarkymo, jaunimo auklėjimo, nuosavybės ir kitais klausimais, liečiančiais žmonių natūralias teises ir pareigas krikščioniškoji demokratija visur laikosi krikščioniškos doktrinos dėsnių.

Siekdama pirmoje eilėje vargingesnių visuomenės sluoksnių gerovės, krikščioniškoji demokratija visus visuomenės sluoksnius laiko integraline visuomenės dalimi, todėl deramai paiso bendros gerovės visų piliečių.

Individo ir visuomenės gerovę krikščioniškoji demokratija supranta ne vien materialistiškai, bet krikščioniška prasme. Siekdama žmonių žemiškos gerovės ji paiso, kad tos gerovės ir supratimas ir siekimas neprieštarautų ir nekenktų sielos gerovei. Žemišką gerovę taip supranta ir tokios siekia, kad pagal P. Leono XIII žodį, iš to būtų ne vien laikinos materialinės naudos, bet kad tai būtų nadinga žmogui kaip būtybei turinčiai ne vien kūną, bet ir sielą.

Suprasdama natūraliuosius žmonių skirtumus ir tų skirtumų

pasėkas, kurios per individus liečia visą visuomenę, siekdama pirmoje eilėje gerovės kuomi nors žemiau stovinčios visuomenės dalies, krikščioniškoji demokratija atmeta marksizmo skelbiamą klasių kovą kaip vieną iš pagrindinių klaidų, klaidingai suprantančią visuomenės natūralią struktūrą ir socialinį gyvenimą.

Krikščioniškosios demokratijos žodžio įvairi prasmė. Kaip bendrai demokratija, taip ir krikščioniškoji demokratija gali būtti suprasta nevienoda prasme. Plačia prasme krikščioniškoji demokratija yra krikščioniškais dėsniais vadovaujama ir vykdoma veikla vargingesnių sluoksnių vispusiškai gerovei. Šia plačia prasme krikščioniškoji demokratija yra būtina visokiose — ir demokratinėse ir nedemokratinėse visuomenės tvarkymosi sistemose. Nedemokratinėje santvarkoje tokia veikla gali būti kartais labai sunki, bet sąmoningi asmenys negali dėl to jos atsisakyti. Ji yra būtina ir demokratinėje valstybėje, nes ir demokratiškiausioje valstybėje valdžia negali visų gyvenimo sričių taip tobulai patenkinti, kad nebeliktų ką veikti privačiai gerai iniciatyvai. Šia plačia prasme suprantama krikščioniškoji demokratija ir jos veikla daugiausia reiškiasi karitatyvinėmis, kultūrinėmis, religinėmis, o mažiau politinėmis priemonėmis.

Siauresne prasme krikščioniškoji demokratija ir veikla yra siekimas politinėmis priemonėmis visuomenės ir valstybės santvarkos pagal krikščioniškosios demokratijos principus. Šia siauresne prasme krikščioniškoji demokratija savo veikla gali reikštis įvairiais būdais. Jeigu valstybė tvarkosi demokratiškai, tai ir tokiu atveju demokratiškos santvarkos siekiama ne vien politinėmis priemonėmis, bet stengiantis visuomenę kuo geriau įsąmoninti krikščioniškos demokratijos principuose ir jų taikyme gyvenime. Mūsų laikais daugumoje demokratinių valstybių visuomenė politiniai yra susiskirsčiusi pasaulėžiūriniais pagrindais. Teorijoje yra galima ir kitokia, profesionaliniais pagrindais (vad. korporacinė) demokratinė santvarka. Tokioje santvarkoje ir krikščioniškoji demokratija įgautų kitokias politinio reiškimosi ar veikimo formas. Tačiau šiandien, kada kitos grupės eina į politinį gyvenimą su savomis pasaulėžiūromis, ir krikščioniškajai demokratijai tenka kovoti ne vien už atskirų gyvenimo problemų teisingą išsprendimą, bet gal net pirmoje eilėje už politinio ir visuomeninio gyvenimo pasaulėžiūrinius pagrindus.

Čia neliečiant klausimo, kuri demorkatijos santvarka būtų naudingesnė visuomenei — profesionaliniais ar pasaulėžiūriniais pagrindais, tiek pastebėtina, kad būtų labai nenuoseklu, gal net didelė klaida, krikščionims demokratams atsižadėti savos pasaulėžiūrinės politinės organizacijos, kai tuo pasaulėžiūriniu pagrindu kovoja kitos grupės ir siekia sava pasaulėžiūra remti valstybinį ir visuomeninį gyvenimą. Tai būtų tas pat, ką krikščionims pasitraukti iš kovos už savo tautos gyvenimo pagrindus. Tiesa, kad yra ir kitos sritys, per kurias krikščionys gali ir privalo tautą veikti ir auklėti, kaip antai šeima, mokykla, organizacijos ir kitos, bet praradus politinį savo tautos vadovavimą, dažnai beveik savaime prarandami ir anie keliai veikti visuomenėje.

Nėra būtina, kad visų kraštų krikščionių demokratų veikimo organizacijų ar partijų struktūra, veikimo ir siekimų programa būtų raidiniai vienoda. Programos ir jų vykinimo būdai turi būti gyvenimiški. Savo konkrečiais siekimais jos turi atitikti savo tautos kultūrą, tradicijas, politinius, visuomeninius, kultūrinius ir kitokius aktualius savo krašto reikalus. Nėra jokio prieštaravimo, kad viename krašte krikščionys demokratai organizuojasi iki šiol priimtų politinių partijų pagrindu, kitur siekia kokios nors kitokios formos, kad vienur palaiko monarchiją, kitur siekia ar gina respubliką, kad viename krašte siekiama vienokių socialinių reformų, kitame kitokių. Tuos klausimus nusprendžia kiekvieno krašto savi interesai, bet ne aprioriniai partijos šūkiai, bendri visam pasauliui, nepaisant ar jie kur tiktų ar netiktų. Krkiščioniškoji demokratija skiriasi šiuo atžvilgiu nuo socializmo tuo, kad praktiškus klausimus, kaip pvz. nuosavybių reforma ir kitus sprendžia pagal krašto reikalus, nedarydama iš tokių dalykų programos principų. Kiekvienam aišku, kad iš praktiškųjų reikalų kas viename krašte yra būtina, kitur gali būti žalinga. Svarbu, kad veikla ir konkretūs užsimojimai neprieštarautų aukštesnei teisei, kad pirmoje eilėje rūpėtų vargingesniųjų reikalai, kad nestokotų sumanumo praktiškus reikalus suprasti ir energijos juos vyukdyti. Kur politinėje ir visomeninėje veikloje nebūtų paisoma aukštesnių dėsnių už valdžios valią, ten politinio ir visuomeninio veikimo nebūtų galima laikyti krikščioniškai demokratišku nei iš viso krikščionišku.

Palyginta su kuria nors kitokia demokratija, paremta kitokia

pasaulėžiūra, krikščioniškoji demokratija yra pozityvesnė daugeliu pačių pagrindinių dalykų.

Pagrindiniu savo uždaviniu laikydama visuomenės, o ypatingai vargingesnių sluoksnių gerovės siekimą, konkrečius uždavinius, ko ir kada visuomenei reikia, krikščioniškoji demokratija išveda iš gyvenimo konkrečių reikalavimų, bet ne iš aprioristinių teigimų, kaip daro kai kurios kitos grupės ar partijos, siekiančios įvairių gyvernimo sričių suvalstybinimo ne todėl, kad šiandien to reikalautų visuomenės geras, bet kad taip yra pasakyta marksistinėje doktrinoje.

Gyvenimo reikalavimų turinio teisingumą ir tų reikalavimų teisingo vykdymo būdą krikščioniškoji demokratija patikrina pagal krikščioniškos doktrinos dėsnius ir tokiu būdu užsitikrina, kad būtų išvengta esminių klaidų. Įvairias problemas spręsdama praktiškai ir krikščioniškoji demokratija gali padaryti taktikos klaidų, tačiau teisingai suprantant dalyko esmę yra lengviau išvengti ir tokių klaidų, o ko nebūtų išvengta, tai visuomenei nebus tiek žalinga, kiek būtų, jeigu būtų padaryta esminė klaida.

Visuomenės gerovę krikščioniškoji demokratija supranta pilna žmogiškos gerovės prasme, t.y. ne vien materialistiškai, bet siekdama žemiško gero atsižvelgia į visą žmogų — kad žemiškos gerovės siekimas nekenktų žmonių dvasinei gerovei. Yra didelis skirtumas, ar žemiškos gerovės valstybėje siekiama paisant tik šiandieninės medžiaginės gerovės, be atodairos į visą žmogaus prigimtį, ar paisoma viso žmogaus.

Valstybės struktūroje krikščioniškoji demokratija remiasi teisingu valstybės, valdžios ir piliečio - individo supratimu. Tokiu būdu sprendžiamas klausimas, nustatant teisingas ribas valdžios kompetencijos į piliečius ir piliečių į valdžią.

Auklėdama piliečiuose demokratinę, valstybinę, visuomeninę sąmonę krikščioniškoji demokratija ne pripuolamai pataiko teisingus auklėjimo principus, bet juos randa krikščioniškoje doktrinoje.

Valdžios ir piliečių santykius krikščioniškoji demokratija remia ne beprincipiniu nieko nepasakančiu bepasaulėžiūriniu valdžios ir piliečių sąmoningumu, tuo labiau ne vergišku aklu paklusnumu valdžiai, valdžios įsakymams, bet sąmoningo krikščionio sąžine.

Krikščioniškos demokratijos santykis su krikščionių religija ir su Bažnčios autoritetu. Be pilietinio žmonių subrendimo tikra demokratija yra neįmanoma. Nebus perdaug pasakyta, kad be Evangelijos šviesos yra neįmanomas teisngas ir pilnas pilietinis subrendimas. Evangelijoje randamas teisingas valdžios atoriteto supratimas, teisingas žmogaus asmens ir žmonių tarpuysavių santykių supratimas. Evangelijoje randamos tiesos, kad žmnonės yra Dievo vaikai, skirti ne vien žemei, kad žmogaus dvasinis gėris yra aukštesnis už medžiaginį. Evangelija liepia nebijoti tų, kurie gali nužudyti kūną, bet negali nužudytti sielos. Evangelija įspėja labiau bijoti tokių, kurie kūno nenužudydami gali pražudyti ir sielą, ir kūną. Evagelija liepia žmonėms vienas kitą mylėti taip, kaip vienas kitą myli geri broliai. Evangelija liepia dėl Dievo klausyti žemiškos žmonių valdžios, tačiau ir šią valdžią pastato tinkamoje vietoje, liepdama žmonėms Dievo klausyti labiau negu žmonių.

Savaime suprantama, kokios reikšmės Evangelija turi teisingam demokratijos supratimui, tad ir jos įgyvendinimui. Tačiau neskelbiama ir neaiškinama Evangelija pasiliktų tik knygoje užrašytas neveiklus žodis. Evangeliją gyvenimu paverčia jos skelbėjai, aiškintojai ir mokytojai. Iš to aišku, kokios reikšmės turi teisingam demokratijos supratimui mokančioji Bažnyčia. Kalbant šiuo klausimu yra pravartu priminti P. Pijaus XII žodžius:"Jeigu ateitis priklausys demokratijai, tai jos uždavinių žymi dalis turės tekti Kristaus religijai ir Bažnyčiai, kuri yra Išganytojo mokslo skelbėja bei išganymo misijos tęsėja. Iš tikro, Bažnyčia yra ta, kuri tiesos moko ir ją gina, yra ta, kuri veikia viršgamtinės malonės jėgas, kad įgyvendinus Dievo nustatytą buvimo ir tikslo tvarką, tą tvarką, kuri yra svarbiausias demokratijos pagrindas ir vadovaujanti rodyklė.

"Bažnyčia pačiu savo buvimu iškyla prieš pasaulį kaip spindintis bokštas, kuri nesiliaudama šaukia į šią dievišką tvarką. Jos istorijoje aiškiai atsispindi Apvaizdos jai skirta misija. Kovos, kokias teko jai patirti priverstai jėgos piktnaudojimo, ginant Dievo paliktą laisvę, kartu buvo kovos už tikrąją žmogaus laisvę.

Geresnių ir tobulesnių laisvės formų trokštančiam pasauliui Bažnyčia turi uždavinį skelbti pasauliui tobuliausią ir būtiniausią naujieną, kokia tik gali būti: žmogaus garbingumą, jo pašaukimą būti Dievo vaiku. Tai galingas šauksmas, kuris nuo Betliejaus

prakartės iki žemės pakraščių skamba visų ausyse tokiais laikais, kuriais žmogaus garbingumas yra pažemintas apgailėtinu būdu" (Kalba 1944.XII.24).

Aišku, kad ir Evangelijos plitimui pasaulyje ir Bažnyčios tarpimui didelės reikšmės turi tai, kaip ir kokiais dėsniais valdosi kuri tauta. Sveikai suprasta ir teisingai vykdoma demokratija yra palanki sąlyga Evangelijos plitimui ir Bažnyčios misijai. Tačiau Evangelijos ir Bažnyčios išsilaikyumui demokratinė santvarka nėra tiek būtina, kiek yra būtina Evangelija ir Bažnyčia tikros demokratijos sukūrimui ir įgyvendinimui. Ir žiauriausiuose režimuose Evangelija ir Bažnyčia išsilaikė iki šiai dienai. Joms yra tekę jau daug kartų, tai vyksta ir mūsų laikais, gaivinti ir prikelti tautas nusilpnintas įvairių Evangelijai priešingų klaidų.

Teisingai suprastos demokratijos pats šaltinis yra Evangelija. Demokratija be Evangelijos negali būti nė pilnai teisingai suprasta, nė įgyvendinta. Evangelijos gaivinama sukurta demokratija, jeigu vėliau nuo jos atitrūksta, ji negali išsilaikyti. Jeigu ir kitos pasaulėžiūros siekiančios demokratijos palygins jų suprantamos demokratijos teisingus dėsnius su Evangelija, tai ras, kad jų suprantamos demokratijos pagrindai visiškai sutampa su Evangelija.

Kadangi tarpe Evangelijos ir demokratijos bei Evangelijos saugotojos — Bažnyčios yra toks santykis, tai kiekvienam demokratui yra būtina žinoti ir suprasti, koks yra ir gali būti santykis demokratijos su Bažnyčia. Kai Bažnyčios autoritetai kalba apie demokratiją, kaip visuomenei rekomenduotiną doktriną ir sistemą, tai jie kalba apie demokratinę doktriną plačiąja prasme, jos nesutapatindami su valstybės valdymosi sistema. Aukščiau už kitas valstybių tvarkymosi formas ar sistemas Bažnyčios autoritetai stato demokratinę valdymosi sistemą, jeigu tauta yra tam pribrendusi, jeigu ji nėra tik nesąmoninga masė, vadinama vienokiu ar kitokiu tautos vardu. Todėl negalima remtis Bažnyčios autoritetu tvirtinant, kad ta ar kita tauta, tuo ar kitu laiku turėtų tvarkytis demokratiškai. Tą klausimą išsprendžia objektyviai suprasta tautos dabarties tikrovė.

Tautos pribrendusios demokratijai gali ir teorijoje ir praktikoje surasti kiekvienai tinkančią skirtingą demokratinio tvarkymosi formą. Tą klausimą išsprendžia pati kiekviena tauta pagal savo charakterį, tradicijas, visuomeninę struktūrą, praktišką iš-

mintį ir kitus panašius kriterijus. Visokiose demokratiško tvarkymosi formose pagrindinis dėsnis lieka tas pats: ne tiek svarbu vienokia ar kitokia forma, bet svarbu parinkti tinkamus asmenis, kuriems tauta patikės jos gyvenimo tvarkymą. Krikščioniškai demokratijai teisingai priklauso Bažnyčios autoriteto parama, tačiau tam pačiam Bažnyčios autoritetui priklausys spręsti, kuriais atvejais ir kokiu būdu jai dera savo autoritetu pasireikšti. Iš 1947 – 1948 metų politinės kovos Italijoje turime pavyzdį, kad pats P. Pijus XII viešai pasireiškė prieš gresiantį tautai politinį vidaus pavojų. Tada jis viešai pasisakė už politines katalikiškas grupes. Ne kartą panašiai yra pasielgę ir kitų kraštų katalikų hierarchai (pvz. 1950 m. rudenį Bavarijos Landtago rinkimuose Regensburgo arkivyskupas Buchberger). Tie faktai Bažnyčios nekompromituoja, bet tokius faktus iššaukiančios aplinkybės nedaro garbės tautai. Anie faktai liudijo, kad tautoje atsirado nesąžiningų demagogų ir kad tautai stoka politinio ir krikščioniško subrendimo, jeigu pati nesugeba orientuotis, kuris yra teisingas jos gyvenimo kelias, jeigu nesugeba skirti tiesos nuo klaidos, teisybės nuo melo. Tokiais atvejais Bažnyčios autoritetas atlieka savo tik natūralią pareigą žmones perspėdamas prieš klaidą ir apgaulę. Apie Bažnyčios vardo ir jos autoriteto traukimą į neesminių, kad ir demokratinės srities ginčų areną, ar tai pačių katalikų tarpe, ar katalikų su kitų grupių žmonėmis, P. Leonas XIII sako, kad "yra nesaikingas religijos piktnaudojimas traukti į kurios nors partijos pusę Bažnyčią, ar siekti jos talkos, kad nugalėjus konkurentus" (Enc. Sapientiae Christianae). Šis posakis netaikomas ten, kur eina kalba apie krikščioniškus principus. Juos visaus ir visur Bažnyčios hierarchija savo vardu gina, juos gindami gali remtis jos autoritetu ir kiekvienas krikščionis.

Sąmoningas krikščionis ir demokratija. Paaiškinus kas yra demokratija, kas yra demokratas, keleriopai galima demokratiją suprasti, koks yra santykis demokratijos su Evangelija ir Bažnyčios hierarchija, yra tikslu trumpai paliesti sąmoningo krikščionio santykių su demokratija klausimą.

"Būkite geri krikščionys ir būsite geri demokratai". Šis posakis yra teisingas dvejopa prasme. Viena — kas nori būti demokratas, į tai nėra geresnio kelio, kaip būnant geru krikščioniu. Antra — kas bus sąmoningas geras krikščionis, tas savaime bus

ir geras demokratas, jeigu ne kitokiais motyvais, tai nors dėl dieviškojo artimo meilės įsakymo. Kalbant apie krikščionio santykį su demokratija prisimintina, kas buvo minėta, kad apie demokratiją galima kalbėti trejopa prasme. Kokie turi būti gero krikščionio santykiai su demokratija pirmąja prasme? Kas nori save skaityti geru krikščioniu ir sąmoningu tautos nariu, tas negali būti indiferentus visuomenės, o ypatingai vargingesnių jos sluoksnių gerui. Jam rūpės, ar bus ir kokiais keliais siekiama gero. Jis pats stengsis pagal išgales tame darbe dalyvauti. Tai yra kiekvieno sąmoningo piliečio, bet ypatingai krikščionio natūrali moralė, pilietinė pareiga. Sąmoningas krikščionis negali būti indiferentus, kokiais pagrindais bus siekiama gero. Jis stengsis, kad būtų siekiama krikščioniškų principų keliu. Iš to seka, kad kiekvienas sąmoningas krikščionis savaime yra sąmoningas, aktyvus demokratas šia pirmąja plačia demokratijos prasme. Nėra demokratas tas asmuo, kuris visuomenės reikalų rūpesčius ir siekimus palieka tik kitiems, o pats pasitenkina tik savo gryčios rūpesčiais, kurio nejaudina visuomenės vargingų sluoksnių reikalai, kurie kitiems gera daro tik pagal savo skonį prieteliams, jam kuo nors patinkantiems, jam gera darantiems. Tačiau toks asmuo negali pretenduoti vadintis geru krikščioniu. Sekant Kristaus žodžiu, taip vienas kitą mylėti moka ir stabmeldžiai. Kuris yra geras krikščionis, yra ir geras demokratas.

Būti bendrai demokratu ir krikščioniu demokratu antrąja prasme, t.y. siekti savai tautai demokratinės santvarkos yra taip pat kiekvieno sąmoningo krikščionio ir kiekvieno sąmoningo tautiečio pareiga, nors ir ne tokia griežta prasme, kaip būti krikščioniu demokratu ana pirmąja prasme. Sakoma — ne tokia griežta prasme. Šį posakį reikia paaiškinti. Tai ne vien teoretinė galimybė, kad kuri nors tauta pilietiniu, visuomeniniu, bendrai dvasine kultūra gali būti nepribrendusi demokratinei santvarkai. Gali net atsitikti ir atsitinka, kad dėl įvairių priežasčių tauta praranda turėtą dvasinę kultūrą ir tampa nesugebanti tvarkytis demokratiškai. Tokiu atveju stengtis, kad tauta besąlyginiai tvarkytųsi demokratiškai būtų tuščios pastangos, nes jeigu tauta tam nepribrendusi, tai ji ir nesugebės tvarkytis demokratiškai. Tokioje tautoje nė sąmoningam krikščioniui nė sąmoningam bendrai piliečiui nėra jokios pareigos būti demokratu ta prasmne, kad reikalauti savo tautai demokratinės santvarkos. Tačiau ir tokiu

atveju reikia būti demokratu. Reikia stengtis pakelti savo tautos sąmoningumą ir susipratimą, ją ruošti demokratiškai santvarkai. Kur tauta yra pribrendusi tvarkytis demokratiškai, ten kiekvieno sąmoningo piliečio, o ypatingai sąmoningo krikščionio yra pareiga stengtis savo tautai padėti, kad ji galėtų demokratiškai tvarkytis, kad tautos ir piliečių teisių nepaglemžtų kokie nors avantiūristai. Tokia prasme turi būti demokratas kiekvienas sąmoningas pilietis, bet ypatingai sąmoningas krikščionis ir šia antrąja demokratijos žodžio prasme. Reikia taip pat visada atsiminti, kad ir pirmąoja — plačiąja prasme demokratija geriausiai yra įgyvendinama demokratinėje santvarkoje. Todėl tautiniai, pilietiniai ir krikščioniškai pilnai sąmoningas asmuo yra demokratas ir šia antrąja demokratijos žodžio prasme, t.y. šalininkas ir siekėjas savo tautos demokratinės santvarkos.

Sąmoningam krikščioniui turi rūpėti, kad jo tauta ir visa žmonija būtų auklėjama į demokratiją ir vedama krikščioniškais pagrindais, kad tauta demokratiją suprastų krikščioniškai, kad valdžios būtų siekiama garbingais ir krikščionišką moralę atitinkančiais keliais, kad pati valstybė būtų tvarkoma krikščioniškais pagrindais. P. Leonas XIII ir P. Pijus XI rekomenduoja profesinį organizavimąsi. Suprantama, kad ir tokio susiorganizavimo siekiant reikia pirmiau visuomenę jam priauklėti. Tačiau, ir toks profesinis susiorganizavimas negali išstumti pasaulėžiūros iš politinio ir visuomeninio gyvenimo. Kokiais pagrindais visuomenė bebūtų organizuojama, tai sąmoningam krikščioniui vis tiek turi rūpėti, ir tai ne paskutinėje vietoje, kad viešojo gyvenimo planai ir jų vykdymas derintųsi su krikščioniškais principais.

Kam kuris iš demokratinės santvarkos kelių teorijoje atrodytų savai tautai naudingesnis, tai jų siekiant reikia išvengti sąmoningam krikščioniui ir padoriam žmogui netinkančios taktikos, dviejų pagrindinių klaidų: savo pažadų nepiršti apgaulingais būdais ir neteisingai neniekinti kitų. Savo įsitikinimus skelbti reikia ne kitus šmeižiant ar niekinant, bet pateikiant savų įsitikinimų teigiamas racijas, savus įsitikinimus teisingai palyginant su kitokiomis nuomonėmis ir teigimais. Siekiant naujų kelių nereikia peranksti atmesti ir niekinti senus. Tai tinka visiems, bet tai sektina ypatingai krikščionims. Atmesti kas sena yra logiška tik tada, jeigu yra jau suformuluota ar sukurta kas nors naujo, gere-

snio už seną. To nepaisant yra pavojaus visuomenę dezorientuoti ir palikti klystkelyje.

Kalbant teoretiniai, ir sąmoningam krikščioniui nėra pareigos būti formaliu nariu krikščioniškai demokratiškos organizacijos. Praktikoje tačiau ne kam kitam, bet pirmoje eilėje save laikantiems sąmoningais krikščionimis turi rūpėti, kad būtų tokios krikščioniškai demokratinės organizacijos, kad jos būtų stiprios ir gerai tarptų, kad ne kas kitas, bet krikščioniškai demokratiškų pažiūrų asmenys tvarkytų tautos ir valstybės gyvenimą. Kas turėtų pakankamai pateisinančių motyvų nepriklausyti formaliai kuriai nors krikščioniškai demokratiškai organizacijai, tas vis tiek negalėtų rasti motyvų nesidomėti jų likimu ar jų neremti. Būdamas neapsileidęs pilietis ir sąmoningas krikščionis jis tam tikrais konkrečiais momentais turės apsispręsti už kurią nors politinę grupę. To negali išvengti nė mokslininkas, nė dvasininkas, nė menininkas, net nė vienuolės klauzūroje, jeigu jie nenori tapti tik daiktais kitų rankose. Jeigu taip, tai tokiais momentais sąmoningas krikščionis neturi už ką kitą apsispręsti, kaip už krikščionišką grupę, o jeigu mano, kad jo tauta nėra masė, bet yra sąmoninga tauta, tai jis apsispręs už krikščioniškos demokratijos grupę.

Buvo aukščiau užsimintas P. Pijaus XII žingsnis 1948 metų Italijos rinkimų metu. Tada P. Pijus XII įsakmiai liepė dalyvauti rinkimuose visiems katalikams, neišskiriant nė vienuolių gyvenančių klauzūroje, kurioms paprastai neleidžiama jokiu atveju išeiti iš klauzūros, išskyrus pavojų gyvybei, pvz. gaisro atveju. (P. Pijus XI prašomas neleido Vaikelio Jėzaus Teresės tada dar gyvoms seserims išeiti iš klauzūros norinčioms dalyvauti savo sesers beatifikacijos iškilmėse, tačiau balsavimuose ne tik galėjo, bet ir privalėjo dalyvauti ir tokios vienuolės). P. Pijus XII priminė kiekvienam turinčiam teisę balsuoti, kad asmuo papildytų sunkią nuodėmę balsuodamas už tokią politinę grupę ar asmenį, kurie aiškiai nepaiso krikščioniškos doktrinos dėsnių. Šis faktas atsako pakankamai be paaiškinimų kiekvienam sąmoningam krikščioniui, kad tautos gyvenime gali būti momentų, kada jam nėra kito kelio, nenusikalstant savo principams ir sąžinei, kaip tik atsistoti aktyviai tų politinių grupių ar grupės pusėje, kurios siekia tautą ir valstybę tvarkyti krikščioniškais dėsniais. Kur būtų ne viena krikščioniška politinė grupė, tai pagrindinis joms reikalavimas aiškiai pasakytas popiežių enciklikose yra sutarimas ir bendradar-

biavimas. Už sutarimą jas puola priešai įvairiais demagoginiais argumentais, bet tų puolimų negalima paisyti. Jeigu kas smerktų krikščioniškų grupių sutarimą, tai tuo labiau reiktų smerkti skirtingų pasaulėžiūrų grupių bendradarbiavimą parlamentuose, koaliciją valdžioje ar sutarimą bent atskirais atvejais. Tačiau išmintingi piliečiai nesmerkia tokio bendradarbiavimo, bet jo siekia. Krikščioniškas grupes reiktų barti ne už tai, kad jos savo tarpe sutaria ir bendradarbiauja, bet tada ir už tai, jeigu nesutartų. Tais klausimais P. Leonas XIII kalba sekančiai: "Kai vyksta kova dėl pačių svarbiausių dalykų, neturi būti vietos vidaus nesutarimams ir partijų aistroms. Visi turi siekti, sujungę mintis ir pastangas, visiems bendro tikslo, būtent — kad būtų apsaugota ir išlaikyta religija ir valstybė" (Enc. Immortale Dei). Nuomonių ir veiklos vieningumo krikščioniškuose principuose dar aiškiau reikalauja P. Leonas XIII kitoje enciklikoje (Sapientiae Christianae): "Jeigu atrodo, kad iš priešų veiklos gresia pavojus tam vardui (krikščionio), reikia mesti visokį nesutarimą, sutartinais protais ir viena nuomone reikia imtis ginti ir kovoti už religiją, kuri yra didžiausias visų gėris. Neturėtų būti keliami kai kurie mažos vertės ir bemaž jokios praktiškos naudos neturį klausimai, kurie nelengvai išrišami, kurie reikalingi sugebančių protų ir juos suprasti atitinkiančio išsilavinimo... Dera, kad nuoširdžiai ieškantieji tiesos išlaikytų tokiuose ginčuose pusiausvyrą, kuklumą ir abipusę pagarbą, kad nuomonių skirtumai nebeišardytų vieningos veiklos". Nevieningumą apgailestauja ir ragina būti vieningais P. Pijus XI enciklikoje Quadragesimo anno: "Visus Bažnyčios vaikus... čia vėl primygtinai raginame stengtis, kiek įmanoma, tarp savęs susitarti. Juk ne kartą yra suteikę mums skausmo vadai tarpe katalikų, kurie nors dažnai kyla dėl menkų priežasčių, bet visuomet turi žalingų pasėkų, nes sukiršina tarp savęs tos pačios Motinos Bažnyčios vaikus. Tokia proga pasinaudodami įvairūs, kad ir negausūs neramumų skleidėjai stengiasi kivirčus paaštrinti, kad pasiektų to, ko taip labai nori, būtent, kad katalikai pradėtų kovoti vieni prieš kitus.

Yra peiktina, jeigu katalikai be pakankamų motyvų steigia kelias politines grupes. Kur tokių pakankamų motyvų atsiranda, tai niekad ir niekur negali būti pateisinami jų nors ir mažiausi nesutarimai.

Galutinoje išvadoje, visas tas mintis galima pakartoti šiais

žodžiais. Sąmoningas krikščionis yra laisvas priklausyti ar nepriklausyti krikščioniškai demokratiškai organizacijai. Sąmoningas krikščionis siekia, kad jo tauta tvarkytųsi krikščioniškais demokratiškais pagrindais. Krikščioniškai demokratiškame veikime plačia prasme turi dalyvauti kiekvienas krikščionis. Atvejuose, kada piliečiai turi teisę ir pareigą pasisakyti ar tai atskirais valstybiniais ar kultūriniais klausimais, ar dalyvauti valdžios rinkimuose, tais atvejais sąmoningas krikščionis neturi dviejų kelių, bet turi tik vieną: jis turi rikiuotis su tais, kurie garantuoja spręsti atskirus klausimus ir tvarkyti visus valstybės reikalus pagal krikščioniškus principus. Nors krikščioniui nebūtina formaliai priklausyti krikščioniškai partijai ar organizacijai, bet jam negalima priklausyti nekrikščioniškai politinei organizacijai, ar kokiu nors būdu remti tokias politines organizacijas, kurios negarantuoja vesti tautos politinį ir bendrai visą gyvenimą krikščioniškų dėsnių keliu.

Pavojai demokratijai. Ir moksle ir įvairiose gyvenimo srityse, atskirų tautų ir visos žmonijos gyvenime ne vienas teisingas ir gražus užsimojimas nepavyksta, kartais būna palaikytas net klaida. Taip įvyksta arba dėl to, kad užsimojimą įgyvendinti pasirenkamas klaidingas kelias, ar kad padaroma klaida taktikoje, ar kad visuomenė nėra pribrendusi tai suprasti, priimti ir paremti.

Niekad anksčiau nebuvo taip plačiai kalbama apie demokratiją ir niekad tiek daug valstybių savo valdymosi sistemų ar formų nevadino demokratiškomis, kaip yra daroma mūsų laikais. Tačiau atrodo, kad kaip tik tame pačiame demokratijos žodžio vartojime mūsų laikais slypi didelis pavojus pačiai demokratijos teisingai sąvokai ir tokiu būdu pačiai demokratijos ateičiai. Kiekvienam suprantama, kad tas pavojus kyla ne iš pačios demokratijos turinio, bet viename ar kitame krašte vadinamai demokratinei santvarkai prisegama tokių dalykų, kurie nė su demokratijos sąvoka, nė su demokratine santvarka neturi nieko bendro. Ne viename krašte kėsinamasi pačiai demokratinei sąvokai priskirti aiškių politinių, visuomeninių, moralinių klaidų, priešingų demokratijai. Jungtinėse Amerikos Valstybėse jau pats politinių partijų pasivadinimas demokratais ir respublikonais yra labai klaidinantis. Kaip eiliniam piliečiui suprasti kas su kuo nesiderina: ar demokratija su respublika, ar respublika su demokratija. Toliau, vienoje ir

antroje iš tų grupių, kurios abi sakosi gina demokratiją, ir skaičiumi ir įtaka yra pakankamai asmenų, kuriems yra svetima pati demokratijos idėja. Vienoje po demokratijos vardu slepiasi žymus skaičius kraštutinių "kairiųjų", kurių šūkiai ir siekimai neturi nieko bendro su demokratijos idėjos turiniu. Visoje eilėje valstijų daugelio sričių aukštesnės vietos yra monopolizuotos tik nedemokratiškos organizacijos nariams. Negalima sutikti, kad Amerikoje gali vadintis demokratiška santvarka kas liečia įvairių mokyklų teises. Ir šios pavadintos ir daug kitokių negerovių prikabintų demokratinės santvarkos vardui piliečių akyse ir nuomonėje nemažai kenkia pačios demokratijos ir demokratinės santvarkos supratimui ir vardui. Prancūzijoje po demokratijos vardu slėpėsi daug anarchijos, partinio absoliutizmo tendencijų, daug nelygybės pilietinių teisių atžvilgiu, korupcijos praeityje ne kartą viešai pasiekusios pačias valdžios viršūnes. Nieko bendro su demokratija neturi ir Olandijos ar Šveicarijos moterų teisių susiaurinimas. Arba ką bendro su demokratija turėjo Britanijos, Švedijos įstatymai, nukreipti prieš katalikus? Po antrojo pasaulinio karo Vakarų Vokietijos demokratinio tvarkymosi bandymo laikas sutapo su svetimos okupacijos laiku. Okupacija niekad nebuvo ir nebus mėgiama jokios kultūringos tautos. Gal ta okupacija to laiko Vokietijai buvo naudinga, bet svetimo valdomam yra sunku objektyviai tai išspręsti. Svetimos okupacinės valdžios "leido" Vakarinei Vokietijai tvarkytis demokratiškai. Vokiečių tauta nebuvo auklėta demokratinėje dvasioje. Kadangi dabartinė tvarka įvesta svetimų įtakoje, tai dalis tautos nė nebando įsisąmoninti, kiek yra verta pati demokratija ir dabartinė santvarka. Sekanti generacija gal bus kitokių nuotaikų ir mentaliteto.

Komunistų valdomuose kraštuose šiandien demokratija vadinamas Maskvos atneštas ir primestas komunistų partijos despotizmas ir teroras. Tuose kraštuose yra rimto pavojaus, kad per ilgesnį laiką gali žmonių protuose įsigyventi klaida ilgesniam laikui. Yra pavojaus, kad ir laisvę atgavus tuose kraštuose demokratijos žodis asociacijos keliu iššauks komunistų teroro, kolchozų, skurdo, deportacijų, vergų darbo ir kančių koncentracijos stovyklų ir kitus jų pačių išgyventus gąsdinančius prisiminimus. Tas pavojus labai rimtas yra tuose, kurie nebeatmena savo tautos laisvo demokratinio gyvenimo. O tokia yra jau dabar užaugusi ir auganti jauna karta.

Čia yra keli pavyzdžiai iš daugelio negerovių, kurios prikergtos demokratijos vardui žmonių protuose kompromituoja demokratijos ir vardą ir demokratišką valdymąsi. Dėl to yra pagrindo bijoti, kad tautos nukamuotos visokios netvarkos ir visokių klaidų pridengtų demokratijos vardu gali nusigręžti nuo pačios demokratijos ir savo nelaimei pasukti vėl paskui "vadus" totalitarinių režimų keliu. Po mūsų laiko vienur sąmyšio, kitur teroro, kitur korupcijos ir anarchijos ne vienoje tautoje kiek padoresni diktatūrų avantūristai gali rasti plačių masių pritarimo.

Atrodo, kad paimti iš gyvenimo šie samprotavimai turėtų pažadinti sąmoninguosius. Gryna demokratijos idėja šiandien yra reikalinga plačios populiarizacijos. Tiesa, kad mes nepakeisime šiandieninių nedemokratinių režimų, nė demokratinių neapvalysime vienu gestu nuo juos kompromituojančių priemaišų. Vis tiek tačiau yra galima ir būtina stengtis visuomenei parodyti, kas yra tikroji demokratija, kas klaidingai ja vadinama, kas demokratinėse santvarkose yra nedemokratiška. Save taip vadinančios šiandieninės demokratijos yra reikalingos viešos kritikos, nes jos klaidina žmoniją. Sąmonindami visuomenę neškreiptoje krikščionybėje, auklėdami ją visuomeniškumui, pilietiniam sąmoningumui, individualinei iniciatyvai tuo pačiu darbuojasi ir demokratijos stiprinimui.

Amerika, būdama neatšaukiamai pasišventusi laisvės idealui pasaulyje, laukia iš mūsų drąsesnio pasireiškimo. JAV vyriausybės pasaulinių laisvės reikalų medis yra labai šakotas. Ir jeigu mūsų šaka atrodo nepakankamai vešli, tai dėlto pirmiausiai kaltinkime save. Neužtenka šaukti, kad mums labai skauda ir seniai skauda. Reikia daugiaplenėmis pastangomis ir priemonėmis pasaulinės politikos kontekste sėkmingiau įsijungti į savus reikalus, o ne vien dejuoti, kad toje politikoje Lietuvos reikalų kaip ir negirdėti, apie juos mažai rašoma, retai šmėkšteli televizijos laidose ir pan. Jeigu nieko apčiuopiamai pozityvaus savo lietuviškiems reikalams pasaulinės politikos plotmėje nepadarome — tai ir tyla.

Antanas Rudis

KRITIŠKOS PASTABOS APIE TEILHARDO "THE PHENOMENON OF MAN"

PROF. DR. PRANAS JUCAITIS

Teilhardo draugas Francois Russo irgi kritikuoja Teilhardą

Francois Russo, S.J., ir Robert J. Roth, S.J. parašė knygutę "The Meaning of Teilhard de Chardin", The America Press, New York, 1964. Russo, mokslininkas ir teologas, vienas iš *Les Etudes* redaktorių, Chardin'o užtarėjas ir draugas, knygelės pradžioje labai palankiai atsiliepia apie tą svarbiausią Teilhardo veikalą. Bet kiek vėliau (11 psl.) Russo klausia, kas gi tai yra: mokslas ar filosofija? Ir jisai pripažįsta, kad Teilhardo galvosenoje metafizika ir ideologija užima daug vietos ir kad toji galvosena nėra tos pačios rūšies, su kuria mes susiduriame "in properly scientific treatises" (12 - 13 psl.).

Pasak Russo, Teilhardo hipotezės ir sudarytos sąvokos neturi objektyvumo ir precizijos, kas paprastai sutinkama mokslo veikaluose, pvz. daiktų "inwardness" (vidujiškumas?), radijalinė energija ir kt. — tai visai *nemokslinės* sąvokos (13 psl.). Peržengdamas pozityviųjų mokslų sritis Teilhardas iš tikrųjų įsivelia į filosofiją (14 psl.). Jis turėjęs labiau rūpintis principais bei sąvokomis, kurios yra patikrintos ir išbandytos...

Teilhardo klaida pozityvinės kosmologijos srityje, sako Russo, pasireiškia tuo, kad jis užleidžia perdaug vietos evoliucijai ir pristato absoliučiai galiojančiomis pažiūras, dėl kurių dar tik ginčijamasi (15 psl.). Bendroji pasaulio evoliucija... dar nėra kompetetingų mokslininkų pripažinta (ten pat). Bendroje evoliucijos eigoje nėra tokio tampraus ryšio tarp "pre-life" (priešgyvybės) ir "life" (gyvybės), kaip kad tvirtina Teilhardas. Tarpas (juncture) tarp fizinio pasaulio ir tarp gyvybės pasaulio vis dar tebelieka klausimu, kurį Teilhardas išaiškino mažiau, negu patenkinamai, ir mažiau, negu jis pats apie tai mano (16 psl.).

Pasak Russo, negalima sutikti su Teilhardu, kad vien tiktai evoliucijos principu galima išaiškinti civilizacijos dinamizmą. Kai

to primygtinai reikalauji, tai turi atsisakyti tokių sričių kaip meno ir filosofijos istorijos. Tiesiąja linija žengianti evoliucija nepripažįsta kitokių modelių, pvz. ciklų, regresijų ir pan. (16 - 17 psl.). Filosofijos ir religijos požiūriu, sako Russo, *The Phenomenon of Man* yra mažiau, negu patenkinamas (17 psl.). Teilhardo sintezė turėtų būti atviresnė ir netiek atbaigta (18 psl.). Labiau įsigilinę pastebėtume, kad Teilhardo sintezė nėra jau tokia pilna ir patenkinama, kaip pirmu žvilgsniu galėtų atrodyti. Esą mes tą knygą turėtume skaityti su tam tikru ir aiškiu perspėjimu, kai dėl kai kurių interpretacijos klausimų (20 - 21 psl.) — baigia savo kritiškas pastabas mokslininkas ir teologas jėzuitas Russo, *Les Etudes* redaktorius, kur rašydavo ir Teilhardas.

Antrasis tos knygos autorius, prof. R. J. Roth, S.J. rašo, kad bene svarbiausias Teilhardo nuopelnas yra tas, kad jis amerikiečių dėmesį atkreipė į medžiagos svarbą (23 - 24 psl.). (Man asmeniškai atrodo, kad amerikiečiams medžiagos reikšmė ir taip jau buvo gerai žinoma).

Kraštutinio kataliko evoliucijonisto dr. Raymond Nogar, O.P. pastabos

Dr. R. Nogar, O.P. savo knygoj "The Wisdom of Evolution,[1] kuriai įvadą parašė garsusis evoliucijonistas genetikas Theodosius Dobzhansky, stipriai kritikuoja PM (219 psl.) Teilhardo evoliucijos teorijos pavertimą *evoliucijonizmu*, taigi mokslinės teorijos arba hipotezės pavertimą tam tikra *ideologija*, "kuriai, esą turi nusilenkti visi faktai, nes evoliucija esanti kreivė, į kurią turi įsirikiuoti visos linijos" (sic!). Čia Nogar pastebi, kad tai *nėra mokslinis* pasakymas, nes mokslas nėra paruošęs "univocal concept of evolution". Toks Teilhardo posakis nėra nei filosofinis, nes jam trūksta racionalaus ir empirinio pagrindo (Nogar, 249 - 251 psl.).

Toliau Nogar sako (259 psl.), kad evoliucijonizmas kartais supainiojamas su biologine (arba organine) evoliucija dėl "careless thinking and persuasion" ir kad pagal tąjį evoliucijonizmą viskas yra nuolatiniame judėjime arba "tapsme", o tai yra pirmutinis dialektinio materializmo principas. 281-me puslapyje dr. Nogar šitaip užbaigia Tėvo Teilhard veikalo PM įvertinimą: "Ideologinės tėvo Teilhard de Chardin interpretacijos yra paremtos tiktai intuicija, išplaukiančia iš kai kurių labai ribotų evliucijos problemų

fazių; taigi tai intuicija, bet ne mokslas. Tad biologas dr. R. Nogar, O.P. neįrikiuoja "The Phenomenon of Man" į mokslo kategorijos veikalų tarpą, nes jis yra daugiau ideologijos ir intuicijos kūrinys, bet tiktai ne mokslo veikalas.

Profesorius Louis Bounoure ir Teilhardas

Prof. L. Bounoure, biologas ir jaunystėje buvęs didelis evoliucijonistas, savo knygoje "Recherche d'une doctrine de la vie"[2] VII skyriuje, pavadintame "L'illuminique ideologique de Teilhard de Chardin" (131-179 psl.) pastebi (148 psl.), kad Teilhardo doktrina yra "entrangere a la science at au reel". Bounoure sako, kad Teilhardo kosmologinė sistema yra nepagrįstų idėjų rinkinys, neturinčių jokio ryšio su tikrojo pasaulio faktais, suraizgyta su keistu žodynu, kuriam aiškinti prireikė parašyti didoką "Le Lexique". Pasak Bounoure, tai nėra joks žodynas, o tiktai tiršta minčių mišrainė, kurią reikėjo bent kiek praskaidrinti.

Le Lexque puikiai pabrėžia, sako prof. Bounoure, proto susipainiojimą, kuris yra teilharizmo savybė (150 psl.). Tariamoji super-evoliucija yra vaikiškas biologinės revoliucijos supainiojimas su žmonijos progresu (155 psl.), pvz. ugnies, rato, garo mašinos, antibiotikų, atominės bombos ir kt. atradimu — juk visa tai nieko bendro neturi su biologine arba organine evoliucija. Tai nieko bendro neturi nei su kosmine arba visatos evoliucija. Teilhardo išvedžiojimai yra "infantilisme ideologique" (ideologinis vaikiškumas. 169 psl.), jo svajonių sferos kosmo-teogenija niekada nebus minima pozityvinės patirties tribunole (1687 psl.). Kai kas jį pristato poetu — tai tiktai mandagus pasakymas, kad Teilhardas nėra nei teologas, nei filosofas, nei tikras mokslininkas (178 psl.). Teilhard de Chardin pasisekimas paeina nuo tariamos jo mokslo aureolės, poetinio lyrizmo, aukso amžiaus pažado ir nuo "d'un inspire generaux" — didžiadvasio įkvėpėjo.

Garsusis biologas dr. Maurice Vernet įvertina "The Phenomenon of Man"

Dr. Maurice Vernet, žinomas biologas, parašė didelę studiją[3] "La grande illusion de Teilhard de Chardin", kurioje labai kruopščiai išnagrinėjo Teilhardo "The Phenomenon of Man"

mokslo žvilgiu, būtent biologijos, fiziologijos ir evoliucijos prasme ir priėjo išvados, kad jo išvystytoje vizijoje nėra nieko moksliško ("une representation qui n'a plus rien de scientifique", 105 psl.). Ta proga galima priminti, kad evoliucijonistas Th. Dobzhansky[4] pripažįsta, kad Teilhardas net nebuvo susipažinęs su moderniąja biologija...

Paleontologijos prof. George G. Simpson nuomonė

Vienoje knygoje, straipsnyje "Evolutionary Theology: The New Mysticism"[5] garsusis evoliucijonistas George Gaylord Simpson (471-474 psl.) labai kritikuoja Teilhardo veikalą, kad jis painioja mokslą su religija, vartoja poetišką stilių, kuris perdaug komplikuotas sintaksės atžilviu ir kuris yra įtartinai metaforiškas. Turime knygą, pristatytą kaip mokslo darbą, o pašvęstą tezei, kuri moksliškai nėra įrodoma... Mistinis dėstymas palaipsniui ir nejučiomis pereina į mistinę religiją... Teilhardo kalba apie energiją yra "double talk", nes ką jis kartą apibūdina "spiritual", paskui tą patį dalyką vadina "physical"... Tokie netikslumai ir prieštaravimai yra nuolatinė Teilhardo problema... Jo veikalas yra tautologija". Taip Simpson pabaigia savo pastabas.

Kitoje vietoje[6] Simpsonas pripažįsta, kad Teilhardas buvo labai patraukli asmenybė. Jo žavumas padėjo susidaryti jo asmens *kultui:* savo ordino uždraustas spausdinti knygas, jis leido "samizdat", kaip kad dabar sakoma. Simpsonas savo straipsnį užbaigia šitaip: nežiūrint jo paties bei jo užtarėjų ir recenzentų pretenzijų, reikia pasakyti, kad jo PM nėra evoliucijos mokslo veikalas arba nėra religinių išvadų kildinimas iš mokslinių prielaidų ("it should not be taken either as a scientific treatise on evolution or as a derivation of religious conclusions from scientific premises").

Prof. P. B. Medawar įvertinimas

Nobelio premijos laureatas prof. P. B. Medawar[7] paskyrė 10 puslapių (71 - 81) svarbiausiojo Teilhardo veikalo įvertinimui biologijos, fizikos ir evoliucijos atžvilgiu. Medawaro nuomone, Teilhardo *stilius sudaro turinio iliuziją* — jis vartoja euforiniai "įkaušusios" prozinės poezijos kalbą (72 psl.). Meilė esanti pa-

trauklumas tarp atomų (kai jie jungiasi į molekules) ir toji meilė pasireiškia ne vien tiktai organiniame pasaulyje, bet ir visur (bent rudimentinėje būklėje), nes argi kitaip ji galėtų ir fiziškai pasireikšti taip pat ir aukštesnėje sferoje, taigi ir tarp mūsų, t.y. "hominizuotoje formoje" (75 psl.).

Dar svarbesnis reikalas, sako Medawar, yra tas, kad Teilhardas nuolatos ir sistematiškai skaitytoją *apgaudinėja* žodžiais (74 psl.). Jis giriasi, kad jo veikalas yra grynai mokslinis darbas, o tuo tarpu jis *metaforos* prasme vartoja žodžius energija, jėga, įtampa, impulsas, dimensija ir kt. Pvz. sąmoningumas jam kartais atrodo kaip energijos reiškinys. Kitoje jo veikalo vietoje kaip dimensija arba kažkas panašaus į masę, o dar kitur, rodos, kažkas labai difuziškai praskiesta...

Teilhardas nesuvokia moderniosios evoliucijos tikrosios silpnybės, būtent pilnos atmainų terorijos neturėjimo ir evoliucijai kandidatų kilmės klausimo. Esą nepakanka pasakyti, kad mutacijos yra genetinio įvairumo šaltinis, nes juk tokia yra mutacijų definicija..., tačiau pavadinti "complexification" kaip sąmonės ar sąmoningumo apsireiškimą yra *apgalvotas žodžių piktnaudojimas*. Teilhardas nesilaiko moderniosios evoliucijos teorijos, o laikosi jau atgyvenusių Lamarck'o pažiūrų. Teilhardas sykiu su Sir Julian Huxley pašiepiančiai atsiliepia apie antrąjį termodinamikos (entropijos) dėsnį sakydamas, kad evoliucija jį nugali, bet tai yra tik juodviejų minčių sąmyšio padaras, sako Medawar. Kad evoliucija turi privilegijuotą ašį, tai nėra mokslu paremtas tvirtinimas.

Medawar duoda daugiau pavyzdžių ir citatų, kur Teilhardas prasilenkia su gamtos mokslų tiesomis. Jų visų išvardinti čia nėra vietos. Trumpai paėmus, Medawar sako, kad didesnė Teilhardo veikalo dalis yra nesąmonė (71 psl.); jo darbas priklauso prie philosophy - fiction (filosofijos apysaka, 79 psl.). Medawar Teilhardo "The Phenomenon of Man" tiesiog vadina "apgaulių maišeliu" (bag of tricks) ir stebisi, kodėl kai kurie žmonės taip lengvai leidžiasi apgaunami. Yra pasimokiusių žmonių, kurių išsimokslinimas ar išsilavinimas tačiau yra žemesnis, negu jų sugebėjimas analitiškai logiškai galvoti. Tokiems asmenims Teilhardo veikalas galbūt yra patrauklus dėl sekančių priežasčių:

1. Knyga parašyta nesuprantamu stiliumi ir skaitytojai gali pamanyti, kad ji yra labai gilios minties, nes ją sunku suprasti.

2. Knyga deklaruoja, kad žmonija yra nelaimingoje būklėje. būtent, pagauta erdvės – laiko bei kosminės gravitacijos ligos; Teilhardas pasiūlo ir vaistus tai ligai nugalėti, tačiau jie yra tokie neaiškūs ir taip įtartini bei nutolę nuo praktiško pritaikymo, kad niekas jais nepasinaudos.

3. *Neprofesionalai* ir visoki *mėgėjai* nemato ir nesupranta, kad Teilhardas nesilaiko mokslo raštuose priimto padorumo, kas yra "logical argument" ir kad jis "practiced an intelectually unexiting kind of science".

4. Huxley pritaria klaidingai Teilhardo minčiai, kad taip vadinamoji psicho-socialinė žmonijos evoliucija ir gyvųjų organizmų genetinė evoliucija yra tiktai nuolatinio integralinio proceso du epizodai. Daug kur Huxley pabrėžia paraleliškumą tarp savo ir jo draugo Teilhardo minčių. Ir vis dėlto, nežiūrint to juodviejų sutapimo, Huxley sako, kad jis negali žygiuoti sykiu su draugu Teilhardu galantiškame bandyme sutaikinti krikščionybę su evoliucijos implikacijomis ("Teilhard is somewhat difficult to follow"). O tai juk ir buvo Teilhardo tikslas..!

Teilhardas ir chemija

Chgemiką erzina tariamame mokslo veikale randami šitokie išsireiškimai: "Silikatai, vanduo ir anglies dioksidas — tie esminiai oksidai susidarė bedegant ir neitralizuojantis tų elementų afinitetams (gimininingumams). Tai schemai vykstant toliau, susidarė mineralinio pasaulio įvairumas (68 - 69 psl.) ... "Žiūrint biologiškai, mineralų charakteristika yra tokia, kad jie pasirinko kelią, kuris juos per anksti uždarė savyje" (PM, 69 psl.). Panašioje dvasioje parašyti ir kiti "cheminiai" sakiniai: "tie pirmykščiai vandenys be abejo buvo šiltesni, negu mūsų jūros šiandien ir labai perpildyti laisvais valentingumais (prancūziškam originale parašyta "chimizmais" ("chimismes"), kuriuos vėlesnieji laikai turėjo absorbuoti ir nustatyti" (91 psl.). Tai juk nesąmonė, nors ir galėtų atrodyti labai "moksliškai". O kaip štai gali chemikui patikti, kad ir toks sakinys: "Dėl įgimtos struktūros molekulės netinka augimui. Kad jos galėtų didėti ir plėstis, jos turi, taip sakant, išeiti iš savęs ir griebtis grynai išorinio susijungimo *triuko:*susivienyti ir jungti atomus prie atomo, bet iš tikrųjų nesusilydant ir nesusijungiant (PM, 91 psl.). Štai tau kas, kokia nesąmonė..!

Teilhard ryšiai su paleontologija

Evoliucionistai ieško tarpinės formos tarp žmogaus ir bezdžionės ("missing link"). Kai iš to ryšio fosilijose (iškasenose) neranda, tai bando tą vadinamąją "trūkstamąją grandį" sukurti — kas turėtų būti evoliucijos fakto įrodymas. Viena iš tokių paleontologinių *apgaulių* buvo Piltdown Man arba Eoanthropus dawsoni. Tai buvo vienas iš didesniųjų paleontologinių ir antropologinių klastojimų. Viso pasaulio antropologinė, paleontologinė ir geologinė raštija džiūgavo beveik per 40 metų dėl tokio evoliucijos "triumfo" (nuo 1913 iki 1953 metų), kol pagaliau J. S. Weiner'is[8] tą klastą iššifravo. Toje sferoje dalyvavo Ch. Dawson, kun. Teilhard de Chardin ir Arthur Smith Woodward, muziejaus direktorius. Iš šalies į tą dalyką kartais dirsteldavo ir Sir Arthur Keith bei kiti. Kaukolė buvo tikro žmogaus, o apatinis žandikaulis — tikros bezdžionės, tik tinkamai apdorotas, kad sunkiau būtų atpažinti. Dantys buvo nudildinti ir chemiškai apdirbti (tamsiai nudažyti su kaulo bichromatu, taigi pasendinti).

Weiner'is savo knygoje visai aiškiai pirštu neparodo, kuris iš ką tik minėtų asmenų yra kalčiausias, tačiau kitas mokslininkas, Ronald Millar[9] 232 psl. rašo, kad "the evidence against the priest (taigi Teilhard de Chardin) is as black, *if not blacker*, than that against Dawson". Gaila Teilhardo, kad jis iš perdidelės evoliucijos meilės turėjo įsivelti į šį didelį evoliucijos teorijos klastojimą...

Teilhardas pridėjo rankas, bent straipsniais, dar ir prie kito bandymo surasti panašią "tarpinę grandį" tarp žmogaus ir bezdžionės. Tai vadinamas Pekino žmogus, arba Sinanthropus pekinensis ir susijęs su Teilhardo vardu. Tačiau tą "žmogų" atrado ne Teilhardas, o dr. Black ir kiti veikėjai, kurie iš Amerikos fundacijų gavo virš 300,000 dol ieškojimo tikslams. Netoli Choukoutien kaimo, prie Pekino, dr. Black rado vieną dantį (jis manė, kad tas dantys priklauso tarpinei grandžiai tarp žmogaus ir bezdžionės) ir iš jo sprendė, kad jam pavyko surasti naują "bezdžionžmogio" rūšį: jį pavadino Sinanthropu ir 1927 metais parašė straipsnį į "Palentologia Sinica" apie to danties istoriją. Teilhardas ten dalyvavo kaip neoficialus stebėtojas.

Choukoutieno apylinkėje senovėje, bet ne taip jau seniai, buvo išsiplėtusi kalkių deginimo pramonė. Klintims deginti buvo vartojami šiaudai arba žolės ir todėl liko daug pelenų. Liko ir nevisai primityvių įrankių ir ugnies vartojimo žymių bei nemažai

kaukolių, kurių viršus buvo prakirstas. Buvo aišku, kad tokia neprimityvi pramonė buvo Homo sapiens darbas. Teilhardas iškvietė iš Paryžiaus jo buvusį profesorių, žymiausią antropologą Marcelin Boule norėdamas pasigirti įdomiais Sinanthropo radiniais. Boule buvo nepatenkintas pakvietimu: jo nuomone to Pekino "žmogaus" kaukolė priklausė bezdžionei makakei (macaque – macacus). Teilhardas nesutiko ir nenusileido ir tarp 1930 ir 1937 metų parašė prieš Boule daug tą temą liečiančių straipsnių į "Revue des questions scientifiques" ir į "Les etudes" ir kitus, *kaitaliodamas* savo nuomonę. Apie tai plačiai rašė airių antropologas kun. Patrick O'Connel, B.D., kuris tuo laiku gyveno Kinijoje ir stebėjo tuos įvykius,[10] Apie tai trumpai buvo rašyta ir "The National Register" 1968 m. vasario 11 d. laidoje.[11] Ronald Millar tuos įvykius aprašė (l.c.) 176 psl. ir kt. O'Connell l.c. 131 psl. plačiau rašo, kaip buvo aptikta Pekino žmogaus apgaulė (How the Peking Man *fraud* was discovered).

Msgr. dr. Leo S. Schumacher[12] 43 psl. tuo pačiu klausimu primena, kad prancūzų laikraštis "Le Monde et la Vie" įdėjo straipsnį, pavadintą "Teilhard Savant? Une Imposture Scientifique". Monsignoras tame pačiame 43 psl. rašo: "... It was proved beyond all reasonable doubt that the Peking man was nothing but a *fraud*". Taigi paleontologas Teilhardas ir čia (kaip ir su Pilldown man apgaule) padarė antrąją, švelniai kalbant, "išdaigą". Tad visai be jokio pagrindo Teilhardas tą tokio mokslininko ir žinovo profesoriaus Marcelin Boule pripažintą bezdžionę macaque vadina (PM 195 psl.) "Quite man" ir "in the full sense of word intelligent being"... Sic! Teilhardas tikrą bezdžionę pavadino tikru žmogumi.

U ž b a i g a

Prof. E. O. Wilson[13] sako, kad evoliucija iš esmės yra konservatyvus procesas, o ne novatoriškas. Jos strategija yra priešintis aplinkos pasikeitimams. Teilhardas mano kitaip. Pagal Wilsoną galima būtų pasakyti, kad evoliucijos eigos išpranašauti negalima, net ir spėliojant apie eventualius naujausius genetinius bandymus "cloning" ir "recombinant DNA" smarkią pažangą, bet ir galimas baisias jų pasekmes. Tačiau tie spėliojimai — bent tuo tarpu — išeina iš pozityviojo mokslo ribų. Apie tai plačiau galima būtų pakalbėti kita proga.

Teilhard de Chardin tariamai mokslinį veikalą "The Phenomenon of Man" analizavo ir kun. dr. J. Vaišnora, MIC.[14] Jis vienoje savo straipsnio vietoje trumpai pasako (remdamasis mokslinių ekspertų duomenimis), kad "Le Phenomene Humain" yra *antimokslinis veikalas*.

Maritainas Teilhardo veikalą (PM) vadina "Theology fiction", Medawar — "Philosophy Fiction", o dr. Tomas Žiūraitis, O.P.[15] savo straipsnyje apie evoliuciją Teilhardo svarbiausią veikalą (PM) vadina "Science Fiction", bet sykiu ir pagiria Teilhardo lyrinį impulsą bei jo lyrinės dvasios nuoširdumą. Gal tuo Chardin patraukia ir agnostikus. Kaip sako evoliucionistas ir didelis Teilhardo advokatas Claude Cuenot[16] 44 psl.: "what is striking is the attachment to him of agnostics" (nuostabu, kaip agnostikai yura prie jo prisirišę). Tačiau Cuenot knygoje (l.c. 102 psl.) yra ir šie sakiniai apie Teilhardo de Chardin veikalą PM: "It is not a positive science in the technical sense of the word..." ir pagaliau žemiau: "... it is a dialectic nature in Engel's sense" — "tai nėra tikras ("pozityvus") mokslas profesionaline prasme"...; "jis yra dialektinio pobūdžio Engelso prasme".

Prancūzų komunistų vadas Garaudy pasiūlė maskoliams "Le Phenomene Humain" išversti rusų kalbon. Tą jie labai mielai atliko.

Klausimas, kodėl taip su Teilhard de Chardin įvyko? Labai sunku rasti tinkamą atsakymą. Teilhardas iš išsilavinimo buvo geologas. Kaip minėjome, Dobzhansky jam prikišo, kad jis nepažinojo biologijos. Iš minėtų autorių aprašytų faktų atrodo, kad jis nelabai buvo stiprus ir antropologijoje bei paleontologijoje ir net moderniosios evoliucijos teorijose (o kai kas jį laiko didžiausiu šių dienų paleontologu, sic!). O gal jis persiėmęs ta didžiąja mistiškai - poetine ir kosmine vizija, pro pirštus žiūrėjo į mokslą ir jo faktus bei metodus?

Svarbiausia jo nemoksliškumo priežastis galėjo atsirasti dar ir štai dėl ko: kiekvienas mokslas (chemija, fizika, botanika, astronomija) turi savo *aprėžtą* sritį, o kai norima susintetinti "bendrąjį kosmoso mokslą", apimantį neorganinio ir organinio pasaulio architektūrą ir žmogaus fenomeną bei žmogaus kilmę, tai susiduriama su nenugalimais moksliniais - techniniais sunkumais, kurie perviršija ir Teilhardo de Chardin jėgas ir didžiausios fantazijos

visus išteklius. Ir iš viso atrodo, kad tokia sintezė mokslinėje plotmėje nėra galima, ką ir parodo Teilhardo pavyzdys.

Panaudota literatūra, pastabos ir išnašos:

1 Dr. Raymond Nogar, O.P., The Wisdom of Evolution, Doubleday & Co., Garden City, N.Y. 1963; 249 - 251 ir 281 psl.

2 Louis Bounoure, Recherche d'une Doctrine de la Vie: Paris, Robert Laffont, 1964.

3 Dr. Maurice Vernet, La Grande Illusion de Teilhard de Chardin, Paris, Gedalge, 1964.

4 Th. Dobzhansky, Mankind Evolving, New Haven, Yale University Press, 1962, 347 psl.

5 Darwin: A Norton Critical Edition, compiled by Philip A. Appleman, published by W. W. Norton Company, Inc. 1970, 470 - 476 psl.

6 G. G. Simpson, On the Remarkable Testament of the Jesuit Paleontologist P. Teilhard de Chardin: Scientific American, 1960, 201 - 207 psl.

7 P. B. Medawar, The Art of Soluble, London, Methuen & Co., Ltd. 1967, 71-78 psl.

8 J. S. Weiner, The Pilldown Forgery, Oxford University Press, 1955.

9 Ronald Millar, The Piltdown Man, St. Martin's Press, New York, 1972, 232 psl.ir kitose vietos.

10. Rev. Patrick O'Connel, B.D., Science of Today and the Problem of Genesis, Hawthorn, California, 1969.

11 The National Register, February 11, 1968, 4 psl. (E. O. Podell laiškas – straipsnis).

12 Monsignor dr. Leo Schumacher, The Truth About Teilhard de Chardin, Catholic Polls, 86 Riverside Drive, New York, 1971, 41-44 psal.

13 Edward O. Wilson (Harward University), Thomas Eisner (Cornel U.), Winslow B. Griggs (Carnegie Institute of Washington), Life on Earth, 2nd Printing, Sinauer Associates, Inc., Stamford, Conn. 1974, 7 psl.

14 Dr. J. Vaišnora, MIC, Dar dėl Teilhard de Chardin, Draugas, 1969 m. gruodžio 27 d., 3 psl.

15 Dr. Tomas Žiūraitis, O.P., Savotišką kritiką svarstant, Darbininkas, 1973 m. birželio 15 d., Nr. 24, 6 psl.

16 Claude Cuenot, Science and Faith in Teilhard de Chardin, GP Garnstorn Press (The Pierre Teilhard de Chardin Association of Great Britain and Ireland), London 1967, 102 ir 44 bei kiti pusl.

IŠ ATSIMINIMŲ APIE KUN. A. ŠMULKŠTĮ

B. ŽUKAUSKAS

1918 metų pavasarį grįžau iš Rusijos į Lietuvą. Kaip Rusijos ateitininkų centro valdybos narys buvau įgaliotas užmegzti kontaktą su Lietuvos ateitininkais ir rūpintis sudaryti likvidacinį organizacinį vienetą, kuris rūpintųsi Rusijos ateitininkų veiklos likvidavimu ir Lietuvoje jos organizavimu.

Atvykęs į Vilnių, greitai susirišau su Vilniuje veikusia ateitininkų kuopa, kurios pirmininku buvo Tomas Sereika. Sužinojau, kad ateitininkų centrinio organo nebuvo, todėl į Vilniuje veikusios kuopos sąstatą buvo kooptuota parvykusių iš Rusijos ateitininkų ir sudaryta likvidacinė - organizacinė komisija, kurios pagrindinis uždavinys buvo susirišti su kituose miestuose veikusiomis ateitininkų kuopomis ir apie naujuosius metus (Kalėdų atostogų metu) sušaukti visos Lietuvos ateitininkų konferenciją.

Minėta konferencija savo uždavinį atliko labai sėkmingai. Vokiečių okupacijos varžtams kiek atsileidus ir esant galimybei laisviau važinėti iš apskrities į apskritį, stengiausi susisiekti su kai kuriomis kuopomis asmeniškai. Ypatingai man rūpėjo Marijampolė, kur numačiau baigti gimnaziją. Ten nuvykau vasaros metu, bet mokslo metai dar nebuvo pasibaigę, nes pavėluotai buvo pradėti. Nuvykęs susiieškojau ateitininkų kuopos narius ir jiems padedant buvo sušauktas kuopos susirinkimas, kur man buvo leista padaryti pranešimą apie Rusijos ateitininkų veiklą. Mano pranešimo klausė ir tuometinis gimnazijos inspektorius kun. A. Šmulkštys. Tai buvo pirma mano su juo pažintis. Neužilgo atvykau ton gimnazijon kaip jos 7 klasės mokinys. Ten turėjau progos kun. A. Šmulkštį pažinti kaip mokytoją ir politinį veikėją.

Aukštas, gana stambaus ir tvirto kūno sudėjimo, bet gana malonios išvaizdos, akiniuotas. Iš povyzos autoritetingas, savimi pasitikįs. Kalbant kai kada pro akinių stiklus savotiškai sukdavosi akys. Ypač darant pastabą, kurią daryti jam nebuvo malonumas, bet kaip vyresnis ir jausdamas pareigą ją padaryti. Asmeniškai juo tikrai pasitikėjau ir nejaučiau kokio nors varžymosi pasakyti, ką sakyti radau reikalinga.

Mokytojas

Kun. A. Šmulkštys gimnazijoje mokė lietuvių kalbos. Anksčiau mano lietuvių kalbos mokytojais buvo žinomi kalbininkai Juozas Balčikonis ir Jonas Jablonskis (Martyno Yčo gimnazijoje Voroneže). Bet tai buvo žemesnėse klasėse. Kun. A. Šmulkštys lietuvių kalbą mokė aukštesnėse klasėse; svarbiausia — lietuvių literatūrą. Na, žinoma, rašydavome dažnus rašinius ar tai nurodyta tema ar laisvai pasirinkta. Kaip mokytojas buvo savo dalyko žinovas ir metodikas. Savo žinias mokėjo perduoti mokiniams ir tikrai juos suidominti. Savo metodu primindavo ir anksčiau jau praeitas etimologiją ir sintaksę. O tai darydavo taip: ištaisęs rašomuosius darbus ir juos grąžinęs mokiniams, iššaukdavęs mokinį prie lentos padiktuodavo sakinį, kuriame buvo padaryta klaida. Mokinys turėdavo tą sakinį išnagrinėti ir tuo akivaizdžiai parodydavo klaidą, kas tvirčiau pasilikdavo mokinio sąmonėje. Tuo būdu ne tik buvo kartojama sintaksė, bet ir senai praeita etimologija.

Jis buvo ir pirmaeilis pedagogas, mokąs švelniai prieiti prie mokinio ir jį pakreipti norima linkme. Visą gyvenimą pasiliko atmintyje toks atsitikimas. 1919 - 20 mokslo metais buvau Marijampolės ateitininkų kuopos pirmininku. Kuopa buvo suskirstyta į keliolika būrelių bei keletą sekcijų. Kuopos veikimas buvo labai gyvas. Būrelių ir sekcijų susirinkimai vykdavo gimnazijos patalpose, nes be Blaivybės draugijos salės, kur vykdavo irgi įvairių padalinių susirinkimai, maža buvo patalpų, kur galėjo vykti didesnių sambūrių susirinkimai.

Gimnazijos patalpų raktus turėjo gimnazijos sargas. Žinoma, kad sargas turėjo sekti, kad mokiniams palikus patalpas, jos būtų paliktos tvarkoje ir užrakintos. Mes stengėmės patalpų neprišiukšlinti, jas palikti tvarkoje ir kai kada sargams šiek tiek atlyginti už patalpų išvalymą, ypač po pasilinksminimų. Aišku, kad ižde perdaug pinigų neturėjome ir gausiai atsilyginti negalėjome. Tad sargai ėmė skųstis, kad paliekame priterštas patalpas ir jiems tenka jas papildomai vis valyti. Skųsdavosi ne gimnazijos direktoriui dr. K. Jokantui, bet inspektoriui kun. A. Šmulkščiui.

Vieną kartą man jis tai pasakė, kad jeigu patalpų nepaliksime tvarkoje, tai jis negalės leisti jose rinktis. Pasakiau, kad padalinių pirmininkai stengiasi patalpas palikti švarias. Jis pakartotinai man priminė sargų nusiskundimą, kuris man atrodė buvęs ne-

pagrįstas. Tuomet aš jam atsakiau, kam jis daugiau tikįs — man, ateitininkų pirmininkui, ar gimnazijos sargui. Gali būti, kad tai pasakiau kiek aštresniu tonu, nes atrodė, kad norima daryti veikimui kliūčių — neleisti daryti gimnazijos patalpose susirinkimų. Tuo metu jis man nieko nesakė. Bet praėjus porai dienų, vienos pertraukos metu, jis priėjęs prie manęs paėmė už parankės ir labai švelniu tonu pastebėjo, kad taip elgtis nederėtų...

Žymi gimnazijos mokytojų dalis buvo jauni, studentai ar net ir abiturientai: Vincas Vilkaitis, Antanas Arminas, Kostas Barniškis, Onutė Muraškaitė, Vaclovas Kasakaitis, Juozas Barkauskas, Juozas Dailidė, Michelbergaitė ir kt. Mokiniai ruošdavo dažnus šokių vakarus. Visi jaunesnieji mokytojai buvo nevedę. Buvo kelios vyresnio anmžiaus mokytojos. Nevisi mokytojai lankydavosi į mokinių ruošiamus paisšokimus. Tuo tarpu pabendrauti, na ir ta proga pasišokti daugumas norėdavo. Inspektorius kun. A. Šmulkštys turėjo gana didelį butą su erdviu salionu. Jis retkarčiais suruošdavo mokytojų subuvimus, į kuriuos pakviesdavo ir mergaičių bei berniukų gimnazijų 8 klasės mokinius. Tuose pobūviuose pavaišindavo arbata su pyragaičiais ir saldainiais.

Patys moksleiviai negalėdavome mokytojams atsilyginti, bet ir mums kun. Šmulkštys ateidavo į pagalbą. Moksleivių vardu visus sukviesdavo tokioms pat vaišėms. Mokytojų ir vyresniųjų moksleivių santykiai buvo gana draugiški ir tikrai korektiški. Nors gimnazijos direktoriumi buvo dr. K. Jokantas, bet faktiškai gimnazijai vadovavo kun. A. Šmulkštys. Retkarčiais jis suruošdavo gimnazijos moksleiviams viešas paskaitas. Vieną tokių suruošė apie idealią, platonišką meilę. Tokia tema paskaitą ruošti mintį bus davęs Tautos teatro gastrolių metu suvaidintas "Mirtų vainikas". Kiek prisimenu, jis meilę surūšiavo į idealią, kuri sau nieko nereikalauja, bet kitiems duoda, į tikrąją ir į seksualinę. Ta paskaita ypač žavėjo mergaites. Aišku, kad daugelis jų į paskaitininką "įsimylėjo"...

Išrinktas atstovu į Steigiamąjį Seimą, kun. Šmulkštys trumpą laiką mokytojavo "Aušros" gimnazijoje. Tem ta pačia tema kalbėjo. Ir ten turėjo didelį pasisekimą. Tik neilgai trukus po tos paskaitos vienas 8 klasės berniukas mirtinai nusišovė, o viena mergaitė šovėsi, bet liko gyva. Buvo plačiai pasklidusios kalbos, kad tai jiedu darė tos paskaitos paveikti...

Santykiai su ateitininkais

Kas subūrė ateitininkus, įsikūrus Marijampolės "Žiburio" gimnazijai 1918 m., nežinau. Bet 1918 m. vasarą atsilankęs tenai ir darydamas pranešimą mačiau, kad juos globoja kun. A. Šmulkštys, kuris ir pats klausėsi mano pranešimo.

Man esant kuopos pirmininku, jis į veikimą nesikišo, bet prašomas pagalbos visuomet padėdavo. Be kitų sekcijų buvo įsikūrusi ir dramos sekcija, kurios be kitų uždavinių, kaip studijų ir lavinimosi vaidybos mene, buvo uždavinys paruošti vaidinimus numatytam vakarui. Taip 1919 mokslo metų pradžioje (gal vėlyvą rudenį) minėta sekcija suruošė Liudo Giros "Keršto" vaidinimą. Režisavo kun. A. Šmulkštys. Kadangi pagal Girą tame veikale visi veikiantieji asmenys žūva, režisorius tragedijos galą žymiai ištaisė pagal savo skonį.

1920 m. pavasarį jis surežisavo jo paties parašytą veikalą "Vakarinė daina", kuris vėliau buvo pavadintas "Praamžius kitaip lėmė". Žodžiu, jis pats į ateitininkiškąją veiklą nesikišo, bet prašomas pagelbėdavo visomis savo išgalėmis.

Politinė veikla

Politinę veiklą judinti ir koordinuoti dar 1918 m. rudenį buvo sukurta krikščionių demokratų slapta kuopelė. Toje kuopoje daugiausiai dalyvavo gimnazijos mokytojai: dr. K. Jokantas, kun. A. Šmulkštys, kun. V. Borisevičius, V. Kasakaitis. J. Sakalauskas, K. Barniškis, O. Muraškaitė - Račiukaitienė, M. Endziulaitis. Iš kitų — A. Staugaitis ir kt. Pažioje pradžioje prieš išvykstant savanoriais į kariuomenę, ten veikė dar ir Antanas Matulaitis bei Antanas Endziulaitis. Mudu su A. Matulaičiu gyvenome Blaivybės namų viename kambaryje. Čia būdavo dažni pasitarimai ir politinę veiklą dažniausiai diriguodavo A. Matulaitis, palaikydamas kontaktą su kuo būdavo reikalinga.

Dar 1918 m. rudenį pradėjome kaimuose organizuoti krikščionių demokratų skyrius ir daryti jiems politinius pranešimus, norėdami kaimo žmones paruošti būsimiems rinkimams ir juos politiškai šviesti. Mieste užmezgėme kontaktą su labiau susipratusiais amatininkais ir darbininkais. Per politinės - organizacinės sekcijos narius platinome atsišaukimus ne tik mieste, bet ir kaimuose, nes ten buvo lengviau atsišaukimus išplatinti.

1918 m. vėlų rudenį iš Kvietiškio dvaro darbininkų gavome

žinią, kad vokiečiai ruošiasi iš to dvaro išgabenti Vokietijon 33 trigius kumelius. Tai buvo žiaurus Lietuvos ūkio apiplėšimas. Reikėjo kaip nors tai sutrukdyti. Tai buvo jau Vokietijos revoliucijai prasidėjus ir mitingai buvo jau nedraudžiami.

Vieną šeštadienio popietę mudu su Antanu Staugaičiu, susitarę su Kvietiškio dvaro darbininkais, nuvykome pas juos. Greitai buvo sušauktas darbininkų mitingas. Prie kumetyno susirinko daugiau šimto jaunų vyrų, kuriuos įtaigojome, kad neleistų iš dvaro išvežti jokių padargų, gyvulių ar ko kito. Man bekalbant, atėjo dvare gyvenąs vokiečių karinės valdžios paskirtas "amtsvorsteheris", vedinas 12 ginkluotų vokiečių kareivių. Su jais atėjo Lietuvos vokietis, buvęs to dvaro ūkvedis ar kitoks pareigūnas. Tas pareigūnas, pasilypėjęs ant suolo, nuo kurio mudu su Staugaičiu kalbėjome, norėjo prabilti į darbininkus, bet jie jam kalbėti neleido. Paprašęs, kad man leistų darbininkus nuraminti, prašiau jų laikytis ramiai ir nekliudyti net mus suimti, nes vistiek, nors mes ir nuginkluotume kareivius, vokiečiai jų atsiųstų daugiau ir tuo būdu gali būti bereikalingas kraujo praliejimas.

Darbininkai nusiramino. Vokiečiai, norėdami laimėti darbininkus palankumu, čia pat paskelbė, kad jiems nuo tos dienos visas atlyginimas, ordinarija pakeliami dvigubai. Bet darbininkai, matydami lengvą laimėjimą, nepalinko vokiečių pusėn ir vokiečiai nedrįso mudviejų čia pat suimti.

Tik kitą sekmadienį, mažesnėje blaivybės salėje, man pirmininkaujant berods 8 klasės moksleivių kuopelės susirinkime, atėjo du žandarai manęs suimti ir nusivedė į kriminalinės policijos būstinę. Ten mane per vertėją apklausinėjo ir uždarė į kalėjimą. (Vertėju buvo žydas Zurobkė, kuris buvo vokiečių agentas). Į kalėjimą reikėjo eiti pro kun. A. Šmulkščio namą. Tik išėjus iš policijos, pro šalį ėjo dvi moterys, kurių paprašiau, kad jam praneštų apie mano suėmimą. Jos greitai nubėgę pranešė, ir man einant pro jo namus, jis vienplaukis išbėgo pasiklausti, už ką esu suimtas. Žandarai mums kalbėtis neleido, bet jis tuojau ėmėsi žygių mane iš kalėjimo išleisti.

Tuo metu Marijampolės burmistru buvo neseniai iš Rusijos grįžęs karininkas S. Zaskevičius. Kun. A. Šmulkštys nedelsdamas susirišo su juo ir už 10,000 markių užstatą buvau iš kalėjimo paleistas. Atsilankęs į miesto tarybos posėdį, vokiečių apskrities viršininkas pareiškęs, kad nuo tokių bolševikų kaip Žukauskas ir

J. Lukoševičius reikalinga apsivalyti. Visai buvo aišku, kad jeigu ne kun. Šmulkščio rūpestis, būčiau buvęs išgabentas į kalėjimą Vokietijon.

Minėtos krikščionių demokratų kuopos pirmininku buvo kun. Šmulkštys ir jo rūpesčiu, žinoma, pagelbstint ir kitiems, buvo suorganizuotas Suvalkijos krikščionių demokratų suvažiavimas, kuris numatė asmenis ir sudarė jų sąrašą atstovais į Lietuvos Steigiamąjį seimą. Iš kalbamos kuopos atstovais į seimą buvo išrinkti kun. A. Šmulkštys, O. Muraškaitė - Račiukaitienė, dr. K. Jokantas, Vaclovas Kasakaitis, Antanas Staugaitis ir Antanas Matulaitis.

Buvo nutarta, kad šeštadieniais ir sekmadieniais kuopos nariai vyktų į kaimus padaryti pranešimus ir raginti žmones balsuoti už krikščionių demokratų bloko kandidatus. Jei kas nevykdavo, turėdavo mokėti į kuopos iždą 10 rublių pabaudos. Turtingesni ir mažiau judrūs nariai tuo naudodavosi, užtat kitiems tekdavo keliauti ne tik sekmadieniais, bet ir šeštadieniais. Dėl to nekartą protestuodavau prieš "buržujų" taktiką. Kun. Šmulkštys savo pareigas atlikdavo sąžiningai.

Kai kas jį laikydavo labai išdidžiu. Gal iš pažiūros jis toks ir atrodė, Bet jis toks iš tikrųjų nebuvo. Štai vieno minėtos kuopelės susirinkimo metu jis pažadėjo ateitininkams pakalbėti apie lietuvių politines partijas. Ir čia pat kreipėsi į mane, kad aš jo paskaitoj dalyvaučiau ir esant reikalui jį pakoreguočiau. Asmeniniai tuo laiku tame nemačiau nieko ypatingo. Mat buvau išgyvenęs rusų revoliuciją, dalyvavęs Rusijos lietuvių seime, kuriame pažinau įvairias partijas geriau, negu tą būtų davę ilgos studijos. Jis gi buvo likęs Lietuvoje ir su partijomis nebuvo arčiau susidūręs.

Bet iš posėdžio einant namo su kun. V. Borisevičium, jis juokdamasis pastebėjo faktą, kad kun. A. Šmulkštys mane viešai pakvietęs būti jo pranešimo koreferentu. To puikus ir išdidus asmuo nebūtų padaręs.

Vėliau, kuomet jis išplaukė į plačiuosius lietuviškos politikos vandenis, artimiau su juo bendrauti neteko. Tiesa, dirbdamas Steigiamajame ir vėliau antrajame seime kaip protokolininkas, jį sutikdavau, bet artimiau nebendravau. Iš šalies neatrodė, kad jis būtų turėjęs artimesnių santykių ir su kitų partijų žmonėmis. Atrodė, kad jis griežtai laikėsi savo partijos linijos ir dirbo jos nutarimų įgyvendinimui.

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS

A. A. PETRAS MINKŪNAS
1908.VIII.12 — 1987.III.10

Mūsų vienmintis, buvęs LKDS centro komiteto narys, kovo 10 d. iškeliavo į Tėvo namus, kaip ir kiti iškeliavę anksčiau ir dar kiti, kurie iškeliaus vėliau. Tačiau nei amžinatvės džiaugsmo viltis, nei netekimo skausmas pasilikusiųjų nesuramina. Velionio dar ilgai pasigesime, nes jis buvo išskirtinai šviesi ir tauri asmenybė. Būdamas gabus, darbštus, pakantus, draugiškas, jis netilpo nei savyje, nei šeimoje. Jis dirbo visuomenei daug ir išskirtinai prasmingai.

Baigęs teisę, garbusis velionis Lietuvoje buvo teismo kandidatu, išlaikė teisėjo egzaminus, buvo tardytoju, prokuroru, advokatu. Vakaruose, būdamas amerikietis (gimė Clevelande) ir mokėdamas anglų kalbą, labai daug padėjo broliams lietuviams stovykliniame gyvenime. Atvykęs Amerikon, dirbo Balfe, kur jo pagalbi ranka siekė dar didesnius būrius tautiečių.

Tačiau jis ir Balfe netilpo, netrukus įsijungdamas į ateitininkų veiklą, specialiau į Ateitininkų šalpos fondo darbą, kur jis keliolika metų gražiai talkino pirm. prel. J. Balkūnui. Lygiai keliolika metų, vėl su prel. Balkūnu, jis labai krupščiai dirbo Tautos fonde.

Į amžinatvę jį palydime giliai suspaustomis širdimis, nes jo būta išskirtinai tauraus lietuvio, nuoširdaus krikščionio, brangaus idėjos draugo.

A. A. KUN. JONAS KRIVICKAS
1914.II.5 — 1987.II.9

Žiemos šalčiams sukausčius žemę, amžinybėn iškeliavo politikas, visuomenininkas, mokslininkas kun. Jonas Krivickas. Jis gimė ir augo Pasvalio valsčiuje. Biržų apskrityje. Baigęs Biržų gimnaziją, jaunasis Jonas lankė Kuano kunigų seminariją ir 1938 m. buvo įšventintas kunigu.

Trumpai padirbęs Traupiuose ir Biržuose, kun. Jonas, mokslo troškimo vedinas, nukeliavo studijuoti į Vieną, kur įsigijo

teologijos licenciatą. 1948 - 50 m. filosofiją ir sociologiją studijavo Strasburgo universitete Prancūzijoje. 1945 - 55 m. buvo Strasburgo lietuvių kapelionas ir Lietuvių Sąjungos pirmininkas. 1949 - 55 m. buvo akredituotas lietuvių žurnalistas prie Europos tarybos. 1952 m. jis išrūpino lietuvių krikščionių demokratų priėmimną į Tarptautinę Krikščionių Demokratų Sąjungą (NEI), kurioje jis atstovavo LKDS. 1952 - 55 m. jis leido ir redagavo lietuvių krikščionių demokratų jaunimo laikraštį "Mūsų jaunimas".

Atvykęs Amerikon, velionis 30 metų dirbo pastoracinį darbą nelietuvių parapijoje Albany vyskupijoje. Tačiau niekuomet neatitrūko nuo lituviškos veiklos, aktyviai dalyvaudamas LB gyvenime, Katalikų Mokslų Akademijoje, Alkoje, "Krikščionis Gyvenime" leidykloje ir kt. Buvo aktyvus VLIKo, ALTo, Balfo, LB rėmėjas ir aukotojas. Reiškėsi ir spaudoje.

A. a. kun. J. Krivickas buvo didžiai šviesi ir kūrybinga asmenybė. Jo pasigesime.

DOMO JASAIČIO PALIKIMAS

Šių metų birželio 10 d. sukako 10 metų nuo dr. Domo Jasaičio mirties. Jį prisimenam todėl, kad jis savo darbais, mintimis ir tėvynės meile tebėra su mumis. Jo palikimas priklauso mums visiems, ir tuo didesnė jo dalis mums tenka, juo ryškesnis mūsų gėrio ir tėvynės laisvės ilgesys, juo stropiau ieškome savo gyvenimo prasmės, kurios matas — mūsų dvasinis turtas ir nepalaužiama geresnė ateities vizija. Tai ir yra praeities ir ją kūrusių žmonių minėjimo prasmė, tai yra mūsų himno linkėjimas iš praeities pasisemti stiprybės. Žvelgdami į Domo Jasaičio nueitą kelią, į jo meilę ir ištikimybę Dievui, tėvynei ir žmogui, tikrai galime pasisemti stiprybės savo žingsniams per besikeičiančias gyvenimo sąlygas , kurių bangavimas dažnai aptemdo didžiuosius principus.

Domo Jasaičio biografines žinias galime rasti šio žurnalo 1977 m. antrajame numery, P. Maldeikio straipsnyje. Todėl, nekartojant visų datų ir vietovardžių, atrodo, pakaktų paminėti, kad Domas gimė 1898 m. rugpiūčio 18 d. Stankaičių kaime, Garliavos valsčiuje, sąmoningo ir apsišvietusio ūkininko šeimoje. Jo tėvui Jurgiui ir vyriausiajam broliui Povilui teko praleisti daugiau metų caro kalėjime už draudžiamos spaudos platinimą ir

Domas Jasaitis

kitą veiklą, nukreiptą prieš carų priespaudą. Mažas būždamas, Domas kasdien bėgdavo bemaž 4 km. į Garliavos pradžios mokyklą. Baigęs šią mokyklą, ėmė mokytis berniukų gimnazijoj Kaune. Pirmajam pasauliniam karui prasidėjus, atsidūrė Voroneže, kur 1917 m. baigė Martyno Yčo gimnaziją. Tada pradėjo studijuoti mediciną Kievo universitete. Po bolševikų revoliucijos grįžo į Lietuvą ir išvyko tęsti studijų į Berlyną. 1923 m. įsigijo medicinos daktaro laipsnį Berlyno universitete, parašęs disertaciją apie ultravioletinių spindulių veikimą į defibrinuotą kraują ir į vandeninius organų ekstraktus. Jo disertacija buvo labai aukštai įvertinta. Po to spedcializavosi Paryžiuje ir 1925 metais pradėjo gydytojo darbą Šiauliuose. Kartu su antrojo pasaulinio karo pabėgėliais atsidūrė Vokietijoje, atvyko į Ameriką, gydė ligonius Tampos

džiovininkų sanatorijoj, Floridoj. 1968 metais išėjo į pensiją ir apsigyveno Mount Vernon, New Yorko valstijoj, kur tęsė savo nenutrūkstančią visuomeninę veiklą.

Savo darbe dr. Jasaitis buvo ne tik profesionalas, bet ir žmogus. Jam rūpėjo ne tik jo paties pacientai, bet visi, kuriems reikėjo pagalbos. Todėl Šiauliuose, dirbdamas kaip vidaus ligų gydytojas, jis įkūrė tuberkuliozinį dispenserį ir jam vadovavo, rūpinosi miesto sveikatos reikalais, 1930 metais perėmęs miesto sveikatos skyriaus vedėjo pareigas. Vėliau šiose pareigose vadovavo miesto ligoninės statybai, ir, ją pastačius, buvo jos direktorius; buvo Draugijos kovai su džiova ir medicinos draugijos pirmininkas, dėstė mokytojų seminarijoj higieną, anatomiją, biologiją ir fiziologiją, rašė straipsnius medicinos klausimais "Medicinoj" ir "Kova su džiova" metrašty.

Jis ne tik rūpinosi ligonių sveikata, bet ieškojo būdų padėti kiekvienam pagalbos reikalingam. Todėl "Vilties" draugijos moksleiviams šelpti Šiaulių skyriaus vadovavimas buvo jo rankose. Jis taip pat buvo Šiaulių miesto ir apskrities savitarpės pagalbos organizacijos pirmininkas. Atrodo, jis rūpinosi savo pacientais ne todėl, kad buvo jų gydytojas, bet todėl, kad juos mylėjo. Todėl vargu ar kuris kitas gydytojas tada turėjo tiek pacientų, kaip dr. Jasaitis. Savo rūpesčiu pacientais ir kita visuomeniene veikla jis buvo taip populiarus Šiauliuose, kad kai 1941 metais raudonieji okupantai jį suėmė, ne tik jo gausūs pacientai, bet ir to miesto darbininkai drįso reikalauti, kad jis būtų išleistas iš kalėjimo. Šie reikalavimai ir gydytojų trūkumas po dviejų mėnesių nepavykusio bandymo jį "perauklėti" privertė okupantą išleisti Domą iš kalėjimo.

Net ir pabėgėlių tarpe Vokietijoje jam užteko artimo meilės ir energijos rūpintis į vargą patekusiais broliais. Jo rūpesčiu ir jam vadovaujant, ėmė veikti lietuvių Raudonojo Kryžiaus skyrius, kuris pagelbėjo šimtams nedateklių ir netikrumą kenčiantiems lietuviams.

Domas yra sakęs savo draugams: "Gimiau su Dievo sukurta siela iš tėvų lietuvių. Taigi, ir juos man davė Dievas. Todėl myliu Dievą ir Tėvynę lygiai taip pat". Jam nei Dievas, nei Tėvynė, nei meilė nebuvo abstrakčios sąvokos, bet buvimo realybė ir gyvenimo prasmė, kuriai jis skyrė visą savo laiką, sugebėjimus ir energiją. Jo tėvynė buvo konkreti realybė — lietuviai, su kuriais

jis susitikdavo ir kraštas, kurio oru jis kvėpavo; ir jo meilė tėvynei buvo reali, sudėta ne iš svajonių ir atodūsių, bet iš konkrečių darbų, iš pastangų padėti pagalbos reikalingiems, kurių kentėjimai buvo ir jo paties skausmas. Todėl jis ir nesitenkino vien tik pacientų diagnozės nustatymu ir recepto parašymu, bet dalyvavo aukščiau minėtose organizacijose ir pats buvo dosnus savo laiku ir ištekliais.

Taip pat ir savo kraštas jam nebuvo tik lopelis žemėlapy ar vietovardžių rinkinys, bet daina ir istorija, banguojantis javas ir sodybos svirtis. Todėl Šiauliuose jis buvo vienas Kraštotyros Draugijos steigėjų ir jos vadovybės narys ir taip pat Lietuvos Pgražinimo Šiaulių skyriaus valdybos narys.

Jo dalyvavimas daugely organizacijų buvo paremtas supratimu, kad veiksmingas darbas anapus savo asmeniškų ir šeimos reikalų reikalingas talkininkų, taigi organizacijos. Talkos ir organizacijos prasmė jam buvo įgimta. Todėl dar nesulaukęs nė trylikos metų, jis įstojo į vos tik (1911 metais) įsikūrusią ateitininkų organizaciją ir pirmininkavo jaunesniųjų ateitininkų kuopelei Kauno berniukų gimnazijoj iki pat išvykimo į Voronežą. Atsidūręs Voroneže tuojau įsijungė į ateitininkų organizavimą savo lankomoj mokykloj ir dalyvavo jų valdyboje iki pat gimnazijos baigimo. Atieitninkų organizacija liko jam pirma ir svarbiausia per visą gyvenimą. Atvykęs studijoms į Berlyną, tuojau ėmė ten vadovauti studentams ateitininkams. 1921 - 1922 metais kartu su A. Juška redagavo ateitininkų ideologinį leidinį "Mūsų idėjos", aktyviai dalyvavo 1927 metų ateitininkų kongreso rengime, pirmininkavo kongreso prezidiumui, skaitė tame kongrese paskaitą, ilgus metus buvo Ateitininkų Sąjungos garbės teismo nrys.

Šios organizacijos idealas "Viską Atnaujinti Kristuje" buvo Jasaičio gyvenimo kelrodis ir jo veiklos variklis. Būdamas praktiškas veiklos žmogus, jis jautė šio šūkio svarbą kasdieniniam gyvenime, nes jam krikščionybė buvo kelias į glautinį išganymo tikslą per šio gyvenimo pakopas, vedančias į laisvę ne tik nuo savo asmeninės nuodėmės, bet ir nuo iškraipytų visuomenės tarpusavio santykių, kuriuose priauga savanaudiškumo ir išnaudojimo piktžolių. Šūkis "Viską Atnaujinti Kristuje" yra tai , ką jis pasako: *viską* — ne tik savo sąžinę, šeimą ir savo santykius su Dievu, bet ir visuomenę, savo Tėvynę ir pagaliau visą pasaulį, Todėl būdamas praktiškas visuomenės veikėjas, jis aktyviai įsijungė į

krikščionis demokratus, siekdamas visų visuomenės sluoksnių išlaisvinimo ne marksistinės neapykantos ir keršto priemonėmis, kaip siūlo kai kurie naujieji "išlaisvinimo" teologijos kūrėjai, bet per meilę ir teisingumą, per praktišką pagalbą tiems, kurie nepajėgia bėgti kartu su visais konkurencijos lenktynėse. Viename savo straipsnių jis yra parašęs: "Ji (krikščionybė) pasodino vergą — gladijatorių šalia patricijaus", tuo pažymėdamas savo tikėjimą, kad siekdami viską atnaujinti Kristuje, išnaikinsime ir visuomeninio gyvenimo piktžoles, Jam krikščioniška demokratija atrodė pati tinkamiausia priemonė išspręsti praktiškus visuomenės santykių klausimus ir siekti ateities, artėjančios į Kristaus skelbos Dievo karalystės idealą. Šio idealo vizijoj Jasaičiui žmogus buvo ne tik tas, kuris laimi socialines rungtynes, ar kuris su fariziejais dėkoja Dievui už savo visuomeninę padėtį, bet ir ištroškusi samarietė, atėjusi semtis vandens iš Jokūbo šulinio, ir sūnus palaidūnas, sugrįžtantis į laukiančio tėvo glėbį. Todėl gydydamas ligonius, šelpdamas moksleivius per "Vilties" draugiją ir dirbdamas daugybėje kitų organizacijų, jis rado laiko ir Kalinių Globos Draugijai, kurios centro valdyboje dirbo daugelį metų.

Praktiška Domo meilė savo broliams atsispindi ir daugybėje jo rašinių, pasirašytų savo pavarde ir įvairiais slapyvardžiais, tiek medicinos klausimais apie kovą su džiova, tiek ir tėvynės, kenčiančios svetimą priespaudą, klausimais "Drauge" ir "Tėvynės Sarge", kuriame jis visą laiką bendradarbiavo ir kurį redagavo 1968 - 75 metais, tiek ir kitom temom raštuose straipsniuose "Ryte", "Šiaulietyje", "Mūsų Momente", "Ateity", "Ateities Spinduliuose" ir kitur.

Mūsų tėvynės laisvė buvo vienas iš svarbiausių jo rūpesčių, atsidūrus pabėgėlių gretose. Todėl Vokietijoje jis įsijungė į Vliko vykdomąją tarybą ir Amerikoje aktyviai rėmė šios organizacijos darbą. Šioje veikloje ir jo žodžiuose atsispindi nepalaužiamas pasitikėjimas galutiniu tiesos triumfu. Štai, 1977 metais, kai atrodė, kad darosi vis sunkiau ir sunkiau kelti į tarptautinę viešumą Lietuvos laisvės klausimą, savo straipsnyje tų metų "Tėvynės Sargo" pirmajame numery, kalbėdamas apie laisvinimo darbą, jis ršao: "Mūšiai yra laimimi ir pralaimimi, bet galutinė pergalė yra tų, kieno pusėje yra teisė ir tiesa".

Nuomonės, kurios menkino išeivių pastangas kelti Lietuvos laisvės klausimą, Jasaičiui buvo nepriimtinos, ir jis sielojosi, kad

dėl skirtingų nuomonių apie naudojamas priemones arba dėl asmeninių nesutarimų imame ginčytis, tarytum ne visiems mums lygiai rūpi laisvė. Ypač jis sielojosi neprasmingais katalikiškų organizacijų veikėjų ginčais, nors jis ypatingai gerbė nuomonių skirtumus ir jam tiesos balta šviesa, kaip ir saulės spinduliai, buvo sudėta iš visų vaivorykštės spalvų, o ne prievarta nudažyta raudonai, be laisvės, be kūrybos, be mailėje ir tolerancijoj suderinto ieškojimo.

Bendraudamas su juo asmeniškai, galėjai jausti jo sugebėjimą suderinti savo principingumą su pagarba nuomonių skirtumui. Kalbėdamas apie nuomonių skirtumus ir jų derinimą, jis ne kartą yra paminėjęs kaip pavyzdį žodžiu ir raštu, kad Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis nesmerkęs savo grupės narių už tai, kad jie kartais balsuodavo kitaip negu jis. Jo šeima yra iškalbingas liudytojas šito sugebėjimo suderinti principingumą su pagarba skirtingoms nuomonėms. Juk jis vedė žinomo socialdemokrato kairiųjų pažiūrų veikėjo Stanislovo Lukausko dukrą, kurios politinės pažiūros buvo kaip ir jos tėvo. Nepaisant šio pažiūrų skirtumo, jo ir žmonos išmintingoj tolerancijoj jie gyveno daugiau kaip penkiasdešimt metų, ir jų šeimos darnumo daug kas galėtų pavydėti.

Domo Jasaičio principingumas, tolerancija, tėvynės ir atimo meilė, jo darbštumas ir energija, sugebėjimas organizuoti ir vadovauti yra jo brangus palikimas mums, iš kurio turėtume pasimokyti ir savo nekantrume ir niekad neužgestančiam geresnės ateities ir gyvenimo prasmės ilgesy.

Č.M.

Pranas Vainauskas

Šiemet birželio mėn. sukako 10 metų nuo PRANO VAINAUSKO mirties. Jis buvo taurus lietuvis, gilus krikščionis katalikas, Lietuvos laisvės kovų savanoris kūrėjas, Klaipėdos sukilimo ir atvadavimo dalyvis, Lietuvos kariuomenės karininkas. Savo ruožtu jis visą savo gyvenimą buvo krikščioniškosios demokratijos idėjų puoselėtojas ir krikščionių demokratų vadas: LKDP centro komiteto narys ir ilgametis LKDS ck pirmininkas. Daug metų jis buvo bene artimiausias kun. Mykolo Krupavičiaus bendradarbis.

SPAUDOJ ir Gyvenime

VILNIJA IR MAŽOJI LIETUVA

Vilniaus krašto ir Mažosios Lietuvos problemos lietuviškosios problematikos visumoje turi labai svarbią ir specifinę vietą ir reikšmę. Į Mažąją Lietuvą šiandien pretenzijas reiškia Sovietų Sąjunga, anksčiau ir greičiausiai ateityje — Vokietija, o į Vilniaus kraštą — Lenkija. Nežiūrint, kad tos teritorijos per amžius buvo grynai lietuviškos, net ir tarptautinis sektorius ne visuomet su tuo sutinka. Todėl yra be galo svarbu, kad Lietuvos interesai tiek Vilniuje, tiek mažojoje Lietuvoje būtų apginti.

Yra todėl labai sveikintina, kad abiejų teritorijų lietuviai išeiviai labai aktyviai dirba savo teritorijų interesus gindami. Čia ypatingai aktyvūs yra Mažosios Lietuvos lietuviai, kurie ne tik leidžia savo laikraštį, bet neseniai suorganizavo ir didesnį fondą savo veiklai finansuoti.

"Llietuvos Pajūris", kuris leidžiamas kaip "Laisvosios Lietuvos" priedas, yra labai vertingas ir mielas leidinys. Daugiau istorinė jo medžiaga yra ne tik vertingas įnašas į lietuviškąją teritorinę raštiją, bet ir labai įdomi skaityba, atskleidžianti turtingą brolių lietuvininkų praeitį. Iš tikrųjų būtų labai pravartu, kad ir mūsų vilniečiai suorganizuotų panašų periodinį leidinį Vilnijos problemoms svarstyti.

Reikia lygiai džiaugtis mažlietuvių pastangomis sukurti stambesnį fondą jų specifinei akcijai finansuoti. Tai prasmingas užmojis, kuriam visi lietuviai turėtų talkinti. Čia ir vėl tebūna vilniečiams paskatinimas pasekti brolių mažlietuvių pėdomis.

Šitokiomis iniciatyvomis džiaugdamiesi, mes norime ypatingai pabrėžti vieną aiškų faktą: M. Lietuvos ir Vilniaus krašto reikalai ir problemos nėra tik vilniečių ir mažlietuvių problemos. Jos yra *visų* lietuvių problemos, visur ir visuomet. Kaip Lietuva yra nedaloma, taip ir rūpestis ja ir jos atskiromis teritorijomis yra nedalomas. Vilnijos ir Mažosios Lietuvos rūpesčiai yra mūsų visų rūpesčiai ir todėl mūsų talka jų reikaluose yra ir laukiama ir būtina.

NEPASIDUOKIM SKALDYMUI

Praeitų metų LKDS konferencijoje po prof. dr. Genio paskaitos vykusiose diskusijose buvo iškeltas ir amerikiečių – rusų Rygoje suvažiavimo klausimas. Vieni konferencijos dalyviai pasisakė griežtai prieš tokią konferencijos vietą, kiti lyg raminosi, kad amerikiečiai ir toliau

užtikrinę Baltijos kraštų nepripažinimo politikos tęstinumą. Esą tokioj šviesoj ir konferencija ir latvių imigrantų laikysena nėra taip labai svarbios.

Tačiau ar iš tikrųjų? Kad amerikiečiai ta proga vėl patikino pabaltiečius dėl nepripažinimo politikos tęstinumo, tai teigiamas dalykas. Tačiau kai toki patikinimai jau vis dažniau tampa žodiniu faktu, vis daugiau atitrūkstančiu nuo realybės, jo reikšmė kas kartas mažėja.

Pavyzdžiu tetarnauja prez. Reagano susitikimas su Gorbačiovu Latvijos pasiuntinybės rūmuose Šveicarijoje. Tie rūmai teisėtai priklauso Latvijai, kurios okupacijos JAV nepripažįsta. Tačiau tas netrukdė pačiam prezidentui to nepripažinimo principą paminti po kojomis ir leisti Gorbačiovui tuose rūmuose šeimininkauti. Tad kiek šiuo atveju tas nepripažinimo principas vertas?

Vadinamųjų "geros valios" žaidimų kai kurios dalys taip pat vyko Latvijoje ir Estijoje, kur dalyvavo ir amerikiečių sportininkai. Tačiau niekas Amerikoje nei cyptelėjo, kad tai pavergti kraštai, o ne laisvos valstybės. Nepripažinimo principas ir čia buvo paaukotas kažkokiai "gerai valiai".

Rygos konferencija liūdija tą patį, kad nepripažinimo politika yra tik žodinė vertybė vis dažniau tampanti tuščioavidure vertybe. Dar daugiau. Rygos atveju amerikiečiai įsijungė į pabaltiečių skaldytojų eiles. Pasiūlę latviams kelias vietas savo delegacijoje, jie papirko šiuos ir tuo būdu suardė baltiečių ikišiolinę vienybę. Tuo užsiiminėdavo tik Kremlius. Tai gera pamoka mūsų veiksniams, kurie dabar turi būti dvigubai budrūs.

POPIEŽIAUS PALANKUMAS

Yra aksiomiška, kad laisvės kovoje mums reikia draugų ir talkininkų — jų turint yra lengviau ginti pavergtosios Lietuvos interesus — jos teisę į laisvę ir nepriklausomybę. Tokių talkininkų, draugų ieškome tarp pasaulio politikų, akademikų, menininkų, žurnalistų, dvasiškių ir t.t. Tačiau dažnai jie rūpinasi savais reikalais ir mums sunku juos pasiekti, o dar sunkiau sudominti mažos tautos kančia ir likimu.

Betgi tokių draugų vistik turime ir net labai svarbių. Vienas tokių mūsų talkininkų yra ir Popiežius Jonas Paulius II, buvęs Krokuvos arkivyskupas ir kardinolas Karolis Woytyla, Jis ne tik tam tikromis progomis prabyla į pasaulį lietuviškai, bet ir kitais būdais rodo lietuviams ir lietuvių tautai ypatingą palankumą. Jis jau buvo apsilankęs Lietuvių kolegijoje Romoje, paskyrė užsienio

lietuviams naują vyskupą ir suteikė jam anksčiau neturėtų teisių, laikė mišias šv. Kazimiero mirties sukakties proga ir pan. Šiais metais jis vėl dalyvavo Lietuvos krikšto iškilmėse ir t.t.

Rodos tokia situacija turėtume tik džiaugtis. Juk esame tik maža tauta pasaulio tautų šeimoje, mažytė dalelė milžiniškoje pasaulio Katalikų Bažnyčioje, dargi pavergtas kraštas, kurio jau kai kas ir pripažinti nenori. Tačiau net ir tokioje situacijoje mūsuose atsiranda "veikėjų", kurie tiesiog pulte puola Vatikaną ir Popiežių už tariamą Lietuvai nepalankumą. Čia vėl pirmiausiai piktai priekaištaujama, kad Popiežius nepaskyrė Lietuvai kardinolo, kad nėra sutvarkytas Vilniaus arkivyskupijos jurisdikcijos klausimas. Anksčiau dar pulta už Seinų lietuvių traktavimą iš lenko vyskupo pusės, arkivysk. Matulaičio beatifikacijos bylos lėtumą ir pan.

Tokie "veikėjai" patriotai reikalaute reikalauja, kad Popiežius ne tik darytų ką jie nori, bet darytų greitai, viską metęs į šalį. Tokie reikalavimai būtų kiek juokingi, jei tie "veikėjai" nerašinėtų piktų ir kartais kvailų laiškų į Vatikaną, reikalaudami "teisybės" ir įžeidinėdami Popiežių.

Nestabdo tokių "veikėjų" ir sveiki patarimai nusiraminti, atvėsti ir elgtis džentelmeniškai. Juk jau neviena problema buvo išspręsta ne pykčio būdu, bet kantria džentelmeniška akcija, panaudojant jau mums prieinamus gana gerus Vatikano kanalus. Laikui pribrendus, bus išspręsti ir kiti klausimai. O kas liečia lietuvį kardinolą, mes jį jau turbūt seniai turime vyskupo Steponavičiaus asmenyje. O jei ir neturime, piktas priekaištavimas jo mums nepagamins. Tik greičiau mes neteksime ir tų draugų, kuriuos dar turime.

LIETUVOS KRIKŠTO SUKAKTIS

Šiemet su džiaugsmu, pakelta širdimi ir įvairiais renginiais švenčiame Lietuvos krikšto 600 metų sukaktį. Rodos, ši sukaktis turėtų būti visų lietuvių džiaugsmingai švenčiama, nes krikščionybės priėmimas atskleidė lietuvių tautai Vakarų kultūros lobius ir ją įglaudė į progreso sriautą, kuris tęsiasi iki šiandien.

Tačiau stebėtina, kad esama lietuvių, kuriems ši sukaktis sukelia didelių emocinių sutrikimų ir beveik nervinių priepuolių. Jų argumentas yra toks: kaip galima švęsti Lietuvos krikšto 600

metų sdukaktį, kai jau Mindaugas buvo daug anksčiau apsikrikštijęs ir iš Popiežiaus gavęs karaliaus vainiką. Esą karaliui pasikrikštinus, buvo apkrikštyta ir visa Lietuva.

Deja, taip nebuvo. Džiaugtumėmės, kad taip būtų buvę, bet nebuvo. Kad kunigaikštis Mindaugas ir jo dvaras apsikrikštino — yra istorinis faktas. Kad jis gavo karaliaus vainiką — irgi faktas. Tačiau lygiai faktas, kad tauta nebuvo pakrikštyta ir liko pagoniška dar ilgus metus. Lygiai faktas, kad kružiuočiams Lietuvą tebepuldinėjant, Mindaugas nuo krikšto atsimetė.

Iš tikrųjų, jei tikėti tuo ankstyvuoju Lietuvos krikštu, tai kaip galima jį sutaikinti su mintim, kad ir po 150 metų Lietuvos valdovas Kęstutis vedė *vaidilutę* Birutę, o mirus buvo sudegintas ant laužo. Tai buvo ne krikščioniškas paprotys, bet pagoniškas. Ir visa tauta tuo metu dar praktikavo savo tradicinę religiją, apie krikščionybę mažai begalvodama.

Kovojantieji už ankstyvesnįjį krikštą, atrodo, 700 ar 800 metų sukaktį laiko daug svarbesne negu 600 metų sukaktį. Tačiau argi metuose glūdi tokio įvykio kaip krikšto istorinė reikšmė. Rusai apsikrikštijo prieš 1000 nmetų, o šiandien jų krikščionybė yra žlugdoma iš šalies bolševikų ir vidaus, tuo tarpu krikščionybė pavergtoje Lietuvoje išgyvena tiesiog herojinį laikotarpį, pažymėtą šventumu. Tai 600 metų subrandintas vaisius ir kažin, ar jis būtų geresnis, jei būtų šimtmečiu ar dviem senesnis.

KONKRETŪS VEIKSMAI

Dalyvaujant susirinkimuose ir skaitant lietuviškąją spaudą, dažnai galima matyti tai vieno, tai kito nusiskundimą apie didelę žodinę veiklą ir labai mažus konkrečius darbus. Tokiomis progomis yra peikiamos rezoliucijos, prakalbos, ilgi straipsniai, bereikalingos diskusijos ir panašūs dalykai ir vis gailimasi, kad vieton to nėra "konkretaus" veikimo, "prasmingų" darbų, "naudingų" užsiėmimų. Tokias mintis dažnai dėsto kaip tik tie, kurie mažiausiai "konkrečiai" dirba, bet kurie labai moka patriotiškai padejuoti.

Tačiau tokie visuomenės kritikai turi ir tam tikros racijos. Mūsų visuomenėje iš tikrųjų esama tuščiažodžiavimo, kuris ne kam naudingas. O iš kitos pusės konkrečių darbų, naudingo

užsiėmimo niekuomet neužteks. Todėl čia ir siūlome porą tokių konkretaus veikimo "receptų", visų pirmiausiai tiems kritikams.

Štai jau daugelį metų Lietuvos okupantas yra atėmęs iš lietuvių vieną brangiausių jo šventovių — Vilniaus katedrą. Mes visi tai žinome, ne kartą tai prisimename, bet ką mes esame konkretaus padarę, kad ji būtų grąžinta Dievui ir tikintiesiems broliams? Argi nebūtų buvę gerai, jei, sakysim, prieš 10 metų, tie, kurie pasigenda konkretaus veikimo, būtų susiorganizavę ir pradėję akciją už katedros grąžinimą. Per 10 metų juk buvo galima parašyti šimtus tūkstančių laiškų, raštų, straipsnių, kontaktuoti tūkstančius laikraščių, radijo stočių, televizijos programų, politikų, religinių vadų ir t.t. Dirbant, šaukiant, prašant, meldžiantis gal šiandien Vilniaus katedros reikalas būtų žinomas visam pasauliui, o gal net ji jau būtų grąžinta Dievui ir broliams. Tai juk būtų labai konkretus veikimas. Tačiau tokios akcijos, deja, nebuvo ir dabar nėra. Tad grąžiname aniems kritikams jų priekaištus su vienu pasiūlymu — vieton kritikavę jūs patys imkitės konkretaus darbo. Vieton keikę tamsą, uždekite bent po vieną žvakutę...

Ak, tokių pasiūlymų turime ir daugiau. Štai žinome pavardes ir adresus dešimčių sąžinės kalinių, kurie kenčia bolševikų kalėjimuose, stovyklose, psichiatrinėse ligoninėse. Lygiai iš jų pačių ir stebėtojų žinome, kaip svarbu jiems gauti laiškų iš laisvojo pasaulio, kurie palaiko jų viltis, o iš kitos pusės parodo jų kalintojams, kad kaliniai nėra laisvajame pasaulyje užmiršti. Tačiau kiek mūsų parašome jiems nors po vieną laiškutį? Juk tai būtų labai konkretus darbas, prasmingas ir veiksmingas.

Štai vienoje parapijoje vienas pilietis surankiojo kelias dešimtis tokių kalinių adresų, parašė dar pora straipsniukų, pridėjo darbo vergų stovyklų žemėlapį, pats savo ranka mašinėle paruošė biuletenį, jį savo pinigais atspausdino ir padalino savo parapijos lietuviams. Jo prašymas buvo, kad nors kas parašytų tiems broliams, tiems Lietuvos karžygiams po laiškutį. Praėjo šešios savaitės ir nė vienas parapijietis nė žodeliu neužsiminė biuletenį skaitęs ar laiškutį parašęs. Tas pilietis vėl sėdo ir paruošė kitą biuletenį — pridėjo dar keliasdešimt adresų, dar pora straipsniukų, dar prašymą padėti kaliniams. Šiandien jau prabėgo du metai — ir nė vienas tautietis į tai nėra atsiliepęs net trumpučiu gyvu žodeliu. O argi laiškas nebūtų "konkreti" veikla?

Tokių pavyzdžių galima rasti ir daugiau. Taigi, ar ne laikas mažiau kalbėti apie konkretų veikimą, bet daugiau konkrečiai veikti?

DAR OSI REIKALU

1985 m. "Tėvynės Sargo" Nr. 2 (61) kiek plačiau pasisakėme OSI akcijos reikalu. Tarėme, kad OSI akcija prieš atskirus lietuvius (ir kitus) dažnai yra neteisinga, sandarbiavimas su KGB ir kitomis sovietų įstaigomis nusikalsta JAV jurisprudencijai, o visa OSI "raganų medžioklė" kenkia Lietuvos interesui.

Tuomet taip pat siūlėme VLIKui tarp kitko "sušaukti specialią konferenciją OSI veiklos klausimams apsvarstyti" ir "sudaryti *Politinį Koordinacinį Komitetą,* kuris vadovautų visai lietuvių akcijai prieš neteisėtus OSI veiksmus ir veiklos būdus".

Tai tarėme matydami visoje anti-OSI veikloje ne trūkumą energijos ar ryžto, bet koordinacijos ir vadovavimo.

Deja, per dvejus metus nepakito nei reikalas — OSI ir toliau sandarbiauja su KGB, nei mūsų akcija — ji tebėra neapjungta ir, mūsų galva, nekoordinuojama. Todėl į šį reikalą norime pakartotinai atkreipti Vliko ir kitų organizacijų dėmesį. Visuomenės dėmesys ir net aukingumas šiai anti-OSI akcijai yra labai palankus. Tik ji laukia kiek didesnės akcijos ir tikslesnio veikimo. Toks veikimas galimas tik kam nors jam autoritetingai vadovaujant. Atskiros pastangos, deja, nėra tokios veiksmingos.

DESPERACIJOS DERLIUS

Praeitame "Tėvynės Sargo" numeryje mes komentavome ukrainiečių badmečio sdukaktį (1933 - 1983) ir ta proga apgailestavome televizijos tinklų atsisakymą rodyti kanadiečių gamintą filmą "Harvest of Despair". Dabar galime pasidžiaugti, kad pagaliau PBS tinklas filmą rodė 1986 m. rugsėjo 24 d. specialioje dviejų valandų programoje 9 - 11 val. vakare. Filmas buvo įglaustas į "Firing Line" programą, kuriai vadovauja William F. Buckley, konservatyvaus "National Review" žurnalo redaktorius ir leidėjas. Prieš ir po filmo jis vadovavo tuo klausimu diskusijoms, kuriose tarp kitų dalyvavo ir žinomas žurnalistas, buvęs New York Times reporteris Maskvoje Harrison Salisbury.

MILŽINIŠKA KNYGA APIE MILŽINĄ

"Solženicyno asmenybė yra nepaprastai didelė. Būtų neprasminga teigti, kad jis neturi gerokų trūkumų, kaip lygiai ir nemažų dorybių. Kai kurie yra jį vadinę šventuoju, pranašu, politiniu vizijonierium, literatūros klasiku. Kiti galvoja jį esant megalomanu, egoizmų baidykle ir literatūros vidutinybe. Vienu metu negalėjai girdėti žodžio prieš jį, jis buvo idealizuojamas ir daromas didvyriu. Dabar laikrodžio švytuoklė yra pakrypusi į kitą pusę ir jis yra dažniau smerkiamas kaip apkartęs ar ignoruojamas kaip nesvarbus".

Taip rašo Michael Scammell savo monumentalioj (1051 psl.) Solženicyno biografijoj. Gai teisingai kritikas Ivan Sanders rašo, kad tokiam veikalui rašyti reikia nemnažos pilietinės drąsos, nes juk visų pirmiausiai reikia tikėti, kad aprašomas asmuo yra tikrai vertas 1000 puslapių, o iš kitos pusės įstengti tuos puslapius nepadaryti nuobodžių pasaka.

Daugelis naująją Solženicyno biografiją, visą jos tūkstantį puslapių, laiko išsamiu, balansuotu ir tikrai nenuobodžiu veikalu. Kai kas net taria, kad knyga yra geresnis įvadas į Solženicyno gyvenimą ir kūrybą, negu jo paties gausūs veikalai. Kai kurie kritikai net sako, kad kadangi jo gyvenimas yra daug svarbesnis už jo kūrybą, toks veikalas yra ypatingai naudingas.

Norman Podhoretz apie tai kalba aiškiai ir atvirai, tardamas, kad Solženicyno romanai "yra negyva raidė, kuriems paneigta gyvenimo skalė ir romanistas tik tuomet turi galią duoti, kai jis save viršija". Pagal Podhoretz, tik Solženicyno autobiografiniai veikalai, ypač "Ąžuolas ir veršis" (The Oak and the Calf), turi jėgos, mistikos, drąsos ir ritmo, kurių romanams trūksta.

Net ir mažiau kritiški Solženicyno skaitytojai sutinka, kad grynai iš meninio taško jo ankstyvesnieji veikalai, ypač "Viena diena Ivano Denisovičiaus gyvenime" yra daug geresni už vėlesniuosius. Ir net į tuos kūrinius reikia žiūrėti iš istorinės perspektyvos. Denisovičiaus pasirodymas 1962 m. Sovietų Sąjungoje buvo nepaprastas, net istorinis literatrūrinis įvykis. Ir politinis. Tai buvo gerai parašytas, puikiai komponuotas, jaudinantis vieno žmogaus ir miložiniško kalėjimo atpasakojimas. Tragiškai nusususioje pokario rusų literatūroje ši knyga iškilo kaip nelauktas

stebūklas. Tačiau ir šis kūrinys, juk, neprilygs nei Tolstojaus, nei Dostojevskio plunksnos darbams...

Didelio dėmesio susilaukė ir sekantyus du romanai: "The First Circle" ir "the Cancer Ward". Tačiau naujumui truputį susidėvėjus, abiejuose buvo rasta nemažų trūkumų. Gal vienintėlis Solženicyno viekalas, susilaukęs visuotinės pagyros, buvo "Maltryoana's Place", literatūrinis jo buvusios šeimininkės portretas.

Ar autoriaus biografija yra iš tikrųjų svarbesnė už jo kūrinius, sunku pasakyti. Iš tikrųjų taip neturėtų būti, nes išeitų, kad literatūros istorija, literatūros politika yra svarbesnės už pačią literatūrą. Juk iš tikrųjų simboliai nublunka, skandalai pamirštami, karizma išnyksta. Tik rašytas žodis ilgainiui gali liūdyti didybę ar menkybę.

Nuostabu, kad ir Scammell savo išsamiame veikale Solženicyno veikalų literatūriniai nekedena. Kur gali, jis nuo kritiško žvilgsnio visiškai susilaiko. Tačiau jis ypatingai blaiviai nagrinėja jo asmenį ir gyvenimą. Jis randa, kad Solženicynas yra nepaprastai drąsus, bet kartu smulkmeniškas ir kartais bereikalingai kandus. Nežiūrint jo nepajudinamų įsitikinimų ir aukšto moralės laipsnio, jis randa Solženicyną buvus pirmiausia strategu, kovoje su oficialiais kultūros vairuotojais ir KGB, ne vieną kartą juos visus vyniojęs apie pirštą. Dar Sovietų Sąjungoje gyvendamas, jis gebėjo puikiai manipuliuoti viešąją opiniją sau palankia linkme, ką jis darė, nors ir ne taip sėkmingai, Vakaruose. Biografas teisingai pastebi jo rusišką koncentraciją, jo asketizmą, jo kovos dvasią, darbštumą, profetišką žvilgsnį į dabartį ir ateitį. Tačiau lygiai objektyviai jis jį mato (ypač pastaraisiais 10 metų), kaip kupiną puritoniškos intolerancijos ir kiek išpūsto egoizmo. Iš tikrųjų, pastaruoju metu jis mato Solženicyną kaip nepasitikėjimo perimtą ir konflikto siekiantį; labai šiurkštų ir nešlifuotą asmenį.

Tačiau Scammell čia nesustoja. Leisdamasis gilyn, jis randa Solženicyno būdo bruožų, kurie jį dar daugiau neramina. Tai visų pirmiausiai Solženicyno problemų skirstymas į baltas ir juodas. Vidurio jis nemato. Neramina biografą ir jo buvusių draugų ir kolegų negailestingas "sudirbimas" bei savo pačio biografijos labai subtilus ištaisymas. Tai iš tikrųjų sovietinės taktikos elementai. Scammell bauginasi, kad Solženicynas rodo "giliai sovietinio

instinkto" ženklų. Net jo kiek perdėtas užsiėmimas Leninu dvelkia kažkokia dviprasmybe.

Gal šios ir nėra didelės "nuodėmės", nes beveik visi rašytojai sąmoningai ar ne apie save susikuria didesnius ar mažesnius mitus. Ypač turint galvoje tą baisų šiukšlyną, kuris per metų metus buvo pilamas ant jo ir kitų disidentų galvų Rusijoje. Gal čia kiek kalti ir Vakarai, kurie Solženicyne tuojau pamatė "didžiausią Vakarų kultūros gerbėją, konservatyvų krikščionį ir vakarietišką liberalą", kai tuo tarpu jis niekuomet neslėpė savo populizmo, slavofiliškumo ir ortodoksinės religijos.

Emigracijoje Solženicyno konservatizmas dar sutvirtėja, jo Vakarų kultūros kritika paaštrėja. Jis vis dažniau piktai kritikuoja Vakarų teisinės santvarkos bergždumą, demokratijos bedvasiškumą ir patriarchalinės valdžios grožį; valdžios, kurią siūlo Rusijai. Tečiau keista, kad jis Rusijos visuomenei reikalauja visų tų teisių, kurias jis taip negailestingai kritikuoja Vakaruose.

Vienas gerųjų knygos bruožų — tai autoriaus objektyvumas dorojant medžiagą ir nagrinėjant komplikuotą asmenybę ir jos gyvenimą. Jo simpatijos Solženicynui yra neabejotinos, tačiau jis ir geba, ir blaiviai vertina ir tas Solženicyno asmens savybes bei gyvenimo ir kūrybos elementus, kurie nėra būtinai girtini.

Kai kurie Solženicyno kritikai taria, kad jo vienintėlis nuopelnas yra Stalino kalėjimų realybės atskleidimas. Toks vertinimas iš tikrųjų nėra visai teisingas. Jo "Gulago arkipelagas" savo apimtimi, jausmų galia ir literatūrine jėga atskleidė beveik viso kontinento neišpasakytą kančią. Reikėjo šimtų knygų, filmų, parodų, etc., kol žydų holokaustas įsibrėžė į pasaulio kolektyvinę sąmonę. Solženicynas vienas pats tam pačiam pasauliui neišdildomai įrėžė gulagų baisumą. Tik mažai rašytojų drįsta pasiimti ant savo pečių tokį milžinišką uždavinį ir jį atlikti. Tie, kurie išdrįsta, yra verti pagarbos. Jau daug metų, kai Solženicynas judina kiek apiblėsusį literatūrtinį gyvenimą. Už tai jam priklauso padėka.

V. Ėglupis

Michael Scammell: SOLZHENITSYN, a biography, W. W. Norton & Company, New York - London, 1984. 1051 psl.

Administratoriaus laiškas Nr. 1
Chicago, 1987 m. rugsėjo 20

Mieli Skaitytojai, Rėmėjai, Aukotojai,

Mus visus riša bendras interesas, tai yra Tėvynės Sargo leidimas, finansinis žurnalo išlaikymas. Bendrom pastangom: pastoviu atsiskaitymu už kiekvieną numerį, metine prenumerata, parama žurnalo leidimui, aukomis Popiežiaus Leono XIII Literatūriniam Fondui ir tęsėjimu patiekti tris žurnalo numerius per metus mes palaikėme artimą ryšį.

Tėvynės Sargo leidėjai yra pasiryžę išlaikyti žurnalą aukštame lygyje ir patraukti lietuvių išeivijos dėmesį. Kad žurnalas būtų prieinamas daugumai, paliekama ta pati kaina. Kviečiame visus skaitančius žurnalą paskatinti savo pažįstamus užsisakyti žurnalą; susipažinimui vienas numeris pasiunčiamas veltui.

Su šiuo Tėvynės Sargo numeriu skaitytojui siunčiamas atsiskaitymo lapas, kurio vieną pusę pasilaiko skaitytojas, tai jo atsiskaitymo su administracija pakvitavimas, o antroji pusė su čekiu arba užsienio valiuta pasiunčiama administracijai. Labai prašome skaitytojus šį lapą užpildyti.

Vieno numerio kaina Jungtinėse Amerikos Valtybėse, Kanadoje ir Australijoje yra to krašto pinigais keturi doleriai. Kitur užsienyje skaitytojai savo nuožiūra nustato numerio kainą. Sumokėję už 1987 metus prenumeratą yra iš anksto atsiskaitę už tris žurnalo numerius.

JAV norintiems pasinaudoti nuo pajamų mokesčio atleidimu (mūsų Tax exempt ID No 36-2927289) ir darantiems detalų aukų išvardinimą IRS reporte prašome savo auką įteikti atskiru čekiu Pope Leo XIII Literary Fund, Inc. vardu. Administracija jums už auką pasiųs atskirą pakvitavimą.

Aukos Popiežiaus Leono XII Literatūriniam Fondui 1986 metų Kalėdų švenčių proga:

5 dol. kun. P. Baltrumas, S. Beigienė. dr A. Budreckis, V. Čižauskas, kun V. Dabušis, O. Danienė, A. Dovydaitis, E. Gaškienė, dr J. Girnius, B. Kondratas, dr D. Krivickas, V. Liulevičius, J. Mikaila, D. Murray, dr J. Račkauskas, S. Radžionis, kun J. Steponaitis, A. Vaičiulaitis, J. Vaičjurgis, V. Vaitkus, kun dr T. Žiūraitis, dr P. Zundė; 6 dol. C. Aleksonienė, K. Bačauskas, A. Gudaitis, A. Januška, kun J. Velutis; 7 dol. S. Lukas; 8 dol. A. Sirutis; 10 dol. J. Adomaitis, B. Brizgys, E. Butkienė, V. Butkys, dr J. B. Dičpinigaitis, L. Jaras, kun R. Krasauskas, M. Krauchunienė, B. Kviklys, P. Maldeikis, dr Č. Masaitis, K. Pa-

bedinskas, dr F. Palubinskas, V. Prižgintas, J. Sakas, J. Šiaučiūnas, A. Simutis, I. Skirgaudas, K. Sragauskas, A. Tauginas, B. Užemis, A. Valavičius, dr A. Valis - Labokas, J. Vitėnas, P. Žilinskas; 11 dol. dr. A. Skėrys, 14 dol. A. Garka; 15 dol. V. Čekanauskas, dr A. Matukas, dr R. Sidrys; 20 dol. V. ir A. Kacinskas, dr L. Kraučeliūnas, B. Kuodienė, P. Norvilas, kun. A. Petraitis, dr A. Rugienė, dr K. Šidlauskas, dr L. Šimutis, J. Stepanas, J. Strazdas; 21 dol. A. Rudis, J. Žaliaduonis; 25 dol. dr K. Bobelis, dr A. Juzaitis, dr B. Mikonis, J. Motiejūnas, dr J. Pikūnas, dr S. Skripkus; 27 dol. kun. J. Pavalkis; 28 dol. A. Pautienis; 30 dol. O. Galvydienė, dr. P. Kaladė, dr A. Matulaitienė; 35 dol. H. Idzelis, S. Rauckinas, P. Razgaitis; 50 dol. J. Inčiūra, P. Pagojus; 100 dol. K. Povilaitis, 140 dol. a. a. kun. J. Krivickas.

Parama žurnalo leidimui:

5 dol. A. Gedrimas, dr B. Kasakaitienė, V. Prižgintas; 6 dol. B. Kondratas; 10 dol. P. Abromaitis, J. Bobelis, B. Brazdžionis, kun. L. Dieninis, J. Lapšys, K. Pabedinskas, B. Paliulis, I. Skirgaudas, V. Šoliūnas, J. Vaičjurgis; 15 dol. P. Augaitis, P. Vilutis; 20 dol. dr K. Katilius; 22 dol. kun dr T. Žiūraitis; 25 dol. kun P. Giedgaudas, dr Irena Jasienė aukojo a. a. dr. Antano Jasio atsiminimui ir 50 dol. kun prof M. V. Mankeliūnas.

Tėvynės Sargo 1986 metų 2-3 (64-65) nr. Rėmėjai:

6 dol. dr K. Keblys, dr A. Valis-Labokas; 7 dol. A. Januška, kun J. Pakalniškis, P. Stravinskas; 8 dol. K. Bačauskas, V. Butkys, J. Poshka, S. Žadeikis, P. Žilinskas; 9 dol. A. Girnius, dr A. Laucis; 10 dol. dr S. A. Bačkis, E. Gaškienė, P. Gaučys, dr A. Juozevičienė, dr B. Kasakaitienė, dr B. Kaslas, dr J. Kriaučiūnas, B. Kuodienė, S. Lukas, a.a. P. Minkūnas, dr J. Pikūnas, K. Povilaitis, kun dr P. Ragažinskas, S. Rauckinas, dr K. Rimkus, R. Shatas, dr J. Starkus, A. Tauginas, A. Vaičiulaitis; 11 dol. A. Povilaitis, dr A. Skėrys, dr E. Tallat-Kelpša, kun. dr. I. Urbonas; 12 dol. E. Milkauskas; 15 dol. dr J. Dičpinigaitis; 16 dol. A. Kuolas, B. Lukas; 20 dol. dr K. Šidlauskas; prel J. Kučingis, a. a. kun. S. Stašys; 30 dol. P. Povilaitis.

(Tąsa sekančiame numeryje)

Visiems Tėvynės Sargo Skaitytojams, Rėmėjams, Aukotojams reiškiu gilią padėką už žurnalo palaikymą ir finansinę paramą.

Jūsų **Tėvynės Sargo Administratorius**

TURINYS

Viešpaties dovanos 1
Jonas Virpša, Kova prieš Bažnyčią šiandienos Amerikoje 3
Krikščionys demokratai posėdžiauja Belgijoje 26
Atsiųsta paminėti 26
A. Albušis, Mitai ar tikrovė? 27
Vincas Staugaitis, Krikščioniškoji demokratija Prancūzijoje 42
Vyskupas V. Brizgys, Krikščioniškoji demokratija 61
Prof. dr. Pranas Jucaitis, Kritiškos pastabos apie Teilhardo
"The Phenomenon of Man" 77
B. Žukauskas, Iš atsiminimų apie kun. A. Šmulkštį 87

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS:
A. a. Petras Minkūnas 93
A. a. kun. Jonas Krivickas 93
Č. M., Domo Jasaičio palikimas 94

SPAUDOJ IR GYVENIME

Vilnija ir Mažoji Lietuva 101
Nepasiduokim skaldymui 101
Popiežiaus palankumas 102
Lietuvos krikšto sukaktis 103
Konkretūs veiksmai 104
Dar O S I reikalu 106

KNYGOS

V. Ėglupis, Milžiniška knyga apie milžiną 107

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE
galite gauti šias knygas:

LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY — **Algirdas J. Kasulaitis.** Išleido Leono XIII Fondas 1976 m. 244 psl. Kaina $4.00

MYKOLAS KRUPAVIČIUS — **Petras Maldeikis.** Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga 1975 m. 493 psl. Kaina $10.00

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Autorius gyvena okup. Lietuvoje — neskelbiamas. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų S-ga 1977 m. 245 psl. Kaina: minkštais viršeliais $6.00, kietais — $7.00.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA — **M. Krupavičius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 164 psl. Kaina

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI — **Kard. Aug. Hond.** Vertė **G. Taučius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 45 psl. Kaina $1.00.

DIEVUI IR TAUTAI. Leidinys M. Krupavičiaus paminklo pastatymo proga. Išleido Prel. M. Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas; išleidimo išlaidas apmokėjo Petrutė ir Jurgis Starkai, M.D., 1976 m. 60 psl. Kaina — auka ne mažiau $1.00 pasiuntimo išlaidoms padengti.

PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTYJE — **Bernardas Žukauskas.** Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų leidinys. 136 psl. Kaina $1.50.

VLIKO GRUPIŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS. Išleido Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumas 1958 m. 80 psl. Kaina $1.25.

KOMUNIZMO GRĖSMĖ EMIGRACIJOS KRYŽKELĖJE — **Algirdas Kasulaitis.** Paskaita skaityta Čikagos lietuvių visuomenei 1969 m. kovo 1 d. 24 psl. Kaina $0.50.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA IR LKDS KOVOJE UŽ ŽMOGŲ IR LAISVĘ. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas 1966 m. 31 psl. Kaina $0.50.

MODERNIOSIOS PAŽANGOS PROBLEMOS — **P. Maldeikis.** Atspaustas iš L.K.M. Akademijos Metraščio II tomo 1966, 144 psl. Kaina 1.50 dol.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:
TĖVYNĖS SARGAS
c/o Adomas Viliušis
4050 So. Campbell Ave., Chicago, ILL 60632

Alp(LKA) 1745
1987, Nr.2

Kaina 4 dol.

9 0.7 4 3.8 1